

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1972

సంపుటము : 49

సంచిక 2 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి 1972

మరిచిపోయిన పాట	శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య	1
ఆదికవి నన్నెచోడుడు	శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి	4
“ వర్షం ”	శ్రీ యజ్ఞంశెట్టి శాయి	15
రాయలసీమ జానపద సంస్కృతి :		
చౌడమ్మ పాటలు	డా. తంగిరాల వేంకటసుబ్బారావు	20
అచ్చుతప్పగాదు	శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి	27
యోగసక్తా పరిణయము	శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు	29
తలుపులు		
వెల్తురు—సంగీతం	శ్రీ కె. శివారెడ్డి	34
వేదాంత దేశికులు	శ్రీ ఇరంగంటి రంగాచార్య	37
ఉడుమిళ్ళ, అమరాబాదు శాసనములు	శ్రీ కూచిభొట్ల వేంకటసుబ్బారావు,	
	శ్రీ ములుకుట్ల రామకృష్ణశాస్త్రి	43
ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతము	శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు	47
బంగ్లా నేశ్—అగ్రారాజ్యాలు	పరిశీలక	55
లేఖలు		61
కలగూరగంప		67
గ్రంథవిమర్శలు		72

మరిచిపోయిన పాట

శ్రీ పణతుల రామచంద్రయ్య

1

చూరుపై వంగి నిల్చున్న మరిచెట్టు కొమ్మల్లోంచి
సగిలించే నీరెండ చురుకులా నువ్వు జ్ఞాపకం వచ్చావు
సుఖాల మెత్తందనాలతో గట్టిపడిన అంతరంగపు గోడలకు
అడుగుపారల లోలోపలి సవ్వడులుచేసిన సందుల్లోంచి
నువ్వు కనబడ్డావు.

అద్యతీయంగా ఆశాశ్రావ్యంగా ఇంద్రధనుస్సులు పుష్పించే
మా తోటతో రేపటికి వరచిన మనకవెలుతురు బాటతో
హతాత్తుగా నిలవెత్తుగా
వగిలిన కాలజలదఖండంలోని వచ్చని మెరపువత్తిగా
కనబడిన నువ్వు
గళం విప్పిన నువ్వు
మమ్మల్ని చూడగానే దూరంగావెళ్లి నిల్చున్నావు
మా ప్రపంచం ఇరుకుగా వుందన్నావు
మా ఆహార్యాన్ని తిరస్కరిస్తూ
మా స్వాగతాన్ని అధఃకరిస్తూ
వసందుగా శ్రుతిచేసిన మధురహలవీణపై
అశాస్త్రీయ సంగీతాలాపన చేశావు.

2

ఇంతమంది రసికులకై మేమువేసే నాటకంలో
ఇతివృత్తం మందిదికాదని
అవ్వడు పేరీ పెట్టావు.
ముందు సీట్లో మేనువాల్చిన పిల్కులాల్చీల పెభాషలు

మూలకొరిగి దూరంగా నిల్చున్నవాణ్ణి మింగేస్తున్నాయని
అందరినీ తిట్టావు.

నాజాకైన మస్తిష్కపు గాజుమేడ మీదికి
పూటైన సత్యాలు గురిచేశావు
సుఖాంతమై రక్తి కట్టబోతున్న కథలో
డెడ్ లాక్ కల్పించావు.

ఆ క్షణం నుంచీ ఎవ్వరికీ నిద్రలేదు
సందేహాల సుడిగాలిలో కూలిన ముత్యాల చలువపందిరి
మళ్ళీ విశృంఖలంగా నిల్చుకోదు
నిన్నటి సార్థవాహం ఇకపై మాకోసం
నిరీక్షించదు.

ఈ సన్నివేశంలో గొంతు ముడి విచ్చుకుంటుందా?
కానరాని హేతుల విత్రంకింప తీవ్రపాదిన బ్రదుకులో
ఆనందభైరవి వినబడుతుందా?

3

సిందూరతిలకందిద్దిన వదనసౌభాగ్యాన్ని చూపించే
అందమైన ఈపోదర్పణంలో
నాణ్యంకోసం ధరించిన నవ్వులకింద నలిగి మరణించే
నాగరకుని చర్మితచర్మణావసానంలో
ఆవహించిన భావాల
భయాల
ఆవర్తాలలో
కోర్కెలమానికలతో జీవితాన్ని కొల్చుకుంటూ
గతాన్ని నటించివేశాను
భవితవ్యాన్ని ఎలా జీవించను?
దుర్బలమైన మానవత్వం
నిజాలజాలంలో చిక్కుకున్న మానవత్వం
దుర్బలంగా కనిపించినప్పుడు

నేను నాలోనుంచి పారిపోవాలనుకున్నప్పుడు
ఈ చేతనంచి తీసుకువెళ్లి గుప్పెడుజ్ఞానకాలతో నింపమని
నా చూట్టూ చేరినవాళ్లను వేడుకున్నాను
ఇక గాంభీర్యం ఎలా వహించను?

నిరంతర పొందర్య జ్వరగ్రస్తుణ్ణి
నిట్టూర్పుల సెగకోర్పుని స్వప్నాంబులు ధరించినవాణ్ణి
గదిముందరి గాతమోకాసారందాటి నీవద్దకు ఎలా రాను?
నీ పాటలోని భయద రహస్యాలకు
ఏమని అర్థం చెప్పుకోను?

4

నీ పాట
సనాతనమధువు తాగి చివరి అంతస్తులో పవళించిన నాకు
నిద్రాభంగంచేసే పర్జన్యక్షేప
నవ్వుకాల సుందరనందనాన్ని మనీచేసే అగ్నికీల.

నీ పాట
శిశిరవసంతాలమధ్య చేతనాతీరానికి చేరిన
నిశ్శబ్దకాంతివీచికలా మిరుమిట్లు గొలిపింది
ఉదయసూర్యుని రథాశ్వాలకు తగిలిన
కొరడా కొసలా నన్ను మేల్కొల్పింది.

నేను శివుడినై తాండవించాను —
ఎండిన ఆశలు కంటకాలై గుచ్చుకుని
అడుగుడుగునా రక్తముద్రలు పడ్డాయి
నా ప్రపంచంలో చీకటిరంగులతో గీచిన రేఖాచిత్రాలు
తెల్లబోతూ నిలబడ్డాయి.
నేను భయపడి పరుగెత్తాను -
అందరూ నన్ను రిబెల్ అన్నారు.

ఓయి సఖా ;
పసందుగా శ్రుతివేసిన మదురోహలవీణపై
అశాస్త్రీయ సంగీతాలాపన చెయ్యకు
నా అజ్ఞానశాంతిని హరిస్తూ ఇక వినిపించకు
ఎన్నడో మరిచిపోయిన పాట.

ఆదికవి నన్నెచోడుడు

(శ్రీ బి. ఎన్. శాస్త్రి)

కుమారసంభవము తెనుగుభాషలో రచించబడిన మొట్టమొదటి గ్రంథము. తెనుగు ప్రబంధముల లోను మొదటిది. ప్రప్రథమమున శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు, ఈ గ్రంథమును, క్రీ. శ. 1909 లో వెలుగులోనికి దెచ్చిరి. శ్రీ మానవల్లి వారు, మొదటి ఏడాళ్ళానముల గ్రంథమును ముందు ప్రకటించి, తక్కిన ఐదు ఆళ్ళానములను క్రీ. శ. 1914 లో రెండవభాగముగ వెలుగులోనికి దెచ్చి, ఆంధ్రభాషకు మహోపకారము గావించినారు. కుమార సంభవ కావ్యమువలన ద్రావిడభాషలైన తమిళ కర్ణాటాదులతోను, అందలి కవిశారీతులతోను, ఆంధ్ర భాషకుగల సన్నిహితత్వము, విశేషాంశములు తెలియుచున్నవి.

కుమారసంభవ కావ్యమును మానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు ప్రచురించినపిదప, ఆంధ్రదేశమునగల పండితులలోను, పరిశోధకులలోను, చారిత్రకులలోను సంచలనము బయలుదేరినది. నన్నెచోడుని కాలమునకు సంబంధించిన వివిధములైన విమర్శనావ్యాసములు ప్రకటింపబడినవి. పండిత ప్రకాండు లీ సాహిత్య విమర్శలలో బాల్గొని తమతమ వాదములకు బలమును చేకూర్చు ప్రయత్నములు చేసినారు. కొందరు మానవల్లివారి అభిప్రాయము ననుసరించి నన్నెచోడుడు నన్నయకు పూర్వుడని సిద్ధాంతము చేసినారు. మరి కొందరు తద్విప్రస్థముగ భావించినారు.

సుద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమునూ రీ గ్రంథమును, పరిష్కరింపజేసి క్రీ. శ. 1948 లో ప్రకటించినారు. క్రీ. శ. 1949 లో వావిళ్ల కంపెనీవారు కుమారసంభవమును ముద్రించి, 1953 వ సంవత్సరమున శ్రీ నిడదవోలు వేంకటరావుగారి విపులమైన సీతకర్తీ మరియుక ముద్రణము గావించినారు. 1968 లో డా॥ కోరాడ మహాదేవశాస్త్రిగారి సంపాద

కత్వమున ఈ గ్రంథమును, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీవారు వెలయించిరి. ఇట్లే గ్రంథము నాలుగైదు ముద్రణముల నందినది. వలుపురు పండితులచే పరిష్కరింప బడినది. నన్నెచోడుమహాకవి కాలము, పండితుల, చారిత్రకుల, విమర్శకుల, విమర్శలకు ప్రతి విమర్శలకు విషయమైనది.

నన్నెచోడు మహాకవి నన్నయకు పూర్వుడు అనగా పదియవ శతాబ్దివాడు; నన్నయ సమకాలికుడు. అనగా క్రీ. శ. 1023—1063; నన్నయ తరువాతివాడు. అనగా పండ్రెండవ శతాబ్ది ప్రథమార్థమున జీవించినవాడు; కవిబ్రహ్మ తిక్కనామాత్యుని తరువాతివాడు. అనగా క్రీ. శ. 1275—1350 ప్రాంతీయుడు—అను వాదములున్నవి. పండితులు తమ వాదములను బలపరచు వ్యాసముల ప్రకటించిరి. చాలమంది ఈ కవికాలము క్రీ. శ. 1130-1150 యని అంగీకరించినారు. కాని ఈ వాదము లన్నింటికీ సరియైన ఆధారములు లేవు.

కాని కొన్ని ఆధారములనుబట్టి కుమారసంభవ కావ్యము నన్నయకు పూర్వమే రచింప బడినదనియు, కావ్యమున నన్నెచోడుమహాకవి సూచించిన విషయములను సమగ్రముగా చారిత్రక దృష్టితో పరిశీలించిన నన్నెచోడు మహాకవి పదియవ శతాబ్దిలో జీవించి యుండెననియు, కుమారసంభవము ఆంధ్రమున మొదటి కావ్యమనియు, నన్నెచోడు దాదికవിയనియు తెలిసికొనుట కవకాశము లున్నవి.

నన్నెచోడుమహాకవికి పూర్వము 350 సంవత్సరముల నాటికే ఆంధ్రకవిత్వ వర్ధిల్లినది. విష్ణు కుండిన వంశీయులలో నాలుగవ మాధవవర్మ 'జనాశ్రయ' బిరుదాంకితుడు. అతనితండ్రి రెండవ గోవిందవర్మ. గోవిందవర్మ తండ్రి విక్రమేంద్ర భట్టారకవర్మకు ఉత్తమాశ్రయుడనియు, గోవిందవర్మ

తాత ఇంద్రభట్టారకవర్మకు సత్యాశ్రయముడనియు బిరుదుములున్నవి. ఆంధ్రదేశమున 'జనాశ్రయచ్చందో విచ్చిత్తి' యను గ్రంథము వెలిసిన్నట్లు ఆధారము లున్నవి. జనాశ్రయచ్చందోవిచ్చిత్తి ఆంధ్రచ్చందో గ్రంథము. నాల్గవ మాధవవర్మ కాలమున వెలిసినది. నాలుగవ మాధవవర్మ కాలము క్రీ. శ. 573—623; విష్ణుకుండినుల కాలమున వెలిసిన శాసనములందు గ్రామనామములు, బిరుదుములు తెలుగులోనున్నవి. విష్ణుకుండిను లాంధ్రదేశమును పాలించుచున్న కాల మందే రేనాడును చోళరాజులు పాలించుచుండిరి. వీరిని రేనాటి చోడులనియే వ్యవహరింతురు.

ఆరేడు శతాబ్దములందు రేనాడేడువేల దేశ మును, చోడులు పాలించిరి. నేటి కడప కర్నూలు మండలము లానాడు రేనాడుగా వ్యవహరింపబడినవి. ఈ ప్రాంతమును చోళవాడియందురు¹ చోళవాడి నల్లగొండ మహాబాబునగరమండల ప్రాంతముని అచార్య శ్రీ ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారి అభిప్రాయము². కాని యది చోళవాడి యనుటకు దగిన శాసనాధారములు లేవు. ఈ ప్రాంతమును రేనాటి చోడు లలో నొకతెగవారు కల్యాణీ చాళుక్యులకును³, కాకతీయు లకును⁴ సామంతులుగా కందూరు, వర్ధమానపురము, పానగల్లు రాజధానులుగా కృష్ణానది ఉత్తర ప్రాంత మును పాలించిరి. వీరినే కందూరి చోడు లందురు.

త్రిలోచన వల్లపు నోడించి కరికాలుడు పాత్తపి నగర నిర్మాణము గావించెను. ఆ ప్రాంతమునే పాత్తపి నాడందురు. కరికాలచోడుని పుత్రుడు దానవర్మ. పాకనాడు, రేనాడు, పాత్తపినాడును, పాత్తపి నగరము నుండి పాలించెను. ఇతని సంతతివారినే రేనాటి చోడులందురు.⁵

రేనాటి చోళరాజులలో మొదటివారు వల్లపుల కును, తరువాతివారు వల్లిమ, తూర్పు చాళుక్యుల కును సామంతులుగా వ్యవహరించిరి. నందివర్మ, సింహవిష్ణువు, మహేంద్రవర్మ, విక్రమవర్మ, విక్ర మాదిత్యచోళ, సత్యాదిత్య మొదలగుపేళ్లు వల్లవ, చాళుక్య రాజన్యల పేళ్లవలె నున్నవి. నందివర్మ వల్లవ నందివర్మ సమకాలికుడు. క్రీ. శ. 550 ప్రాంత మున రేనాటిని పాలించెను. ఇతని సంతతి నిడుగల్లు, హైమవతి ప్రాంతములందు రాజ్యముల నెలకొల్పి

పాలించిరి. నందివర్మ పాత్రుడు మహేంద్ర విక్రమ వర్మ. వల్లవ మహేంద్రవర్మ, రెండవ పులకేశి వర స్పరము కలహించుచుండ స్వతంత్రులై, చోళమహా రాజును బిరుదుము వహించెను. పుణ్యకుమారుని కాల మున వీరుచృస్టితీయం దుండిరి. ఇతనికిగల పృథ్వీ వల్లభ బిరుద మీతఁడు చాళుక్యుల సామంతుడని తెలుపుచున్నది. ఇతని కుమారుడు విక్రమాదిత్యుడు. పాత్రుడు శక్తివర్మ. ఈ పేళ్లు రేనాటి చోళుల కును, బాదామి చాళుక్యులకును గల సంబంధమును సూచించుచున్నవి. శక్తివర్మ కుమారుడు సత్యా దిత్యుడు రేనాడు వేయిసిద్దిరాష్ట్రమును క్రీ. శ. 725—750 వరకు పాలించెను. ఇతనికి చోళమహా రాజాధిరాజును బిరుదుమున్నది. చాళుక్యులు బలహీనులై రాష్ట్రకూటులు విజృంభించు కాలమున రేనాటి చోళ రాజ్యము క్షీణించెను. వైదుంబులు నోలంబులు వర స్పరము కలహించుచు, రేనాటిచోళుల సంతకలహ ములలోనికి దిగిరి. రేనాటి చోళులలో చివరిరాజైన ఎళందోళ మహారాజు, వైదుంబులతో జరిగిన ఒకా నొక యుద్ధమున మరణించెను. ఈ సమయమున లాంగూలవల్లపు డనంతపురము, కర్నూలు, బళ్లారి ప్రాంతముల నాక్రమించెను. రాష్ట్రకూటులు వైదుం బులను రేనాటిచోళులపై పురికొల్పుచుండిరి.

ఆటుపిమ్మట చోళసంతతివారు కొణిదెన, కందుకూరు, కందూరు, నెల్లూరు ప్రాంతములందు చిన్నచిన్నరాజ్యముల స్థాపించి పాలింపబడ్డగిరి. పదియవ శతాబ్దివర్తమాగమున వైదుంబ గండ్రతిన్నేతుఁడు నన్నె చోడుని యుద్ధమున సంహరించి, పాకనాడు రేనాడు దేశముల నాక్రమించెను.

రేనాటిచోళులకాలమున ఆంధ్రభాషలో శాసన ములు వేయింపబడినవి. ఇవి ఇరువదినాలుగు శాసన

1. Early dynasties of Andhra Des⁴. By B. V. Krishna Rao P. 119.
2. ఆంధ్రుల చరిత్ర—సంస్కృతి.
3. భారతి—ఫిబ్రవరి 1970.
4. Hyderabad Archaeological series No. 22 No 307.
5. J. A. H. R. S. Vol. VII P. 215

ములు. వదనముతో నున్నవి. ఇందు కొన్ని పద్యపాదములు కనిపించుచున్నవి. శ్రీ. శ. 575 నాటి ధనంజయుని కలమళ్లశాసన మాండ్రభాషలో వేయించిన ప్రథమ శాసనము. పుణ్యకుమారుని పోట్లదుర్తి-మాలెపాడుశాసన మాండ్రభాషకు ముఖ్యమైనది. కందుకూరు పాకనాటికి రాజధాని. నన్నెచోడుకు కందుకూరు చోడవంశీయుడు. పదియవ శతాబ్దిలో వైదుంబులు కందుకూరును జయించినపిదప, చోడులు నెల్లూర్ను ప్రాంతములందు వసించి క్రమముగా నెల్లూరు చోడవంశీయులుగా ప్రసేది చెంది నెల్లూరునీమను పాలించిరి.

తెలంగాణ ప్రాంతము తొలుత బాదామిచాళుక్య సామ్రాజ్యాంతర్భాగమైయుండెను. బాదామిచాళుక్యుల వారి సామంతు లీ ప్రాంతమును వివిధమండలములుగా, విషయములుగా, నాడులుగా భాగించి పాలించుచుండిరి. బాదామిచాళుక్య సామ్రాజ్యము పతనమైనతరువాత రాష్ట్రకూటులు బాదామిచాళుక్యుల రాజ్యభాగము లన్నింటిని తమ ఏలుబడిలోనికి దెచ్చుకొనిరి. సబ్బి మండలము, అనుమకొండ విషయము, వంగూరు విషయము, కొలనుపాకవిడువేలు, బజెమండలములను, రాష్ట్రకూటసామంతులు అటుపిమ్మట కల్యాణి చాళుక్యుల సామంతులు పాలించుచుండిరి.

వేంగీ విషయము, నేటి ఆంధ్రదేశమునందధికభాగము తూర్పు చాళుక్యుల పాలనముతో నుండెను. ఆంధ్ర కర్ణాట భాషలకొకే లిపి, వాడుకతో నుండెను. కన్నడకపు లాండ్రమున, ఆంధ్రకపులు కన్నడభాషలోను గ్రంథముల రచించుచుండిరి. ఆంధ్ర వేశమును, వివిధ రాజవంశీయులు పాలించుచుండుట వలనను, వివిధభాషలు రాజభాషలుగా నుండుట వలనను, తెలుగుభాష వివిధ ప్రాంతములందు వివిధ కాలములందు వివిధముగా వివిధమైనకవులచే గ్రంథములు రచించుట కుపయోగింపబడినది. రెండవ ప్రలకేశి సోదరుడు కుబ్జవిష్ణునర్మనుడు శ్రీ. శ. 624-641 వరకాంధ్రదేశము నేలెను. ఈతని వంశీయులు తూర్పు చాళుక్యులనబడినారు. కుబ్జవిష్ణునర్మనుని యనంతర మాతని కుమారుడు జయసంహవల్లభ మహారాజు 641-673 వరకు పాలించెను. ఇతనికి సర్వలోకాశ్రయ సర్వసిద్ధి బిరుదము

లున్నవి. ఇతడు పల్లవులయు, బాదామి చాళుక్యులయు వరసర నైరుధ్యముల నూతగాగొని పెన్నానదివరకు తూర్పుచాళుక్య రాజ్యమును విస్తరింపజేసెను. ఇతని తరువాత ఇండ్రభట్టారకుడు 673, రెండవ విష్ణునర్మనుడు 673-681, మంగి యువరాజు 681-705, రెండవ జయసంహుడు 705-717 వరకు పాలించిరి. రెండవ జయసంహుని యనంతరము వేంగీ రాజ్యమున కలహములు సంభవించెను. ఇతడు నిస్సంతు. కావున మూడవ విష్ణునర్మనుడు రాజకాలనీయుండ కొక్కిలి రాజ్యమ్రాకమించి ఆరు నెలల రాజ్యమేలిన పిదప, పదవీభ్రష్టుడై ఎలమంచిలి రాజధానిగా కళింగదేశమున స్వతంత్రరాజ్యము స్థాపించెను. వేంగీ మండలమున మూడవ విష్ణునర్మనుడు రాజై 718-752 అనగా సుమారు 34 సంవత్సరములు పాలించెను. ఇతడు కొక్కిలితో యుద్ధములు చేయలేదు. కొక్కిలి సంతతివారు ఎలమంచిలి ప్రాంతమును నాలుగు తరములు పాలించిరి. వారిలో యువరాజు మంగి విజయాదిత్యనర్మ, సర్వలోకాశ్రయ కొక్కిలివర్మ ముఖ్యులు.

ఈ కాలమున రాజకీయ విప్లవము బాదామి చాళుక్య సామ్రాజ్యమున జరిగినది. దంతి దుర్గుడను రాష్ట్రకూట వంశీయుడు బాదామి చాళుక్యరాజును సంహరించి రాష్ట్రకూటరాజ్యమును స్థాపించెను. ఇందువలన తూర్పుచాళుక్యుల రాజ్యములో కొన్ని మార్పులు కలిగెను. తూర్పు చాళుక్యుల కండగానున్న బాదామిచాళుక్యరాజ్య మంతరించెను. రాష్ట్రకూటులు బలవంతులై వేంగీచాళుక్యరాజ్యాక్రమణకు సిద్ధమైరి. శ్రీ. శ. 756 లో దంతిదుర్గుడు మరణింప నాతని పినతండ్రి కృష్ణుడు రాజయ్యెను. తూర్పుచాళుక్య విజయాదిత్యుడు రాహప్పలోజేరి కృష్ణుని పదవీభ్రష్టుని గావించ జూచెను. కాని కృష్ణుడు తన కుమారుడగు గోవిందుని వేంగీదేశముపై దండెత్తబంపెను. వాడపల్లివద్ద జరిగిన యుద్ధమున విజయాదిత్యుడోడి సంధి గావించుకొనెను.

విజయాదిత్యుని తరువాత నాల్గవ విష్ణునర్మనుడు రాజై 771-806 వరకు పాలించెను. శ్రీ. శ. 772 లో రాష్ట్రకూట కృష్ణుడు మర

ణింప గోవిందుడు ధ్రువుడు సింహాసనమునకై కల
హింప విష్ణువర్ధనుడు గోవిందుని పక్షము వహించి
పోరాడి, రాష్ట్రకూట ధ్రువునిచే ఓడింపబడి సంధి
చేసుకొని తన కుమార్తెయగు శీలామహాదేవిని అతని
కిచ్చి వివాహమొనర్చెను.⁶ విష్ణువర్ధనుని యనంత
రము రెండవ విజయాదిత్యుడు రాజయ్యెను. కాని
రాష్ట్రకూటుడైన రెండవగోవిందుని సహాయమున భీమ
సలుకె అన్నను పార్వదోలి రాజై వేంగీదేశమును పాలిం
చెను. విజయాదిత్యుడు బెజవాడ రాజధానిగా 12 సంవత్స
రములు పాలించుచు భీమసలుకతో పోరు సల్పు
చుండెను. ఇతడు 108 యుద్ధములు చేసెను.
క్రీ. శ. 814 లో రెండవ గోవిందుడు మరణింప
పైహయవంశసంజాతుడగు నృపరద్రుని సహాయ
మున విజయాదిత్యుడు భీమసలుకే నోడించి వేంగి
నాక్రమించెను. రాష్ట్రకూట అమోఘవర్ముడు విజయా
దిత్యునితో స్నేహమొనర్చి తన సోదరిని విజయాదిత్యుని
పుత్రుడగు కలివిష్ణువర్ధనున కిచ్చి వివాహమొనర్చెను.⁷

రెండవ విజయాదిత్యునికి నరేంద్రమృగరాజును
బిరుదమున్నది. ఇతడు 108 శివాచారముల నిర్మిం
చెను. ఇవియన్నియు యుద్ధభూములందు విజయా
నంతరము నిర్మించినట్టివి. ఇతని యాస్థానమున
గాయకులు, కవులు, నటులు, శిల్పులు చిత్రలేఖకు
లుండిరి. విజయవాడ విజయాదిత్యుని పేర వెలసినదని
కొందరి యభిప్రాయము. కాని బెజవాడపేరే శాస
నములం దున్నది.⁸

కలివిష్ణువర్ధనుని యనంతర మాతని తన
యుడు గుణకవిజయాదిత్యుడు రాజయ్యెను. ఇతని
సేనాపతి పండరంగుడు బోయకొట్టముల నాక్రమించి
కందుకూరును శత్రుదుర్భేద్య మొనర్చెను. గుణగ
విజయాదిత్యుడు రాష్ట్రకూటలపై దండెత్తెను.
కాని అమోఘవర్మునిచే ఓడిపోయి, అతని సామంతు
డుగానుండ నంగీకరించెను. అమోఘవర్ముని కోరికపై
గుణగవిజయాదిత్యుడు నోలంబవాడిపై దండెత్తి
మంగిని వధించి, గాంగుల నోడించి, శివగంగ నాక్ర
మించెను క్రీ. శ. 880 లో అమోఘవర్ముడు మర
ణింప, గుణగవిజయాదిత్యుడు రాష్ట్రకూటరాజ్యముపై
దండెత్తి రెండవ కృష్ణుని, దాహళరాజుగు సంకిలుని
ఓడించి కళింగ వేములవాడ దాహళ రాష్ట్రకూట

రాజ్యములందు వీరవిహార మొనర్చెను. కిరణ, అచల,
చక్రకూట, పురముల దగ్గరమొనర్చి త్రిపురమర్త్య
మాహేశ్వరుడను బిరుదమువహించి రాష్ట్రకూటరాజ
చిహ్నములగు పాళధ్వజము, గంగాయమునాలోరణమును
గ్రహించి రెండవ కృష్ణుని రాజ్యమాతనికే ఇచ్చి
వేసెను. ఇతని సైన్యము వల్లన పాండ్య రాజ్యముల
కొల్లగొట్టినట్లు శాసనాధారములున్నవి. ఇతని అధి
కారము మహానదినుండి పులికాటుసరస్సువరకు చెల్లు
చుండెను. ఇతనికి పరచక్రామ, వీరమకరధ్వజ,
రణరంగశూద్రక ఆది బిరుదములున్నవి. గణక—
ఇతని గణితశాస్త్ర పాండిత్య సూచకమందురు. ఇతని
కాలపు శాసనములందు తెలుగు వద్యములున్నవి.
పండరంగని అద్దంకి శాసనము తెలుగు కవిత
కత్యంత ప్రాధాన్యమైనది.

గుణకుని మరణానంతరము రాష్ట్రకూటలు
వేంగిపై దండెత్తి మంచికొండనాడు నాక్రమించిరి.
గణకుడు నిస్సంతు. అతని తమ్ముని కుమారుడు
చాళుక్య భీముడు, రణమర్దవంశజుడును మంచికొండ
నాడు పాలకుడును అగు కుసుమాయుధుని సహాయమున
రాష్ట్రకూటల నోడించి, రాజయ్యెను. కాని రాష్ట్ర
కూటలితని దాయాదులతో కలిసి వేంగిపై దండెత్తి
చాళుక్యభీముని కుమారుడు, షోడశవర్షప్రాయ
డైన ఇనుమర్తి గండడు రాష్ట్రకూటలను 'నిరవద్య
పురము, పెదవంగూరు యుద్ధములం దోడించి వారి
సేనాపతియగు గుండవయను వధించెను. కాని ఇను
మర్తిగండడుకూడ మరణించెను.⁹ చాళుక్య భీముని
కుమారుడు 6 మాసములు మాత్రమే రాజ్య
మేలెను. భీముడు 360 యుద్ధము లొనర్చిన
వాడు. ఇవి యన్నియు దాయాదులతో జరిగినవే.
ఇతని మరణమువలన అంతఃకలహములు ప్రబలిసవి.
14 సంవత్సరములలో ఆరుగురు రాజులు పాలించిరి.

6. Age of Imperial Kanuj P. 132
D. C. Sircar.

7. Eastern Chalukyas of Vengi —
Dr. N. V. Ramanaiyah.

8. J. A. H. R. S. Vol Part III P. 153

9. చాళుక్యభీముని మచిలీపట్నం శాసనము—

రాష్ట్రకూటులకు వీరి అంతఃకలహములవలన మంచి అవకాశము లభించినది. అమ్మరాజు విజయాదిత్యుడు రాజై 7 సంవత్సరములు క్రీ. శ. 922—929 వరకు పాలించెను. ఇతనికి రాజమహేంద్రుడను బిరుదు మున్నది. ఇతఁడు తన రాజధానిని వేంగి నుండి రాజమహేంద్రవరమునకు మార్చెను.¹⁰

అమ్మరాజు తరువాత అతని కుమారుడు కంటక విజయాదిత్యుడు 15 దినములు, తాలరాజు 30 దినములు రాజ్యమేలిరి. తాలరాజును తొలగించి రెండవ విక్రమాదిత్యుడు 11 మాసములు పాలించెను. ఇతఁడు 100 యుద్ధము లొనర్చెను. ఇతనిని అమ్మరాజు రెండవ కుమారుడు భీముఁడు చంపి రాజై ఎనిమిది నెలలు పాలించెను. తాలరాజు కుమారుడు రెండవ యుద్ధమల్లుడు రాష్ట్రకూట చతుర్థుఁడగు గోవిందుని సహాయమున వేంగిపై దండెత్తి భీముని చంపి రాజయ్యెను. రాష్ట్రకూటుల జోక్యమువలన వేంగిదేశమున స్థిరమైన ప్రభుత్వము ఏర్పడలేదు.

యుద్ధమల్లుడు వేంగిని రాష్ట్రకూటుల అధిపత్యమునం దుంచెను. ఇతఁడు పేరుకుమాత్రమే రాజు. రాష్ట్రకూట సైనికులు వేంగిదేశమున విచ్చలవిడిగా తిరుగుచుండిరి. యుద్ధమల్లుడు రాష్ట్రకూట సైన్యాధికారుల అండననుండి వారి బాధలు పడలేక వేంగిని, రాజమహేంద్రవరమును వీడి చేజ్రోలు రాజధానిగా చిన్నదేశమును పాలించెను.¹¹

యుద్ధమల్లునికాలము క్రీ. శ. 930—934. ఆంధ్రభాషా చరిత్రలో అపూర్వమైన కాలము. బెజవాడ శిలాశాసన మితఁడు వేయించినట్టిదే. ఈ శాసనమును పండితత్రయములో బ్రథముడగు శ్రీపతి పండితుడు రచించినట్లు తలంపబడుచున్నది. ప్రప్రథమాంధ్ర మహాకవి నన్నెచోడు డిత్తిని సామంతరాజు. క్రీ. శ. 934 లో రెండవ చాళుక్య భీముఁడు యుద్ధమల్లుని, అతని రాష్ట్రకూట సేనానులగు రాజమయ్య, దాశగ, తాత, చిక్కి అయ్య—ఆదులను వధించి ఆంధ్ర దేశమునం దన్యరాజన్యుల అధికారము లేకుండజేసి 12 సంవత్సరములు వేంగిదేశమును పాలించెను.

ఆంధ్రభాషకు చాళుక్యులెనలేని సేన యొనర్చినారు. శాతవాహనుల కాలమునుండియు, శాసనములలో

తెలుగుపదములు కనిపించుచున్నవి. శాలంకాయన, అనందగోత్రిక, విష్ణుకుండిన, పల్లవ, వంశీయుల శాసనములందు తెలుగుపదములున్నను రేనాటి చోళుల కాలమున తెలుగుభాషలో శాసనములు వేయింపబడినవి. జైనమత మాంధ్రదేశమున వ్యాప్తిలోనున్న కాలమున జైనమత ప్రచారకులు మత ప్రచారము నాయా ప్రాంతములందు ప్రజల వాడుకభాషలోనే గావించుచుండిరి. జైనపండితులు, కవులు, మతప్రచారకు లాంధ్రమున గ్రంథములు రచించుచుండిరి. జైనమత సంబంధమైన గ్రంథము లానాఁడు వెలసినవి. పంప మహాకవి సోదరుఁడైన జినవల్లభుని కుర్కూల శాసనమున, సంస్కృత కన్నడ భాషలతోపాటు తెలుగు భాష వాడబడినది. అందు తెలుగులో వ్రాయబడిన మూఁడు కందపద్యము లున్నవి. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని చేర్ర శాసనమున నగభాగము తెలుగు. జయసింహ వల్లభుని విష్ణుర్ణ, మాచర్ల శాసనములు తెలుగులో వేయింపబడినవి. రేనాటి చోళుల శాసనములు తెలుగు వచనములో వేయింపబడినవి. అందుకొన్ని సేన, గీత పద్యభాగములు కనిపించుచున్నవి.

అపాదనకర శాసనభాష ఉద్బంధ పండితులను చికాకువరచినది. పశ్చిమచాళుక్యులు తమ విలుబడిలో నున్న తెలుగుప్రాంతములందు వేయించిన శాసనములు తెలుగుభాషలోను, కన్నడభాషలోను ఉన్నవి. ఆరేడు శతాబ్దములలో వెలసిన శాసనము లచ్చతెలుగులో వేయింపబడినవి. అటుపిమ్మట తెలుగుభాష సంస్కృత భాషా సంపర్కమున సంస్కరింపబడి నన్నెచోడుని కాలమునాటికి కావ్యభాషగా పరిణమిల్లినది.

ప్రాచీనాంధ్ర శాసనములందు కొన్నిఅపూర్వ ప్రయోగములున్నవి. వర్ణనలు, దీర్ఘసమాసములు. వక్రకోక్తులు కనిపింపవుకాని కొన్నిశాసనములందు వ్రాయబడిన వచనభాగములు, రాజుల బిరుదావళి, నన్నెచోడుని ఆశ్వాసాంతగద్యములవలె నున్నవి. 'ళ' బాసవచన ప్రత్యయముగా కనిపించును. 'ఱ' అక్షరము ప్రత్యేకస్థానము కలిగియుండెను. చాళుక్య గణక విజయాదిత్యుని కాలమునాటికి తెలుగుభాషలో క్రీ. శ.

10. J. A. H. R. S. Vol. III, P. 160

11. Eastern Chalukyas of Vengi By Dr. N. V. Ramanaih garu.

849—871; సంస్కృతపదసంఖ్య బహుళముగా కనిపించుటవలన మాత్రాగణబద్ధములైన దేశీయ చృందస్సుతో పద్యరచన సాగినది. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున—తరువోజ, గుణకవిజయ్యాదిత్యుని సీసలి శాసనమున సీసము, ధర్మవర శాసనమున సీసగీతములు, నన్నెచోడుని కుమారసంభవ కావ్యముందలి పద్యముల దలపించును. ఈ పద్యముల శైలి, నడక, భాష, నన్నెచోడునికి పూర్వము వాడుకలోనున్న తెలుగు కవితా స్వరూపమును తెలుపుచున్నది. తెలుగు కవిత 9 వ శతాబ్దినాటికి సంస్కృతీకరింపబడి గాంధీకమై, కావ్యభాషగా, గ్రంథరచనమున ఉపయోగింపబడినది.

తరువోజ, సీసము, మధ్యాక్రూరులు దేశీయ చృందస్సునకును, చంపక, శార్దూల, మత్తేభాదులు సంస్కృతచృందమునకును సంబంధించినవి. ఆంధ్రులు పద్యరచనమునం దాడితేరినవారు. ఈ కాలమునం దాంధ్రకవులు కన్నడభాషా కవుల ననుసరించి పద్య రచన గావించినారు. గ్రంథములను వ్రాసినారు. కన్న డమున తొలుత సంస్కృతపదసమృద్ధిమైన పద్య రచన సంస్కృతచ్ఛాయలో వ్రాయబడినది. జైనమత ప్రచారకులు, పండితులు, కవులు ప్రాంతీయ భాషలలో గ్రంథములు రచించి, తమ మత ప్రచారమునకు చక్కని రాజమార్గమును వేసినారు. అట్లే తెలుగుభాషలోను కొన్ని గ్రంథములు వెలసినవి. జైనులు జైనమునుల జీవితములకు సంబంధించిన గాథలను మత సిద్ధాంత ములను ప్రచార మునరించుటకై జినేంద్ర పురాణాదుల రచించి, భాషావిప్లవికి బాటుపడినారు. జైనాచార్యులగు రేచనము, పద్మకవియు తెలుగులో గ్రంథ ములు రచించినట్లు తెలియుచున్నది. జినేంద్ర పురాణ కర్త పద్మకవి, ఆంధ్రదేశమునుండి, కర్ణాట ప్రాంత మునకు అనగా నేటి తెలంగాణములోని వేములవాడ ప్రాంతమునకు, వలసపోయి, పంపకవిగా బ్రసిద్ధిచెంది రెండవ అరికేసరి మహారాజు ఆస్థానకవిగా నియమింపబడి పంపభారత మనబడు విక్రమార్జునీయమును కన్నడ భాషలో రచించి కీర్తి గాంచెను. పంపకవి, పద్మకవి ఒక్కరేయని చారిత్రకుల అభిప్రాయము.¹²

పంపమహాకవి వేంగివాటినుండి వేములవాడకు వదియవ శతాబ్దారంభమున వలసపోయి అచట స్థిర

పడి కన్నడభాషామతల్లికి శోభనుకూర్చు అపూర్వా లంకారములైన గ్రంథముల రచించి రెండవ అరికేసరి మహారాజువలన శాసనబద్ధముగా ధర్మపురి అగ్రహార మునుబడసిరి. జైనమత ప్రచారముతోబాటు కన్నడ సాహిత్యసేవ నొనర్చినాడు.

కుమారసంభవము కావ్యశైలిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము. క్రీ. శ. 9, 10 శతాబ్దములందు కన్నడ, సంస్కృతభాషలలో కావ్యశైలి ప్రాముఖ్యము వహించినది. పద్మకవి జినేంద్రపురాణము కావ్యశైలిలో వ్రాయబడిన గ్రంథము. నేడు లభించుచున్న జినేంద్ర పురాణములోని పద్యములనుబట్టి ఆ గ్రంథము కావ్యశైలిలో వ్రాయబడినదని భానింపవచ్చును. ఆ కాలమున జైన మతము వ్యాప్తిలో నుండెను రాజు లా మతము నాదరించుచుండిరి. ముఖ్యముగా వేములవాడ ప్రాంతమున జైనమతము రాజమతముగా విలసిల్లినది. ఆంధ్రదేశమున శైవము ప్రబలశక్తి సమన్వితమైన మతముగా వృద్ధిచెందినది. కన్నడదేశమున అనగా తెలంగాణ ప్రాంతమున జినేంద్రపురాణము, విక్రమార్జునీయ మాదిగాగల కన్నడగ్రంథములు వెలసిన కాలమున ఆంధ్రమున నన్నెచోడుమహాకవి శివునికి సంబంధించిన కుమారసంభవ కావ్యమును రచించి తన భక్తిని ప్రకటించుకొనెను. నన్నెచోడుని కుమారసంభవము కావ్యశైలిలో ముఖ్యముగా అనాడు వెలసిన కన్నడ కావ్యముల ఫక్కిలో వ్రాయబడినది.

కుమారసంభవ కావ్యమున కాలాముఖశైవ సంప్రదాయములు పొందుపరుపబడినవి. గ్రంథమున కాలాముఖ ప్రశంస లేకున్నను, కాలాముఖ మతాచార సంబంధమైన శైవసంప్రదాయవర్ణనము లందు కనిపించుచున్నవి. రసవాదశైవము, నవనాథసిద్ధాంత ప్రదాయములాది కాలాచారములాది అవాంతర శైవభేదములకు సంబంధించిన విషయము లందు వర్ణింపబడినవి. వీని నిందు పొందుపరచుటకు ఆగమశాస్త్రపరిజ్ఞాన మన సరము. నన్నెచోడు డి శాస్త్రములందు, ఆగమములందు,

12. తెనుగు కవుల చరిత్ర. పు. 84.

13. గంగాధర శిలాశాసన మనబడు కుర్మాపుల శాసనం—భారతి.

నిష్కేతుడు కావున కుమారసంభవమున ఆయాసంప్రదాయములను గన్నులకు గట్టినట్లు వర్ణింపగలిగినాడు. నన్నెచోడుని గురువు కాలాముఖ మల్లికార్జున శివయోగి. ఇతనినే జంగమమల్లికార్జును డందురు. నన్నెచోడుని గ్రంథమున జంగమ మల్లికార్జునుడు, మహాపండితునిగా, నకలాగమశాస్త్రవేత్తగా వర్ణింపబడినాడు. రెండవ అరికేసరి శాసనములం దీతని ప్రశంస కలదు. జంగమ శబ్దము జాతివాచకముకాదు. శివభక్తులను, బ్రాహ్మణులను, శివాగమశాస్త్రములందు నిష్కేతులైనవారిని సంభావించుటకు వాడుపదము. ఆంధ్రదేశమున జైన బౌద్ధముల కాదరము నన్నగిల్లిన పిదప, జైనపండితులు కవులు జైనాచార్యులు జైనమునులు కన్నడ దేశమునకు వలసపోయి ఆ ప్రాంతమున జైనమత ప్రచారము గావించుచు వైదికమతమునకు ముఖ్యముగా శైవమతమునకు స్థానము లేకుండ చేయుటవలన, నన్నెచోడుని గురువగు మల్లికార్జున శివయోగి శ్రీశైలమునుండి బయలుదేరి శిష్యులు వెంటరాగా, వేములవాడ ప్రాంతముచేరి శైవమత ప్రచార మొనర్చెను.

వేములవాడ చాళుక్యుల సాహిత్య పోషకులు. రెండవ అరికేసరి కన్నడభాషాపోషకుడేకాక, పంచమహాకవిని తన యాస్థానకవిగా నియమించుకొని, ధర్మపురి అగ్రహారమొసంగి కన్నడ భాషాపాఠశాలకమూల్యాలంకార ములనదగు గ్రంథములను రచింపజేసినాడు.

నన్నెచోడుని కుమారసంభవము కావ్యశైలితో వ్రాయబడిన గ్రంథము. ఇందు ఆపూర్వ ప్రయోగము లున్నవి. వివిధములైన పద్యములున్నవి. 2006 పద్య గద్యములతోగూడిన బృహత్కావ్యమిది. జాను తెనుగులో వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథమున 186 సీస పద్యములు, 534 కందములు, 238 చంపక మాలా వృత్తములు, 86 ఉత్పలమాలలు, 110 మత్తేభ విక్రీడితములు, 20 శార్దూలములు, 175 తేట గీతులు, 585 వచనములేకాక, 3 సగ్గరలు, 15 చుహాసగ్గరలు, ఒక కవీరాజవిరాజితము, 3 మాలినీవృత్తములు, 2 మానీనీ వృత్తములు, 6 తరువోజలు, 2 తరువడలు, ఒక తోటకము, 5 ఉత్సాహములు, 4 మత్తకోకిలలు, 2 వసంత తిలకములు, 2 లలితగీతులు, ఒక స్వాగతవృత్తము,

ఒక మందానిలము, ఒక మణిగణనికరము, ఒక క్రౌంచ పదము, ఒక భుజంగ ప్రయాతము, ఒక మంగళ మహాశివుత్తము మొదలగు పద్యములున్నవి.

కుమారసంభవ కావ్యభాష, శైలి, రచనా విధానము 9, 10 శతాబ్దాలలో నాంధ్రదేశమున వెలసిన శాసనముల భాషవలె నున్నది. శాసనములందు వాడబడిన పూర్ణబిందు ప్రాసము లీ గ్రంథమున కనిపించుచున్నవి. శాసనములలో వాడబడిన దేశీయ చ్ఛందస్సు ఈ గ్రంథమున వాడబడినది. కన్నడ కవుల గ్రంథముల నధ్యయనముచేసి నన్నెచోడ మహాకవి ప్రబంధప్రక్తిలో నవరసములు, అష్టాదశ వర్ణనములుగల్గి విషయాలంకారశోభితమైన తొలి కావ్యమును తెనుగుభాషలో రచించెను. షష్ఠ్యంత రచన, మార్గదేశి కవితా పద్యతులను, జాను తెనుగును తన రచనలో విమిషించాడు. శ్రీకారముతో గ్రంథారంభముచేసి మంగళమహాశి వృత్తముతో కావ్యమును ముగించినాడు. బంధకవిత, గర్భకవిత, చిత్రకవిత ప్రవేశపెట్టిన ఘనత నన్నెచోడునికే డక్కినది. ఆంధ్రభాషలో తొలికావ్యము సంతరించిన మహాకవి కవీరాజశిఖామణి నన్నెచోడుడే. ఇతని రచన తరువాతి కవులకు, ముఖ్యముగా తిక్కనాదులకు ప్రబంధ కవులకు మార్గదర్శియైనది.

కుమార సంభవ రచనాకాలము వివాదములకు విషయమై ఆంధ్రదేశమున పండిత ప్రకాండుల యొక్కయు, చారిత్రకుల యొక్కయు, విమర్శకుల యొక్కయు, విమర్శలకు గురియైనది. ఒకరి వాదము నొకరు వ్యతిరేకింప, మరికొందరు ఉభయుల వాదములను వ్యతిరేకించుచు వ్యాసములను ప్రచురించినారు. క్రీ. శ. 1909 లో మానవల్లి రామకృష్ణకవిగా రీ గ్రంథమును ప్రకటించిన పిదప, ఉద్దండ పండితులు మానవల్లివారి యభిప్రాయముతో నేభవింపలేదు కొందరు కవిగారి వాదన మంగీకరించిరి. రచనావిధానము, శైలి, భాష, గ్రంథమునగల విషయము ననుసరించి, మానవల్లివారు నన్నెచోడుని కుమారసంభవము పది యవ శతాబ్ది పూర్వార్థమున వ్రాయబడినట్లు భావించినారు. 'పగణము...టేంకగా దిత్తు డనిన్' అను అధర్వణుని పద్యముననుసరించి పశ్చిమచాళుక్యులలో జరిగిన యుద్ధమున నన్నెచోడుడు విహతుడయ్యెనని

ఊంకణాదిత్యుడే నన్నెచోడుడని అతడే కుమార సంభవ కావ్యనిర్మాతయని తెలిసినారు. క్రీ. శ. 9 వ శతాబ్దినుండి పండ్రెండవ శతాబ్దివరకు వేయింపబడిన శాసనములలో నన్నెచోడుని పేర్కొను శాసనము లనేకమున్నవి. గ్రంథము సమసరించి నన్నెచోడుని తండ్రి చోడబల్లి; తల్లి శ్రీసతి.

శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు పెద్ద చెరుకూరు శాసన మార్గముగ¹⁴ శాసనమున పేర్కొనబడిన చోడబల్లి, నన్నెచోడులే కుమార సంభవ కావ్యమునకు సంబంధించిన వారనియు, క్రీ. శ. 1140 లో వేయింపబడిన ఈ శాసనమున పేర్కొన బడిన తరములను లెక్కించి, నన్నెచోడమహాకవి శక సంవత్సరము 1040 లేక క్రీ. శ. 1118 నాటి వాడని, నన్నయభట్టు తరువాత వందసంవత్సరముల కీ మహాకవి యుండెనని తెలిసినారు.

శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు, కొప్ప రపు శాసనమున¹⁵ పేర్కొనబడిన వాడును, కాలా ముఖదీక్ష గైకొనినవాడును నగు మల్లికార్జునయోగి నన్నెచోడ మహాకవి గురువని భావించినారు¹⁶. కొప్ప రపు శాసనము శకసంవత్సరము 1037 లో వేయింప బడినది. అనగా ప్రభాకర శాస్త్రిగారి వాదము ప్రకారము నన్నెచోడుడు క్రీ. శ. 1111 ప్రాంతమున నున్నవాడు.

శ్రీ శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారు నన్నె చోడుడు కవిబ్రహ్మ తిక్కన తరువాతివాడని యూహించి నారు. శ్రీ వేదం వేంకటరాయ శాస్త్రిగారు శ్రీపాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారి వాదమును సమర్థించినారు.

కుమారసంభవ ముద్రణప్రతి కథారమైన తాళ పత్రప్రతి తంజావూరుసరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయ మున నున్నది. ఈ గ్రంథవిషయమున కవికాలాదుల విషయమున, పాఠభేదముల విషయమున వివిధాభి ప్రాయములు వెల్లడింపబడినవి. కుమారసంభవ కావ్య మును, కవి కాలమును, రచనా విధానమును, రచనా కాలమును, నిర్ణయించుటకు పరిశోధనలు సలిపి, వ్యాసములనుగ్నే ప్రకటించినవారిలో వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు, రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు, డా. నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారు, జయంతి

రామయ్యపంతులుగారు, శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారు, వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ముఖ్యులు.

నన్నెచోడనామాంకితులు పలువురు శాసనము లందు కమపించుచున్నారు. పెదచెరుకూరు శాసనమున చోడబల్లి నన్నెచోడుల ప్రశంసకలదు. ఈ శ్వర నాయకుని కుమారుడైన మార—చోడరాజైన కన్నర దేవుని మంత్రి. అతని తమ్ముడు చోడబల్లి ప్రశంస గుంటూరు మండలమున తంగేడుమల్లి గ్రామమునగల శాసనమున నున్నది.¹⁷ ఈ శాసనము శకసంవత్సరము 1037 లో వేయింపబడినది. అట్లే కొప్పరము శాసన మున¹⁸ కన్నరదేవుని అనుజాడుగా చోడబల్లి పేర్కొన బడినాడు. కన్నరదేవుని పేర్కొను శాసనము¹⁹ లధిక ముగా నున్నది. ఈ శాసనము లన్నియు గుంటూరు మండలమున నర్పరావుపేట తాలూకాలో లభించినవే. ఈ ప్రాంతమును నాడు కమ్మనాడని వ్యవహరించు చుండిరి.

మరియొక శాసనము²⁰ నన్నెచోడ మహారాజును పేర్కొనుచున్నది. ఇది చాళుక్య చోళులనాటిది ఇందు నన్నెచోడ మహారాజు తమ తండ్రి త్రిభువన మల్లి దేవచోడమహారాజులకు, తమతల్లి మాచల దేవులకు ధర్మముగా త్రిభువన మల్లికార్జునదేవరకు కంఠనాటిలోని కొట్టయిన తూర్పున దేంగిలముడి అగ్రహారమునిచ్చు సందర్భమున వేయించినది. ఇది శక సంవత్సరము 1002 నాటిది.

శాసనములందు పేర్కొనబడిన నన్నెచోడ మహారాజు తల్లి మాచలదేవి; తండ్రి చోడబల్లి లేక

14. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక. సం. 13. సంచికలు. 3, 4.

15. S. I. I. Vol X. No. 74.

16. ఆం. సా. ప. ప. సం. 14; సంచిక 1.

17. S. I. I. Vol. X. No. 73.

18. S. I. I. Vol X. No. 74.

19. „ X. No. 75 & 76

20. „ X. No. 58.

త్రిభువన మల్లదేవచోడ అనుపేళ్ళు గలవారు. చోడ బల్లిపేరు కలిసిన, శ్రీ సతిపేరు కలియుట లేదు. హైహయవంశీయుల ఇంటి అడబడచు శ్రీసతి. హైహయ వంశీయులు పలనాటిసేమ సత్తవారినుండి అరణముగా గొనినట్టివారు. పలనాటి హైహయ వంశీయుల అడబడుచు నెవ్వరిని చోడవంశీయుల కిచ్చినట్లు పలనాటిపీఠచరిత్రవలనగాని సమకాలిక గ్రంథములందుగాని, స్థానిక గాథలందుగాని కానరాదు.

చోడబల్లి పూర్వీకులు రేనాడేడువేల రాజ్యము పైన నధికారము గోల్పోయిన పీఠపాకనాటిని పాలించినారు. ఆ కాలమున తూర్పుచాళుక్య రాజులకును, బాదామి చాళుక్యుల యనింతరము అధికారములోనికి వచ్చిన రాష్ట్రకూటులకును తరచు యుద్ధములు జరుగుచుండెను. హైహయ వంశీయులు, రేనాటి చోళులు, వారి సంతతివారు. తూర్పు చాళుక్యుల పక్షమున పోరాడుచు, వారి రాజరికము నంగీకరించి వారికి సామంతులై, మాండలికులుగా వివిధ ప్రాంతముల నేలుచుండరి. అందు చోడబల్లి పాలించిన ప్రాంతము టేంకణదేశము. అదియే పాకనాడు.

నన్నెచోడ మహాకవి కవిరాజ శిఖామణి. మహా మండలేశ్వరుడు. పాకనాటిపై అధిపత్యము వహించిన వాడు. ఇతఁడు రెండవ యుద్ధముల్లని సామంతుడు. రెండవ యుద్ధముల్లడు శైవమతావలంబి. కుమార స్వామి పాదానుభూతుడు. యుద్ధముల్లని పరిపాలనా కాలము క్రీ. శ. 930—934. ఆంధ్రభాషా చరిత్రలో నితనికాలము పేర్కొనదగినది. ఇతఁడు రాష్ట్రకూటుడైన నాల్గవ గోవిందుని సహాయమున వేంగీ దేశాధీశుడయ్యెను. ఇతఁడు సమర్థుడైన రాజా కాక పోవుటవలన రాష్ట్రకూట ప్రభువగు నాలుగవ గోవిందుడు వేంగినాటిని యుద్ధముల్లని యధీనమునకు దెచ్చినపిదప, రాష్ట్రకూట సైన్యమును, ఆంధ్రదేశమున కొందరి సేనాపతుల నాయకత్వమున నిలిపెను. రాష్ట్రకూట సేనానులు, ఆంధ్రదేశమున విచ్ఛలనిడిగా సంచరించుచు, సైనికుల నట్లే సంచరింప జేయుచు, దేశమున సుస్థిరమైన ప్రభుత్వము లేకుండ చేసిరి. ప్రజలు సైనికపాలనమున పలువిధము

లైన వెత లనుభవించిరి. రాష్ట్రకూట సేనానాయకుల ప్రవర్తనకు, తన అసమర్థతకు విచారించి యుద్ధముల్లడు వేంగీ నగరమును, రాజమహేంద్రవరమును, బెజవాడనువీడి, గుంటూరు మండలములోని చేబ్రోలు రాజధానిగా ఆంధ్రదేశములోని కృష్ణానదికి దక్షిణముననున్న ప్రాంతములను పాలించుచు, నన్నెచోడది సామంతులను కలిగియుండెను.

తెలుగు చోడవంశీయులలో మొదటివారు రేనాటిని పాలించిరి. రేనాడు నైరుంబుల యధీనములోకి వచ్చిన తరువాత చోడులు ఆంధ్రదేశములోని వివిధప్రాంతములందు చిన్నచిన్న రాజ్యములను స్థాపించి పాలింపదొడగిరి. అందు పేర్కొనదగినవారు పాకనాటి పాలకులైన నన్నెచోడుని పూర్వీకులు. వీరినే పాత్తపి చోడులందురు. విరుకాక కొడదన, కందూరి, నెల్లూరి చోడులు తరువాతి కాలమున ప్రసిద్ధిచెందినవారు.

నన్నెచోడుని తండ్రి చోడబల్లి పాకనాటి ప్రభువు. ఇతఁడు హైహయవంశసంజాతయైన శ్రీసతిని పరిణయమాడెను. రాష్ట్రకూట ద్వితీయ గోవిందుని కాలమున తూర్పు చాళుక్యరాజ్యములు రెండవ విజయాదిత్యుడు పాలించుచుండ, గోవిందుడు భీమనలుకికి సహాయపడి విజయాదిత్యుని వేంగినుండి వెడలగొట్టించెను. విజయాదిత్యుడు బెజవాడ రాజధానిగా పాలించుచు అనుజానితో 12 సంవత్సరములు పోరాడుచు, రాష్ట్రకూట గోవిందుని మరణానంతరము, హైహయ వంశీయుండగు నృపరుద్రుని సహాయమున భీమనల్కి నోడించి వేంగి నాక్రమించెను. హైహయ వంశీయులలో నృపరుద్రుడు బలశాలి. తూర్పు చాళుక్యుల సామంతుడు. పాత్తపిచోడులును తూర్పు చాళుక్యుల సామంతులే. ఈ సామంత మాండలికులకు చాళుక్యరాజులు ప్రభువులు. సామంతులలో సంబంధ బాంధవ్యము లుండెను. నృపరుద్రుని సంతతివారు పాత్తపిచోడులతో వివాహ బాంధవ్యముల నెఱపినట్లు తెలియుచున్నది. చోడబల్లి నృపరుద్రుని వంశీయులారైన శ్రీసతిని వివాహమాడి యుండవచ్చును. ఆ కాలమున నృపరుద్రుని వంశీయులు హైహయ వంశీయులనబడువారుమాత్రమే ఆంధ్రదేశమునందుండిరి.

నన్నెచోడుడు పాకనాటిని పాలించుచు,

పైహాయ వంశీయులతో సంబంధ బాంధవ్యములు కలిగి, వైదుంబులతో వైరమువహించి, తూర్పు చాళుక్య ప్రభువగు యుద్ధమల్లుని సామంతుడుగా నుండెను. ఈతడు తన ప్రభువగు యుద్ధమల్లుని వలెనే శివభక్తుడు. నన్నెచోడుని దైవము, గురువు, సార్వభౌముడు. మువ్వరును మల్ల నామాంకితులు. అనగా నన్నెచోడుని దైవము శ్రీశైల మల్లికార్జునుడు. క్రీ. శ. 930 ప్రాంతమున రాష్ట్రకూటులకు సామంతుడుగా తెలంగాణములోని వేములవాడ ప్రాంతమును పాలించుచు వంపమహాకవికి ఆశ్రయ మిచ్చిన రెండవ అరికేసరి మహారాజు శాసనములందు పేర్కొనబడిన కాలాచార్య మల్లికార్జున ముఖలింగ యోగి నన్నెచోడ మహాకవి గురువు. మల్లికార్జున పండితుడు శ్రీశైలమునుండి వేములవాడ ప్రాంతము చేరి శైవమత ప్రచారము గావించిన మహాపండితుడు. శైవాగమశాస్త్రవేత్త. నన్నెచోడుని ప్రభువు నాల్గవ గోవిందుని సాయమున రాజై చేబ్రోలు రాజధానిగా ఆంధ్రదేశమును పాలించిన రెండవ యుద్ధమల్లుడు. నన్నెచోడుని పేర్కొను శాసనములు వెలసిన కాలము లందు మల్లనామము ధరించిన రాజులెవ్వరును ఆంధ్ర దేశమును పాలింపలేదు. మల్లనామాంకితులైన ప్రభువులు తూర్పు చాళుక్యులలోకాని మరేవంశపు రాజులలోగాని ఆ కాలమున లేరు. క్రీ. శ. 930-935 ప్రాంతమున పాత్తపిని చోడబల్లి యనురాజు పాలించుచుండెను. ఇతడు చాళుక్యుల సామంతుడు నన్నెచోడ మహాకవి తండ్రి.

చోడబల్లి పాకనాటి నేలుచు తూర్పు చాళుక్య రాజన్యుల సామంతుడుగానుండి వారి కనేక యుద్ధము లందు దోడ్పడుచుండెను. చాళుక్యుల అంతఃకలహములలో రాష్ట్రకూటరాజులు జోక్యము కల్గించుకొని తమ అధికారదర్శమును చూపుచుండిరి. పైహాయులు, పాకనాటిచోడులు చాళుక్యుల కండగా నిలిచిరి. రాష్ట్రకూటులు, దక్షిణ దేశమునుపాలించు చోళరాజులు, వైదుంబులను పురికొల్పుచు, చాళుక్య సామంతులైన పాకనాటి చోళులపై యుద్ధములు ప్రకటించునట్లు చేయుచుండిరి. తరచు చాళుక్య సామంతులకును వైదుంబులకును యుద్ధములు జరుగుచుండెను.

వైదుంబులు రేనాటి చోళులనుండి రాజ్యము పొందిన తరువాత పాత్తపి, కొణిదెన, పెదకల్లెంటు, బజ్జ ప్రాంతముల నాక్రమించు ప్రయత్నములు చేయుచుండిరి. వైదుంబులలో పాకనాటిపై ఆధిపత్యము వహించిన వారిలో శ్రీ చంద్రగణ్డత్రినేత్ర వీరమహారాజు²¹, గణ్డత్రినేత్ర శ్రీ వైదుంబమహారాజు²², భువనత్రినేత్రుడు²³, వైదుమ్మ ముత్తురాజు²⁴, మనుజ త్రినేత్రుడు²⁵ ముఖ్యులు. వీరు పాలించిన ప్రాంతములు నేటి చిత్తూరుజిల్లా సుదనపల్లి తాలూకా; అనంతపురం ప్రాంతములు; నెల్లూరులో కొంత భాగము. ఇదియే ఘోంకణదేశము²⁶ ఘోంకణాదిత్యుడను బిరుదము నన్నెచోడునకు గలదు.

చోడబల్లి వేయించిన మందాడ తామశాసనము చివరి రేకులపై వైదుంబత్రినేత్రుడు తన శాసనమును చెక్కించెను. ఈ వైదుంబరాజు తాను పాకనాటిని జయించిన పిదప, అనగా నన్నెచోడుడు యుద్ధములో మరణించిన తరువాత తన విజయమును పురస్కరించుకొని శాసనమును వేయించుట బట్టి నన్నెచోడుని రాజ్యము వైదుంబుల స్వాధీనమైన దనియు, చోడబల్లి మరణించిన తరువాత నన్నెచోడుని పరిపాలనాకాలమున యుద్ధమల్లుడు మరణించెననియు, యుద్ధమల్లుని పిమ్మట రాజైన చాళుక్యభీముని కాలమున అనగా క్రీ. శ. 940 ప్రాంతమున వైదుంబ మహారాజుతో జరిగినయుద్ధమున, చాళుక్య ప్రభువుల సహాయమునక, ఘోంకణాదిత్యుడు మరణించి యుండవచ్చునని భావింపవచ్చును. తన యాధిక్యమును చూపుటకే వైదుంబత్రినేత్రుడు, మందాడ తామశాసనపు రేకులపై తన శాసనమును చెక్కించెను. ఇట్టి సంఘటనలు చరిత్రలో మనకు కనిపించుచునే యున్నవి. విషయమండిన చతుర్థ మాధవవర్మను క్రీ.శ. 623లో

21. S. I. I. Vol X. No. 628, 631.

22. S. I. I. Vol X, No. 635.

23. „ X. N. 636.

24. „ X No. 638.

25. „ X. No. 639, 642.

26. నన్నెచోడుని కాలము—భారతి—డా॥ నేలటూరి వేంకట రమణయ్యగారు.

యుద్ధమున సంహరించినపిదప కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు విష్ణుకుండిన నాణెములపై కత్తి, డాలు తన బిరుదము 'సత్యాశ్రయ విషమసిద్ధి' చెక్కించెను.²⁷ అట్టి నాణెములు నల్లగొండమండలములోని దండపాడు గ్రామమున లభించినవి. అట్లే కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు తాను విష్ణుకుండిన సామ్రాజ్యమును జయించి, నాల్గవ మాధవవర్మను చంపిన యుద్ధంతమును దండయాత్రా వివరములను చూపునట్టి శిల్పములు నల్లగొండ మండలములోని భట్టుగూడెము ప్రాంతమున చెక్కించి శివాలయమును నిర్మించెను. ఆ శిల్పములు నేటికీని కనిపించుచున్నవి. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుడు జయసింహ నల్లభ మహారాజు, విష్ణుకుండిన చతుర్థ మాధవవర్మ కుమారుడగు మంచనభట్టారకుని గోదావరి మండలములోని రానుచంద్రాపురము తాలూకాలోని పాలమూరునదగ్గ ఓడించెను. నాల్గవ మాధవవర్మ వేయించిన పాలమూరుశాసనమును జయసింహ నల్లభ మహారాజు పునరుద్ధరించెను. ఇట్లు రాజులు తాము జయించిన ప్రాంతములందు తమ విజయ చిహ్నములను నెలకొల్పట సహజముగా కనిపించును.

నన్నెచోడ మహారాజు వైదుంబులతో జరిగిన యుద్ధమున అనువుల బాసియుండును. అధర్వణుని — 'సుగణంబు... టేంకణాదిత్యు డనిన్' అను పద్యము

నిజమనియే నమ్మవలసి వచ్చును. నన్నెచోడునితో యుద్ధ మొనర్చినవాడు శ్రీ చంద్రగణ్డత్రినేత్ర వీర మహారాజు. ఇతడు గండ్లత్రినేత్రుని తండ్రి. భువన త్రినేత్రునికి తాతయగును. శ్రీ చంద్రగణ్డత్రినేత్ర వీర మహారాజు నన్నెచోడుని క్రీ. శ. 938—940 యుద్ధములం దోడించి పాతపిని వశపరచుకొని పాకనాటిపై ప్రభుత్వము నెఱపెను. అతని పిమ్మట గణ్డత్రినేత్రుడు, అతని కుమారుడు భువన త్రినేత్రుడు శ. స. ౯94 లో అనగా క్రీ. శ. 972 లో వృద్ధీరాజ్యపట్టాభిషిక్తుం డయ్యెను²⁸.

ఇట్లు ఆంధ్రభాషలో తొలికావ్యమును రచించిన అదికవి నన్నెచోడుడు, శివకవి యైనందున మరుగుపడి, పదియవ శతాబ్దిలో ఆంధ్రమునం దాది కావ్యము రచింప, ఇరువదియవ శతాబ్దిలో నాగంధము వెలుగులోనికిరాగా, ఆంధ్రపండిత ప్రెకాండులు, చారిత్రకులు, నన్నెచోడుని, పండ్రెండవ శతాబ్దివాడుగా నిర్ణయించుట చూడగా, కొన్ని కొన్ని దురభిమానములెంత శక్తివంతమైనవో ధిహింపవచ్చును.

27. Rep. Arch. Dept. H. E. 11. Nizam's Dominions 1925-26 Appendix B. P. P. 26 ff.

28. S. I. Vol. X. No. 636,

“వర్షం”

శ్రీ యుష్టంతెటి శాయి

వర్షం—

వదలకుండా కురుస్తోంది (పొద్దుట్టుంచి! ఎడ తెరిపి లేకుండా—బురద—రొచ్చు—నీళ్లు నిండిపోయిన రోడ్డు—గుంటలు.

తగ్గటంలేదు. తగ్గేట్లుకూడాలేదు. తగ్గక పోయినా ఫర్వాలేదు. కానీ ఇంతకంటే ఎక్కువ కురవ కుండాఉంటేచాలు. కానీ ఎక్కువే కురిసేట్లుఉంది. మబ్బులు ఇంకా మూసుకొస్తున్నాయి. గొంగళిలా క్రమ్మకొస్తున్నాయి. ఇదంతే! ఇవాళంతా ఇహను ఇలాగే ఉంటుంది. రేపుకూడా ఇలాగే ఉంటుంది. ఎల్లండి ఆ మర్నాడూకూడా ఇంతే! ఈ వూళ్ళో మునురు వడితే ఇలాగే వదుతుంది. వారం, పదిరోజులు జరిగితా పట్టేస్తుంది. ఛస్తే వదలదు. మనుషులను మంచి తేలుస్తుంది. మొలకలెత్తించేస్తుంది. మట్టిగోడలను పెకలించేస్తుంది. పాతఇళ్లను కూల్చేస్తుంది. క్రొత్త ఇళ్లకు చిల్లులు పెట్టేస్తుంది. అరుణాచలానికంతా తెలుసు. ఇప్పుడు కాదు. డెబ్బైఏళ్లనుంచి చూస్తున్నాడు ఈ వర్షాన్ని. ఒక్కసారికూడా ఈ ఊరు వదిలి బయటకుపోలేదు.

వర్షం తగ్గింది. తగ్గిందా? లేదు. తగ్గలేదు. అలానే ఉంది. కానీ తగ్గినట్లు నటిస్తోంది. తన నిలా అనేకసార్లు మోసంచేసింది. అరుణాచలానికి తెలుసు. కానీ ఇలా ఎంతసేపూ? ఇంటికి వెళ్ళాలి. నడిచి, తడిసి ఎలాగోలా ఇల్లు చేరుకోవాలి. లేకపోతే — తనిలాగే నుంచుండిపోతే చీకటివడిపోతుంది. చీకట్లో వర్షానికి మరీ అలుసు. హద్దు అదుపు లేనట్లు, ఇష్టంవచ్చి నట్లు కురిసేస్తుంది.

నడువసాగాడు అరుణాచలం. తడుస్తూ — వర్షంలో.

ఈ ఒళ్ళు తడమేకాదు. ఒక్క రోజేకాదు. డెబ్బయ్యే ఏళ్లనుంచి—ఊహవచ్చిందగ్గర్నుంచి ఇంతే— ఎప్పుడూ ఇంతే!

అప్పుడు, చిన్నప్పుడు బడి వదలగానే వర్షంలో తడుస్తూ ఇంటికి వచ్చేవాడు. అది ఆనందం. తడు స్తుంటే—తడవాలంటే ఇష్టం! అందుక్కారణం లేదు. బహుశా తల్లి తండ్రి తడవకూడదని చెప్పబట్టి అయ్యుంటుంది. ఆ రోజుల్లో — వద్దన్న పని చెయ్యటంలో గరి ఆనందం, మరెందులోనూ లేదు. సీత కూడా తనతోపాటే వర్షంలో తడిసేది. సీతక్కూడా వర్షంలో తడవడమంటే ఇష్టం! కానీ వాళ్ళమ్మ సీతని చావగొట్టేది తడిసినందుకు. అరుణాచలంతల్లి ఏమనేదికాదు. తుండు తీసుకొచ్చి తలతుడిచి, పాడి బట్టలు తొడిగి పొయ్యిదగ్గర వేడిగా కూర్చోబెట్టేది. సీతవిడుపు అక్కడకూర్చుని చాలాసేపు వినేవాడు తను.

వర్షం ఎక్కువయింది. తగ్గినట్లుతగ్గి ఎక్కువయింది. పూర్తిగా తడిసిపోయాడు అరుణాచలం. కానీ ఇదేమీ క్రొత్తకాదు. ఫరవాలేదు. తనకూ వర్షానికి చాలా అనుబంధంఉంది. తను లేకపోతే వర్షంలేదు వర్షంలేకపోతే తనులేడు.

పైస్కూల్లో చేరినప్పుడు—అప్పుడూ ఇంతే.

తండ్రి గొడుగు కొనలేడు కనుక కొనలేదు. రెండుమైళ్ళ కాలువగట్టు వెంబడెనడిచి పైస్కూలుకు వెళ్ళాండేవాడు అరుణాచలం. పుస్తకాలు ప్లాస్టిక్ సంచిలో—నెత్తిమీద ప్లాస్టిక్ గుడ్డ - వళ్లంతా వర్షం నీళ్లు— సీత పైస్కూల్లో చేరలేదు. ఆపిల్ల ఎక్కువ చదవటం వాళ్ళనానాకిష్టంలేదు. చదివిందే ఎక్కువని మానిపించేశాడు. మానిపించిందే, మంచిదయిందని ఆ పిల్ల కేరింతులు కొడుతూ గంతులేసింది.

కిటికీదగ్గర కూర్చోని తను స్కూలుకి పోయేప్పుడూ, వచ్చేప్పుడూ వెక్కిరిస్తూండేది. వెక్కిరిస్తూనే ఎదిగి పోయింది. ఎదిగి, పెళ్ళియ్యకొచ్చింతరువాత ఎదగటం మానేసింది. ఎదగటం మానేసి తనను వెక్కిరించడమూ మానేసింది. ఆ పిల్ల ఎదిగినంతగా అరుణాచలం ఎదగలేకపోయాడు. అంచేత సీత ఓ ఉత్తరం వ్రాసి కిటికీలోనుంచి అందించి చదువుకొమ్మని చెప్పినప్పుడు భయంతో వణికిపోయాడు. గుప్పిట్లో ఇరికించుకొని మామిడితోటలమధ్యకు పరిగెత్తి అక్కడ విప్పివదివాడు.

‘రాత్రి పదిగంటలకు మా పెరట్లోని బాదం చెట్టు క్రిందకురా! నీకోసం ఎదురుచూస్తుంటాను. నీతో మాట్లాడాలి—సీత.’

చదులు పట్టినయి అరుణాచలానికి. ఆ రాతంతా తన స్రక్కుమీద నిద్రలేవకుండానే అటూ ఇటూ పొర్లుతూ గడిపాడు. బయట భోరున వర్షం—ఉరుములతో—మెరపులతో—అప్పుడే పదికొట్టింది గడియారం. సీత! పాపం—తనకోసం ఎదురుచూసి—వర్షంలో తడిసింది. మర్నాడు లేవలేదు. జ్వరం! ఆ మర్నాడూ జ్వరమే!—ఆ తరువాత చాలారోజులు జ్వరం.

కాలేజీలో చేరాక ఎదిగాడు అరుణాచలం. ఎదిగిన రోజున సీత గుర్తుకొచ్చింది. కిటికీలోనుంచి అందించిన ఉత్తరం — మామిడితోటా—ఆ రాత్రి వర్షం—అన్నీ గుర్తుకొచ్చినయి. ఇవన్నీ గుర్తుకొచ్చినప్పుడు సీతకి ఉత్తరం వ్రాశాడు. అందించడానికి కిటికీ దగ్గరకు వెళ్ళాడు.

‘నా పెళ్ళి!’ అంది సీత.

‘ఎవ డూ?’

‘అగ్నానికింకా పదిహేనోజా బుంది!’

అరుణాచలం ఉత్తరం ఇవ్వలేదు. ఇవ్వాలని సింపలేదు. ఏదో దిగులు అలుముకొంది. సీతకు పెళ్ళిపు తొంటే దిగులెందుకు? విచారమెందుకు?

అర్థంకాలేదు. తిరిగి వచ్చేవాడు.

సీత పెళ్ళి అయిపోయింది. పెళ్ళికి అరుణాచలం హాజరయ్యేడు. పెళ్ళయిం తర్వాత అత్తారింటకి వెళ్ళి పోయింది సీత. అరుణాచలం మిగిలిపోయాడు. సీతను

మర్చిపోడానికి స్నేహితులకోసం వెతికాడు. రాఘవరావు, రమణా వండగలాంటి జీవితం చూచించేరు. సినిమాలు—సిగరెట్లు—పేకాటలూ—కాఫీహోటళ్లు—డబ్బు వృథా చెయ్యద్దంటూ తండ్రినుంచి ఉత్తరాలూ—డబ్బుకోసం తనిచ్చే పెరిగ్లాం రసీదులూ—అందుకొనే టి. యం. వో.లూ—వెనుకబెంబిల్లో గొడవలూ—ఫిజిక్స్ లెక్చరర్ తో గొడవ—స్ట్రెక్కు—ఆయనమీద రాళ్ళురువ్వటం—పోలీస్ కేస్—కాలేజ్ నుంచి డిపార్ అవటం—

వర్షం కొంచెం తగ్గింది.

అరుణాచలం బోరుకూడా తగ్గింది. అప్పుడే తండ్రికి పక్షవాతం—హాస్పిటల్—ఇల్లా—చెల్లాయ్ పెళ్ళి—అప్ప—నిరుద్యోగం—రెండేళ్లు చెప్పల్లేకుండా ఉద్యోగంకోసం వెదికాడు. ఫ్రెండ్లందరూ పై చదువులకు వెళ్ళారు—అరుణాచలం ఒళ్ళిడే మిగిలిపోయేడు.

రికమండేషన్ కోసం వెతికాడు అరుణాచలం. పువ్వులమ్మేవోట కట్టెలు—రిక్వాలిమీద సినిమాలకి—సినిమాల్లో మొదటిరోజున—బాల్కనీలో మొదట కూర్చోటానికి, హోటల్స్లో క్లాస్ మేల్పు తినడానికి—డ్రెంకులు త్రాగడానికి—రాత్తుళ్లు పెందలాడే నిద్రపోయి—అలస్యంగా నిద్రలేవడానికి—అలవాటు పడిన ఆ ఊళ్లో—కాళ్ళకు చెప్పల్లేకుండా నడుస్తూ—అతుకుల బట్టలు తొడుగుతూ—సినిమా బొమ్మలుకూడా చూసే తాళాతులేక—పంపు నీళ్లతో దాహం తీర్చుకుంటూ—స్లేట్ భోజనంలో కడుపు నింపుకొని—దిగుళ్లతో ఆలోచనలతో నిద్రలేని రాత్తుళ్ళు గడిపి—భగవాన్—అప్పుడు, ఆ రోజు లోనూ, ఇదే వర్షం—

వర్షం బాగా తగ్గి పోయింది. సన్నగా తుంపర పడుతోంది. మబ్బులు విచ్చుకోడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాయి. వెలుతురు అలుముకోడానికి పోరాడుతోంది. అవును.

అప్పుడే నులకమంచమీద పడుకొని ఆరు బయట చంద్రుణ్ణి చూస్తోంటే కిటికీలోంచి సీత గొంతు వినిపించింది అశ్రువహయేడు.

‘బాగున్నావా?’ అడిగింది సీత.

‘ఓ! సువ్వెస్సకొచ్చాన్?’ ఆనందంగా అడిగాడు అరుణాచలం.

‘సాయింతం!’

‘మీ ఆయన?’

‘వాడి పేరు మృగం అనిపెట్టాను! ‘ఆయన’ అనకు!’

‘అదేమిటి?’

‘అదో పెద్దకథ. చిన్నప్పుడు మువ్వ నాకు చెప్పేవాడివి చూడు అంతపెద్ద కథ.’ కిలకిల నవ్వుతూ అందామె.

ఆమె అందంమాసి ఉక్కిరి బిక్కిరయ్యాడు అరుణాచలం.

ఆ రాత్రి పది గంటలకు బాదంచెట్టుక్రింద ఆమెను కలుసుకొన్నాడు. అక్కడే కొన్ని రోజుల ఆనందం. జీవితమీద క్రొత్త ఆశలు—అప్పుడే ఉద్యోగం దొరికింది. ఆ ఊళ్లోనే ఓ ఆఫీసులో గుమాస్తా—జూనియర్ మంటూ ఇంటికి నవ్వు కొంటూవచ్చి అడిగిన అపాయింట్ మెంట్ ఆర్డర్ — దాన్తోపాటు వర్షం—ముసురు—తడుస్తూనే, తడిసిన కోడిలా ఆఫీసుకు వెళ్లాడు అరుణాచలం.

‘పాపం! తడిసిపోయేరే!’

జాలిపడ్డాడు హెడ్ క్లర్క్ మొదటిరోజున.

రెండోరోజూ వర్షం — మూడూ, నాలుగూ— పదిరోజులు ముసురయింది. అలవాటుపోయింది. నెల రోజుల తర్వాత జీతం చేతికొడినరోజున మామూలు మనిషిలా నవ్వాడు అరుణాచలం. సీతకి పూలుకొన్నాడు. సరిగ్గా ఉద్యోగంలో చేరిన సంవత్సరానికే—

చినుకు ఉన్నట్లుండి పెద్దదయింది.

అరుణాచలం తడుస్తూనే నడుస్తున్నాడు. ఇల్లు ఇంకో రెండుఫర్లాంగు లుంటుంది. పదినిమిషాల్లో చేరుకోవచ్చు. ఎలాగూ తడిసిపోయాడు. వెధవవర్షం— తనకి పెళ్ళయినరోజూ ఇంతే.

సీతకి — తనకూ ఏర్పడిన చనువు మెల్లగా ఊరంతా వ్యాపించి అందరి నోళ్లలోనూ నానింది. వెంటనే తండ్రి తనకు తగిన శాస్త్రీ చేరాడు.

‘చిరంజీవి అరుణాచలానికి, వెంకటనర్రయ్య

బావగారి ద్వితీయపుత్రక చిరంజీవి సౌభాగ్యవతియగు నరస్వతినిచ్చి...’ వివాహం జరిగిపోయింది. పెద్దల పనులంతా నరస్వతిమెడలో మంగళసూత ధారణ — కాళ్ళకు మొక్కటం — అశీర్వాదాలూ— నెత్తిమీద అక్షింతలూ—చిరంజీవ—చిరంజీవ— సుఖీభవ — సుఖీ భవ — నరస్వతి బదులుగా సీతేకనిపించింది అరుణాచలానికి.

వర్షం—ఉక్కిరి బిక్కిరిచేస్తూ అప్పుడూ ఇదే వర్షం—అరుణాచలం, నరస్వతులమీద పందిట్లోంచి నీటిచుక్కలు పడుతున్నాయి. ఆ రాత్రి—చీకటి రాత్రి వర్షం ఎడతెరిపి లేకుండా కురిసిన రాత్రి—కుమారి నరస్వతి—శ్రీమతి నరస్వతి అయింది. వెచ్చగా— అరుణాచలం గుండెలోనే నరస్వతి నిద్రకు, నోచుకోని ఆ రాత్రి—జీవితాన్ని తుదికంటా అనుభవించటానికి నిర్ణయించుకొన్న అరుణాచలానికి నిద్రగురించి గుర్తుకి రాలేదు. గుర్తుకొచ్చేసరికి తెల్లారిపోయింది. తెల్లారిం తర్వాత నిద్రపట్టలేదు. భూమి—ఆకాశం నరస్వతీ అరుణాచలం, చుక్కలూ చెందదు, నరస్వతీ అరుణాచలం—అరుణాచలం, నరస్వతీ రెండు నెలలు గడిచిందాకా గడిచినట్లు తెలిలేదు అరుణాచలానికి. తెలిసిన తర్వాత నమ్మకేక పోయాడు. రెండు నెలల జీతం ఒక్కసారే తీసుకొన్న తర్వాతగానీ నమ్మకం కలుగలేదు. సినిమాకు వెళ్ళడానికి అరుణాచలం పెళ్ళి సూటు తొడిగేడు. నరస్వతి అందంగా తయారయింది. బయల్దేరుబోతూండగా భోరున వర్షం ప్రక్కీంట్లోంచి బిగ్గరగా ఏడుపులు. సీత కిరననాలులు వంటి మీద పోసుకొని నిప్పుంటించుకొంది. వళ్ళ నగం కాలి పోయింది. అరుణాచలం టాక్సీలో తనూ హాస్పిటల్ కు వెళ్ళేడు.

‘చాలా కష్టం ఈ పిల్ల బ్రతకటం!’ అన్నారు డాక్టర్లు. అరుణాచలానికి ఏడుపు రాలేదు. ఏదో దిగులనిపించింది. సీత పెళ్ళయి వెళ్ళిపోతున్నప్పుడు అనిపించిన దిగులే! ఆ రాతంతా సీత దగ్గరే కూర్చున్నాడు జాగారంచేస్తూ. తెల్లవారుజామున స్పృహలో కొచ్చింది సీత.

‘నీకు ననేమికానుకదూ?’ అంది నీరసంగా, అస్పష్టంగా. అరుణాచలాని కేమి అర్థంకాలేదు. అర్థం చేసుకోనేటప్పటికి తెల్లారిపోయింది. ఆలస్యమయిపోయింది.

అఖరుసారిగా సీతమొఖంలోకిమాసి ఏదో గొణిగి ఇంటికి వచ్చేశాడు. ఆ రోజునుంచీ అరుణాచలం మారిపోయేదు. అయినా వర్షం అతన్ని వదలలేదు. అతన్ని ఆసరాగా చేసుకొన్న సరస్వతినికూడా వర్షం వదలేదు. బయట—ఇంట—జీవితమంతా — వర్షంలో తడిసింది. మొదట్లో ఇల్లు మారదామంది. తర్వాత తనే మారిపోయి మళ్ళీ అలా అనడం మానేసింది.

తరువాత — మరుసటి సంవత్సరం మళ్ళీ వర్షాలు—అప్పుడే సరస్వతి నొప్పులు—వర్షంలో రిక్వాల్తో మిషనాసుపత్రికి—ఓరోజంతా శైలపుపెట్టి తడుస్తూ తిరిగాడు—సాయింలానికి ఆడపిల్ల—అరుణాచలానికి సంతోషం కలిగింది. తనివ్వుడు ఓ బిడ్డతండ్రి. ఆ సంతోషంతో వర్షాన్ని మర్చిపోయేడు — సరస్వతి ఓ రోజు పాపను ఇంటికి తీసుకువచ్చింది. పెంకుటిల్లు ఇష్టంవచ్చినట్లు కారుతోంది. కారని ఓమూల సరస్వతి పాపాయిలో వెచ్చగా పడుకొంది — మరోచోట పాములా మెలితిరిగి పడుకొన్నా డరుణాచలం.

ఎక్కడో పిడుగుపడింది.

అరుణాచలం నడుస్తూనే ఉన్నాడు. ఇంకొక్క ఫర్లాంగు దూరముంటుంది ఇల్లు—చలిగాలి విదిలించి కొడుతోంది. పగులుతున్న డరుణాచలం చలిగాలిలో—తడిసిన బట్టల్లో—మరుసటి సంవత్సరం సరస్వతికి మరో ఆడపిల్ల. సంవత్సరాలు రోజుల్లా గడిచినయి. ఒక్కొక్కరోజూ వందేళ్ళల్లా గడిపాడు అరుణాచలం. బరువు — సంసారం బరువు — ఆఫీసుబరువు— తన బరువు—ఇంటిబరువు — వర్షంబరువు— ఎవరయినా నవ్వుతోంటే రెప్పవాలకుండా చూడ బుద్ధయేది.

‘పెద్దదానికి ఏదో సంబంధంమాడండి! ముడి పెట్టేద్దాం!’ అంది సరస్వతి. ఓ కుర్రాడు వచ్చాడు చాముండిని చూడడానికి. చాముండిని సరిగ్గా తనూ అప్పుడే చూశేడు అరుణాచలం—వీరకట్టుకొని, సరస్వతంత ఎత్తున సరస్వతిలానే ఉంది. లోపలకువెళ్ళి మిగతాపిల్లల్ని ఆ తుతగా చూశాడు. రెండోది ఓణీ లేస్తోంది. మూడోది లంగాజాకెట్టు — నాలుగోవాడు నిక్కరూ చొక్కా.

‘కుర్రాడికి పిల్ల నచ్చిందట. రెండువేలయినా ఇస్తేగాని ఉదర్దట’. లోన్ తీసుకొన్నాడు అరుణా

చలం—మిగిలిన సరస్వతి నగలుకూడా కేరింతాలు కొట్టు కొంటూ ఎగిరిపోయినయి.

చాముండి పెళ్ళయింది. కాళ్ళ కడిగి కన్యాదానం చేశాడు అరుణాచలం.

ఆరోజుకూడా వర్షం కురిసింది.

‘మనపెళ్ళికి వర్షంకురిసింది మీకుగుర్తుందా?’ పెళ్ళయింతర్వాత వండిట్లో వందిరిగుంజ నానుకొని నుంచుని అడిగింది సరస్వతి.

చాముండి భర్తతో వెళ్ళిపోయింది.

మరికొన్ని సంవత్సరాలు వర్షంలో తడిసినయి.

రిటయిరయ్యాడు అరుణాచలం. ఆఖరిరోజు ఆఫీసులో సనిచేసి బయటికొస్తూంటే — బ్రిటిష్ వాళ్ళు కట్టించిన ఆ భవనం ఎలావచ్చాడో అలా వెళ్తున్న అరుణాచలాన్నిచూసి నవ్వింది. అతను దాన్ని చూసి ఏడ్చేడు. ఇంటికొచ్చి అద్దంలో చూసుకొన్నాడు. జాబ్బంతా నెరసిపోయింది. మొఖమంతా గీతలు — ముడతలు—పరుగుతో వంటింట్లోకెళ్ళి సరస్వతిని నుంచోబెట్టి పరీక్షగా చూశేడు.

కళ్ళలోని అదివరకటి కాంతి, చెక్కిళ్ళ నునుపూ—మొఖంలోని సన్ననిగీతలూ—అప్పటి సరస్వతి కాదు. ఇది మాంసంతో అనవ్యంగా తయారుచేయబడిన మనిషిబొమ్మ.

మార్కెట్వేపు వెళ్లేడు అరుణాచలం ఆ సాయింతం. కొలిమిదగ్గర వెంకటేశ్వర్లు బండి చక్రాన్ని త్రిప్పుతున్నాడు. గిట్టున తిరుగుతో దది.

ఎలాగా కాలిన ఇనువపట్టీ ఆతుకుపడుతోంది.

తిరిగి ఇంటికొచ్చేసరికి సరస్వతి చనిపోయింది.

‘అదృష్టవంతురాలు!’ అన్నారెవరో.

బయట వర్షం.

పెంకుల్లోంచి నీటిచుక్కలు అరుణాచలం మీద—సరస్వతి శవంమీద పడుతున్నయి.

ఉప్పెనలా వస్తోన్న దుఃఖాన్ని అణచుకోటం సాధ్యంకాలేదు.

‘నన్నువేసుకొని నువ్వు సుఖపడలేదు సరస్వతీ -
నిన్నూ, సీతనీ—ఇద్దరినీ దూరంచేసుకొన్నాను. ఎవ్వ
రికీ దగ్గరకాలేకపోయాను. నన్ను త్షమించు...’

శృశానానికి వర్షంలో నడిచాడు అరుణాచలం.

మంటలు—పోగ...

పెళ్లిచూపుల్లో ఓరగా చూసినచూపు—తలం
బ్రాలు పోసేప్పుడు చిలిపిదనం—కాగిట్లో కోరికనిండిన
కళ్ళూ—చాముండిని కన్నరోజు గర్వం నింపుకొన్న
చూపు—

ఇంటికి తిరిగివచ్చాడు అరుణాచలం.

ఇల్లు శృశానంలాఉంది. కష్టాల్ని మాత్రమే
సగానికి వంచేసుకొని ఏమీతెలినట్లే—ఏమీతెలినీకుండా—
కలిసిపోయి—మెసిలిన సరస్వతి—వర్షం వదలలేదు—

ఇల్లు చేరుకొన్నా డరుణాచలం.

ఇంట్లో లైట్లు వెలుగుతున్నాయి. కోడలు
బయట కూర్చుని పిల్లాడికి పాలిస్తోంది. కొడుకు

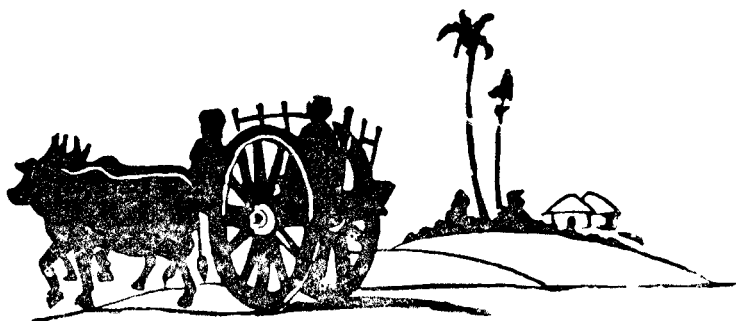
మనవడితో ఎక్కాలు చదివిస్తున్నాడు. అరుణాచలం
మెట్టు ఎక్కేడు. మనవడిలో పూర్తిగా అరుణాచలం
పోలికలే కనిపిస్తున్నాయి. చిన్నప్పుడు తనూ అలానే
ఎక్కాలు చదివేడు. చివరిమెట్టు ఎక్కుతోంటే కాలు
జారిపోయింది. దబ్బునునిపడిపోయే డరుణాచలం—
గుండెలిమీద గునపం దిగినట్టు నొప్పి—నవ్వు వచ్చిం
దరుణాచలానికి, పాతనవ్వుని గుర్తుతెచ్చుకొని నవ్వేడు.

‘వద్దంటే వినకుండా బయటకివెళ్తారు.....
చూడండి ఎలా పడిపోయారో?’ లేవనెత్తుతూ అంటు
న్నాడు కొడుకు.

లోపల మంచంమీద పడుకోబెట్టేరు అరుణా
చలాన్ని. కళ్ళు చీకట్లు క్రమిమిట్టనిపించింది.
ఇక్కడే! ఇదే మంచంమీద సరస్వతి—వెళ్లిపోయింది—
తనూ—ఇక్కడే -

అందరూ అరుణాచలంమీదపడి ఘోర్లున
ఏడిచేరు.

వర్షం ఆగిపోయింది. ఆకాశంఅంతా నిర్మ
లంగా అయిపోయింది.

రాయలసీమ జానపద సంస్కృతి : చౌడమ్మ పాటలు

డా. తంగిరాల వేంకటసుబ్బారావు

(గత సంచిక తరువాయి)

ఈ చౌడమ్మ పాటలలో 'గురువుపాట, వీరశేఖరుని పాట, కందనూలిపాట, జయావిష్ణువుపాట, పెదరాయభూపతిపాట, ఏలవరాజు పాట, మహిషాసురుని పాట, కంసుని పాట, చౌడమ్మ వేడుకలు, ఎఱుకల పాట, త్రిమూర్తుల జననము పాట, శక్తికా విజయము' అనునవి కథాగేయముల (Ballads) కుదాహరణములు. ఇవి చౌడేశ్వరీశక్తి వీరత్వమును బ్రదర్శించునట్టివి కావున వీరగాథ లగుచున్నవి. ఇవి లఘువీర గాథలే (Balladings) కాని నుదీర్ఘ వీర గాథలు మాత్రము కాజాలవు. ఈ పాటలన్నియును దాళ లయాత్మకములుగా నుండును. ఎక్కువగా నాది తాళములోఁ బాడబడుచుండును.

1. గురువుపాట :

9 చరణములు; 90 పంక్తులు; గుఱము
సర్వయ్య రచన: పునరావృత్తి (Refrain) :

'ఆదికాలము వారలన్నియు
ఆరికించీ వినరయా
తోరుజాపుష్పాండజా ముని
తొగలు వారికి గురువయా
సమ్మతిగ మాగురుని దలచితె
సకల భాగ్యము కలుగనూ'

పాట ప్రారంభము :

'ఇలను సూర్య వంశ మందున
ఇటువాకను రాజుతానై

సలితంబుగ సకల భూములు
సరసుడై పాలింపుమా
తనకు తనయులు లేక యిలపై
తపము చేసితె గాకను
అంతలో పురివెడలి కానల కరిగి
జలకము లాడియు
కనుల సంభవుగూర్చి తపములు
విమలుడై తా చేయగా
.....'

ఇది తొగటవీరుల కాదిపురుషుడగు పుష్పాండ జాముని కథ. తొగటవీరుల జన్మక్రమ మీ పాటలోఁ జెప్పబడినది. ఇక్ష్వాకుడను రాజు సంతానార్థమై బ్రహ్మనుగూర్చి తపస్సుచేసెను. బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై కమండలోదకము నిచ్చెను. ఆ యుదకమును గొలను తామరలందుఁ బోయఁగాఁ బుష్పాండజాఁడు జన్మించెను. ఇక్ష్వాకుఁ డాతనికి నయోధ్యాపురమును బట్టము కట్టెను. పుష్పాండజాఁడు కొంతకాలము రాజ్యమేలి, తరువాత పుత్రులకొరకై చౌడేశ్వరిని గూర్చి ఘోరతపస్సు చేసెను. చౌడేశ్వరి ప్రత్యక్షమై యతనికి శేష (సేన) బియ్యము నిచ్చినది. ఆ బియ్యము నతఁడు కొలను తామరలందుఁ బోసెను. (తిరువెంగళవృత్త రచించిన 'శక్తికావిజయ' మును పాటలో నీ బియ్యము నగ్నికుండమున నేసినట్లుగాఁ గలదు). అందుండి మున్నూట యఱువదిమంది వీరులుపుట్టిరి. చౌడమ్మ యీ వీరులను దీసికొని త్రిపురాసురులపై దండెత్తి వారిని సంహరించెను. దేవి యండజాముని కొక ఫలము నిచ్చెను. ఆ ఫలమునుండి కన్య లుద్భ

రాయలసీమ జానపద సంస్కృతి: చౌడమ్మ పాటలు

విచిరి. ఆ కన్యలను వీరులకిచ్చి పెండ్లిచేసి, దీవించి, చౌడమ్మ కాళికాపురమున కేగెను.

2. వీరశేఖరుని పాట :

14 చరణములు; 114 పంక్తులు; గుఱము సర్వయ్య రచన. పునరావృత్తి:

‘చూడబోదమురారె సుఖముతో జనులు
కోరిన వరమిచ్చు కొలిపాక చౌడు’

ప్రారంభము :

‘వీర ప్రతాపుండు విజయ చక్రవర్తి
ఇలలోన కొలిపాక పాలింపగా నాడు
పుడమిలో తొగటలును చౌడమును కొలువంగ
కదిలికే పయనమై గాంభీర్యముగ నాడు
.....’

ఇది తొగటవీరుల శౌర్యమును బ్రశంసించు కథ. వీరశేఖరుడనురాజు ‘కొలిపాక’ను బాలించు చుండగా, దొగటవీరులు చౌడమ్మను గొలుచుటకై యాగ్రమమునకేగి, యచట రాజవీధిలో జాతర జరుపుకొను చుండిరి. ఆ రాజవీధిలో జాండ్రవారు కొందఱు గుమిగూడి తొగటవీరులతోఁ గలహింప నుద్వేగపడ్డారు. వారి కలహమును మాన్పుటకై, యిరుపక్షములవారి బలాబలములను బరీక్షించుటకై రాజు వీరశేఖరుఁ డొక ఉక్కుగుఱమును దయారు చేయించి, దానిని గుండములో నుడికించి, యా తేజి నెక్కినవారికి బిరుదులు చెల్లనని చెప్పెను. జాండ్ర వారందఱును భయపడి పాశిపోయిరి. తొగటవీరులలో ‘సరువయ్య’—(గేయకర్తయే కాబోలును), ‘భండారు కేశవులు’ అను వారిరువురు ముందునకువచ్చి, తమ దైవమగు చౌడమ్మను బ్రార్థించి, ‘కలపిల ఉడికేటి కంచుగుఱము’ నెక్కిరి. రాజు వీరశేఖరుడును, రాణి రాజీవరత్నాంగియును తొగటవీరులను మెచ్చి గౌరవించిరి.

ఈ పాటనుబట్టి చౌడమ్మపాటలు రచించిన గుఱము సర్వయ్య ప్రాచీనుఁడనియు, రాయలసీమలో ‘కొలిపాక’ గ్రామప్రాంతమువాడనియు దెలియు

చున్నది. ఈ పాటకు ‘సరువయ్య-భండారు కేశవులు’ అను నిర్వచనము గర్తలేమో. గేయాంతమున నిర్వచన నామములును గలవు.

3. కందనూలిపాట :

21 చరణములు; 90 పంక్తులు; గుఱము సర్వయ్యరచన. ఇందలి పునరావృత్తి యిట్లుండును :

‘వినరయ్యా చౌడమ్మా మహిమలు
వినరముతో మీ రెవరయినా
దూషణ చేసిన రాజేంద్రునకు
దుర్గా మమ్మడి గొనలేదా ?
మల్లయ్య మమ్మడి గొనలేదా ?’

ప్రారంభము :

‘కరమరదున ధర కందనూలి
కరకంఠుని పుత్రి జాతరకు
రమ్మని పీలిచిరి వీరుల నెల్ల
నెమ్మది పున్నను నాటికిని,
విరివిగ నాలుగు దెనలందుండిన
వీధులు గదలిరి వేడుకతో
వచ్చని నల్లని తెల్లని ఎఱుని
పసుపు వన్నెలా గొడుగులతో
.....’

నేటి కర్నూలు పట్టణమునకుఁ బ్రాచీన నామము ‘కందనూలు’. ఇట చౌడమ్మగూడి కలదు. ఈ జాతరకు తొగటవీరు లందఱును వచ్చిరి. వారి వేడుకలు తనకు నిద్రాభంగము కల్గించు చున్నవని యా పట్టణమేల రాజు విసుగుచెంది, సైన్యమును బంపి, వారివేడుకల నాపుజేయించెను. చేయునదిలేక తొగటవీరులు భిన్నులై, యన్నాహారములుమాని దేవి యెదుట పరుండిరి. దేవిని పరిపరివిధముల ప్రార్థించిరి. మఱునాడు చౌడమ్మ రౌద్రాకారిణియై రాజేంద్రునికోట కూలద్రోసి, కరిహయభూదూరి తెల్లఁ గడుపున శూలలు కావించి, రాజునకు వెర్రి కలుగు నట్లు చేసెను. మంత్రులు భయపడి తొగటవీరు లను బ్రార్థింపగా, నా వీరులు చౌడమ్మను గొని

యాడి, రాజగారి యున్నాడమును బోగొట్టి, బోన ములతో వేటలతో జాతర చేసికొనిరి.

4. జయావిష్ణుపుపాట :

9 చరణములు, 82 పంక్తులు, గుఱము సర్వయ్యరచన.

పునరావృత్తి :

'నాడు మా భూతాల పేటకు
నల్లజానై వెలసెను
భక్తితో గొలుతాము రారే
బాలబహ్మశ్యాని'

ప్రారంభము :

'జయా విష్ణుపు నాథియందున
చతుర్ముఖుడై పుట్టెను
అతని నాథిని బ్రహ్మపుట్టెను
బ్రహ్మకును తొమ్మండ్రు పుట్టిరి
అందులోనే కశ్యపనకు
అమర నలుగురు భార్యలు
సురలు రక్కసులు మొదలుగ
సాములే పకులు పుట్టెను
.....'

ఇందు రాక్షసుల విజృంభణము, చౌడమ్మ పుట్టుక యామె త్రిపురాసురాది రాక్షసులను జంపుట వర్ణింపబడినది. ఈ పాటలకు బేర్లు వాని ప్రారంభ మునుబట్టి పెట్టిరని తోచుచున్నది. చౌడమ్మ రాక్షసులను జంపుట యందలి యతివృత్తము కాగా, సిపాట ప్రారంభమునుబట్టి దీనికి 'జయావిష్ణుపు పాట' యని పేరువచ్చినది. కాబట్టి యీ పాటల పేర్లకును వాని యతివృత్తములకును సంబంధము లేదని తెలియుచున్నది.

5. రాజభూపతిపాట :

దీనికి 'పెదరాయభూపతి పాట' యనియుం బేరు. నూటముప్పది పంక్తులలోఁ బది చరణము లుగానున్న యీ పాట యిట్లు ప్రారంభమగును :

పునరావృత్తి :

'ధర్మనందన చక్రవర్తి దానమిచ్చిన మార్గము
కాశిమండి సాక్షికోటకై కదలివచ్చెను చౌడము
కోటి గంగ స్నానఫలములు కోరియున్నారాకి'

ప్రారంభము :

'రాజవంశము రాజయనగ
రాజనందన చక్రవర్తి
నిజముగా శ్రీరాజకై వడి
రాజ్యభోగము లందుమా
వందిజన కవిభట్లు సేనలు
నందడై కొలువంగనూ
నందవర సింహాసనంబున
నాడు కొలువై వేడ్కతో
.....'

రాజనందన చక్రవర్తి నందవరమును బాలించు చుండెను. అతఁడు గొప్ప శివభక్తుఁడు. ఒకనాడు శివుఁడు మునివేషమునవచ్చి యారాజున కొక మహిమ గల పావుకోళ్ల జతను బహూకరించెను. వానిని ధరించి ప్రతిదినమును రాత్రి మూడుజాములవేళ రాజు తలం చిన మాత్రమున కాశికిబోయి, విశ్వేశ్వరుని బూజించి, తెల్లవారుసరికి నందవరమునకు వచ్చుచుండెను. ఇది యెవ్వరికిని దెలియదు. ఒకనాడు రాణి దీనిని గ్రహించి తానుగూడ కాశికి వచ్చెదనని ప్రయాణ మయ్యెను. ఇరువురును కాశిక్షేత్రమునకుఁబోయి, విశ్వ నాథుని బూజించి, మఱివచ్చుటకై ప్రయత్నింపగా నా పావుకోళ్లు కదలలేదు. రాణి రజస్వల యగుటచే వానిమహిమ యంతరించెను. రాజు విచారగన్తుడై, తన్నింటికి జేర్చినవారికి గోరినదాని నిత్తునని ప్రక టించెను. అట చౌడేశ్వరి భక్తులగు బ్రాహ్మణులు రాజనుజూచి కనికరంచి, యాదేవిమహిమచే రాజదంప తులను నందవరము చేర్చిరి.

కొన్నినాళ్లకుఁ గాశిలోఁ గలవువచ్చెను. బ్రాహ్మ ణులు రాజునర్కింప నందవరమునకు వచ్చిరి. రాజు తానుజేసిన వాగ్దానమును మఱచిపోయెను. వారిని నమ్మ లేదు. సాక్ష్యముకొఱకై బ్రాహ్మణులు తిరిగి కాశికిఁగి, చౌడమ్మను గొనితెచ్చిరి. రాజు చౌడమ్మను బూజించి,

యా బ్రాహ్మణులకు నందవరమును దానముచేసి, తాను నందవరమును పట్టణమును గట్టుకొని, యందుండి పాలింపఁ దొడగెను. చౌడమ్మ నందవరమున వెలసి, తొగటవీరులచే బూజింపఁడుచుండెను.

6. ఏలవరాజుపాట :

15 చరణములు; 117 పంక్తులు. ఇతివృత్తములనుబట్టి పాటల శీర్షికలు లేకున్నను, నీ చౌడమ్మ పాటలలో నొక విశేషమున్నది. వీని పునరావృత్తులలో నితివృత్తమంతయు గర్భితమైయుండును. ఈ యేలవరాజు పాటకు బునరావృత్తి యిట్లున్నది :

‘ధరణి తొగటప్రజలు చేసిన
ధర్మకథలే వినరయా
సాహసంబున నాడు రాజుకు
సాయమైరో వీరులూ’

దీనినిబట్టి తొగటవీరులొక రాజునకు యుద్ధమున సహాయముచేసిరని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్లే ప్రతిపాటలోను పునరావృత్తిలోఁ గథాసారము తెలుపఁబడియున్నది. ఇది యీ పాటలలోని విశేషము. ఈ యేలవరాజు పాట ప్రారంభమిట్లున్నది :

‘అట్టై భూమి ఆకసంబున
విష్ణుమాయలు పుట్టెను
అతని నాభిని బ్రహ్మ పుట్టెను
అఖిలలోకము లాయెను
సకలమైన జీవరాసులు
సమ్మతిగ నిర్మించియు
అట్టై జీవులలోన భూపతి
అదికుడై జన్మించెను
.....’

పాట చివరలో విది గుఱ్రము నర్పయ్య రచనగాఁ దెలుపఁబడియున్నది.

ఏలవరాయఁ డనురాజు పానుగల్లు పట్టణము నేలుచు, మిక్కిలి గర్వించియుండెను. తనతో యుద్ధము చేయఁగల రాజు లేవరను లేరని యతని గర్వము. అన్య రాజు లందఱును గలసి యతని కోటను ముట్టడించిరి.

పండ్రెండేండ్లు యుద్ధము జరిగెను. ఏలవరాయని సైన్యమంతయును నశించిపోయెను. అతఁడు మిక్కిలి చింతించి తొగటవీరుల సహాయ మర్థించెను. వారు చౌడమ్మను బ్రార్థించిరి. ఆమె యంతకును బ్రసన్నము కాకపోగా, తమ శిరస్సులను బలియిచ్చి వేడుకొనిరి. చౌడమ్మవారి భక్తికి సంతసించి, ప్రత్యక్షమై, వారికిఁ దోడుగా నిలచి, శత్రురాజులను దఱిమిచేసెను. ఏలవరాయఁడు మిక్కిలి సంతసించి, తొగటవీరులను గొనియాడెను. వారి కేరికప్రకారము తన బిరుదు లన్నియును వారి కొసంగెను.

7. మహిషాసురుని పాట :

10 చరణములు, 215 పంక్తులు. ఇది మద్దులేటిస్వామి నామాంకితముగా గురుకుంట్ల చౌడమ్మపై చెప్పిన పాట. కర్త పేరిందులేడు. ఈ పాట ప్రారంభములోనే ఇతివృత్తసారమును గ్రహింపవచ్చును :

పునరావృత్తి :

‘అది కాలము సూతు డీకథ
అవని పై వినిపించెను
సాధు జననుత శౌనకాది
మహా మునీశ్వరు లడుగగా’

ప్రారంభము :

‘శ్రీకరంబుగ ఆదిశక్తిని
శివుడు ఏమిటి కొఱకు దలచెను
తలచి నప్పుడు శక్తివచ్చి
తాను కార్యంబేమి చేసెను
మునులలో పుష్పాండజాండను
ఘనుని తపమేరీతి పండెను
మునికి నుతులై తొగటవీరులు
మున్నూరులవై వీర్లు గలిగిరి
క్రమము మాకు తెలుపుచుని
శౌనకాదు సంలోషాన బల్కెను
.....’

మహిషాసురుడను రాక్షసు డు శివునిగూర్చి ఘోర తపస్సుచేసి, యనేకవరములుపొంది, గర్వించి,

ముల్లోకములను జయించి, ఇంద్రాదిదేవతలను బాఱు (ద్రోలెను. మఱల నతఁడు సంతానముకొఱకై తపస్సు చేయఁగా, శివుఁడాదిశక్తిని మహిషాసురునకుఁ బుత్రి కగాఁ బుట్టునట్లు చేసెను. తండ్రి గండమునఁ బుట్టుటచే రాక్షసు లామెను ఇనుపమందసమున బంధించి భూస్థాపితము చేసిరి. సురాసురులకు భీషణ సంగ్రామము ప్రారంభమయ్యెను. శివుఁడాదిశక్తిని బిలువగా, నా మందసమునుండి చౌడేశ్వరి బయటకు వచ్చెను. (శివుని చెమట యా మందసముపైఁబడగా నామె బయటకు వచ్చినదని వేటొకపాటలోఁ గలదు). త్రిమూర్తు లామెనుదీనించి రాక్షసులపైకిఁ బంపిరి. వీరచౌడేశ్వరి పుష్పాండజామునికి మున్నూట యఱు వదిమంది తొగటవీరులను (బ్రసాదించి, వారిని వెంటఁ జెట్టుకొని రాక్షసులను మర్దించెను. మహిషాసురాదులను సంహరించి లోకరక్షణము కావించెను.

8. కంసునిపాట :

3 చరణములు; 40 పంక్తులు. ఇది నందవర భగవాంబుపై సర్వయ్య చెప్పినపాట. ఆదిశక్తి యశోదగర్భమున మహామాయగా జన్మించి, కృష్ణునకు సహాయముచేసి, కంసుని బెదరించి, యాకాశమున కెగసిపోయిన కథ. చిన్న గేయకథ.

పునరావృత్తి :

'నీతోడు గావలసె నినువేడు కొనగా
ఆదివిష్ణుకు సాయమయితవోతల్లి
శివావిష్ణుకు సాయమైతివోతల్లి !'

ప్రారంభము :

'మన్నామిన్నాలేని మాయాంధకారమున
యెన్నగల దేవతలు ఎవరు లేనీనాడు
పంచమ జ్యోతివై పాలమున్నీటిలో
అనందభరితముగ ఆడుతాయుండంగ
.....'

9. చౌడమ్మ వేడుకలు :

7 చరణములు; 42 పంక్తులు. నందవరము చౌడమ్మపైఁ జెప్పినపాట. కర్తవేరులేదు.

పునరావృత్తి :

'వినరయ్య జనులార ఈ పుణ్యకథలు
సజ్జనులు పాడేరు చౌడమ్మ కథలు'

ప్రారంభము :

'పనిబూని దేవతలు పాలసంద్రము దరువ
పరగవేడుకతోన వయనమయ్యేరు
మందరాగిరితెచ్చి మరికవ్వముగజేసి
ఆదిశేషుని తాను వాసిగా సరితాడు
.....'

ఈ పాటలో తొగటవీరుల పుట్టుక సంక్షిప్తముగాఁ జెప్పబడినది. దేవతలు పాలసంద్రమును దఱువగా, నందుండి అండజామునిపుట్టి, చౌడమ్మను గూర్చి తపస్సుచేసి, యామె ప్రసాదించిన శేషబియ్యముతో మున్నూటయఱువది వీరులను సుతులుగాఁ బొందినట్లు చెప్పబడినది. చిన్నగేయకథ.

10. ఎఱుకలపాట :

7 చరణములు; 150 పాదములు. నందవరము చౌడమ్మపై గుఱ్రము సర్వయ్య వ్రాసిన పాట. చక్కని కవిత్యముగలపాట. చౌడమ్మ యెఱుకత వేష మత్యద్భుతముగా వర్ణింపఁబడినది :

'సంకుపూసల పేర్లు
ఎఱుకలజాతి సొమ్ములు పెట్టెనూ
పాంకముగ రత్నాలు చెక్కిన
బుట్ట శిరసున బెట్టెనూ
చిన్నై లలరిన యెడమ చంకన
చిన్నికుఱ్రను గట్టెనూ
కొన్నివన్నెల గిలుకయును
ఒక కుఱుచ బెత్తము పట్టెనూ'

ఇట్టి యెఱుకత వేషమున చౌడమ్మ పార్వతి దగ్గఱకుఁబోయి భృగుమహర్షి శాపమునుగూర్చి, దక్షయజ్ఞమునుగూర్చి, శివుని బ్రహ్మహత్యాపాపమును గూర్చి ఎఱుకు చెప్పును. అటుండి శారదకడకేఁగి భృగుమహర్షి శాపమునుగూర్చి ఎఱుకు చెప్పును. ఇట్లే లక్ష్మీదేవి కడకేఁగి భృగుమహర్షి విష్ణువును దశావ

తారము లెత్తవలసివదిగా శపించునని చెప్పును. శబీదేవి కడకేగి యింద్రునకు గలుగబోవు గౌతమ శాపమును, బదవీచ్యుతిని దెల్పును. ఇట్లు చౌడమ్మ దేవతల కెఱుకువెప్పి తిరిగి కాశీరావురము చేరును. ఈ పాటలో బునరావృత్తి యిట్లున్నది:

‘ఏకముగ ముల్లోకముల వారికి
వాకు పఱచెను ఎఱుకతా
సర్వమంగళ నందవరమని
చౌడమాంబా మహిమలు
జగదీశ్వరమ్మా మహిమలు...’

11. త్రిమూర్తుల జననముపాట :

14 చరణములు; 107 పాదములు. ఇది గుఱ్రముసర్వయ్య భంగళాంబపేర వ్రాసిన శక్తి గీతము. సవానందరూపమగు బ్రహ్మమునుండి త్రిమూర్తులు జన్మించి, యాదిశక్తియగు భగళాంబను భజన చేసిరి. ఆదిశక్తి యా బాలను బ్రేమతో జేరదీసి, వరములిచ్చి, పట్టముగట్టినది. ఈ పాటలో వేదాంత భాగ మెక్కువగను, కథాభ్యాసము తక్కువగను మన్నది. ఆదిశక్తి వర్ణన రమణీయము :

‘కోటిచంద్రుల ముఖముదీప్తి
కోమలాంగై నిలిచెను
పటుతరంబుగ వల్లనారుణ
పాదకమలము లుండెను
పుటముబెట్టిన బంగరందెలు
బోరు కొలుపుచు నుండెను
కటి వరందెలు కాళ్లగజ్జెలు
గల్లుగల్లని మ్రోయగా
నడుము నన్నము డబు మెఱసెను
నాగరామించాయెనూ
.....
కనకచీర జలతారు రవికెయు
కమ్మలే రవిచంద్రులూ
వెనుక ముప్పదిమూడుకోట్లు
‘ల్పులండిరి వరుసతో’

12. శక్తికా విజయము :

ఇది యాదితాళమున నడచు పెద్ద గేయకథ. ఇరువదినాలుగు చరణములు; నాలుగువందల పాదములు. పైన తెల్పిన విదూనాకండు పాటలలో నించుమించు నన్నియును గుఱ్రముసర్వయ్య వ్రాయగా, నీ పాటను మాత్రము సుగమంచి పాపన్న పుత్రుండు ‘తిరువెంగళప్పయ్య’యను కవి రచించెను. ఇతఁడు తొగటకులము వాడఁట. ప్రారంభమున హరివెంకటగురుని, వీరశరభయ్యను స్తుతించినాడు. వీరీతని గురువులు కావచ్చును. ఈ పాటకు ‘త్రిపురసంహారము’, ‘చౌడమ్మ పండుగ’, ‘చౌడమ్మ కథ’, అను నామాంతరములున్నవి. ఇందలి కథలో నూతనాంశములు లేవు. పైన తెల్పిన యితివృత్తములే యిందునుగలవు. రాక్షసుల విజృంభణము, ఆదిశక్తి మహిషాసురునకు చౌడమ్మ గాఱుట్టుట, ఆమె పుష్పాండజామునికి మున్నూట యఱువది వీరులను బ్రసాదించుట, వారిని వెంటబెట్టుకొని రాక్షస సంహారము చేయుట—ఈ గేయకథలోని యితివృత్తము. ఇది పైన చర్చించిన పాటలన్నిటికిని సమాహార మనవచ్చును. ఇది ‘పాటగాగాక’ ‘కథ’గా బేర్కొనఁబడినది.

ప్రారంభము :

‘కరిముఖుని అర్థించి శారదను కొనియాడి
హరియు వెంకటగురుని ఆత్మలో నెరసమ్మి
చౌడేశ్వరమ్మను సన్నుతించుట చాల
విష్ణుదేవత ప్రార్థన ఇంపాందగా జేసి
వరవీరశరభయను వలనొప్ప కొనియాడి
శక్తికావిజయంబు చెప్పెదను వినరయ్య
.....’

అంత్యము :

‘విన్నవారికినెల్ల విష్ణుకోరిక లిచ్చి
సకల శుభకరమిచ్చు శక్తికావిజయంబు
అష్టభాగ్యము లిచ్చు ఆదిమహాలక్ష్మి
చౌడమ్మకథ విన్న పాము పాపములు
అయురారోగ్యములు అష్టాక్షర్యములు
పంచాక్షరం బొనగు పరంజోతి చౌడమ్మ

ధరణిలో తొగటకులదైవంబు చౌడమ్మ
ఎంచగల యీ తొగట కులములో సుగమంచి
పాపన్న పుత్రుండు వంశపావనుడూ
తిరువెంగళప్పయ్య వరకవి చెప్పిన
ఈకథ త్రిపుర సంహారంబు
చౌడమ్మనందువనగాను'

ఆదిశక్తి చౌడమ్మను గొలుచు తొగటవీరులు
వీరశైవులు. వీరముష్టివారికిని వీరికిని దగ్గఱ
సంబంధమున్నట్లుగా దోచుచున్నది. చెన్నబసప్పయను
వీరముష్టివాని కుమార్తెను, భోజాడనురాజు వివాహ
మాడఁ దలంచెను. వీరముష్టులందులకు సమ్మతింప
లేదు. తన గుఱమునుజంపి, తిరిగి దానిని బ్రతికించి
నచో నా బాలికను వివాహమాడెడి తలంపును విర
మింతునని భోజాడు వారితోఁజెప్పెను. భోజుని గుఱ
మునుజంపి తిరిగి బ్రతికించుటలో వీరముష్టులకు
దొగటవీరులు సహాయపడిరి. అందుచే వీరముష్టులు
తొగటవీరులకుఁ గొంతభూమిని దానముచేసిరి. ఈ
దానవ్రతమును చౌడమ్మజాతరలో నేటికిని జరుపు
చుందురు.⁷ ఈ దానవ్రతమునుబట్టి యీ సంఘ
టన క్రీ. శ. 1081 లో జరిగినట్లుగాఁ దెలియు
చున్నది.

మొత్తముపై చౌడమ్మపాటలు కథాకథన
ప్రధానములుగ నున్నవేకాని కవితాప్రధానములుగలేవు.
మౌఖికప్రసరణముననున్న యీ పాటలను మిడిమిడి
జ్ఞానము గలవారు సంస్కరింప యత్నించుటచే, వీని

లోని జానపదతత్వము (Folk element) ను సన్న
గిల్లినది. ఇవి నేఁడు జానపదకవిత్వముగాఁ గాక జాతి
దేశీ కవిత్వముగాఁ గాన్పించుట కీ సంస్కరణమే
కారణము. తాళబద్ధతమాత్ర మీ పాటలలో నెచ్చ
టను లోపింపకుండుట ముదావహము. చౌడమ్మపాటలు
శక్తికథాచక్రమున నొక ప్రత్యేకశాఖ యనుటలో
సందేహము లేదు.

రాయలసీమలో చౌడమ్మపాటల వలెనే, తెలం
గాణమున 'బొడ్డెమ్మపాటలు', 'బ్రతుకమ్మ పాటలు'
ప్రసిద్ధి కెక్కియున్నవి, కాని 'బొడ్డెమ్మ', 'బ్రతు
కమ్మ' అనునవి శక్తిస్వరూపములుగాఁ గానవచ్చుట
లేదు. జానపదగేయములనుగూర్చి సమగ్ర పరిశో
ధనచేసిన డా. బి. రామరాజుగారు 'బొడ్డెమ్మ'—
పిల్లల పండుగయనియు, 'బ్రతుకమ్మ'— స్త్రీల
వేడుకయనియుఁ దెలుపుచున్నారు.⁸ వీరు వ్రాసిన
దానినిబట్టి చూడగా శక్తిపాలవలె వీనిలో రౌద్రము
కానరాదు. బొడ్డెమ్మపాటలు పిల్లల పాటలలోను,
బ్రతుకమ్మ పాటలు జానపద స్త్రీల పాటలలోను
గలవచ్చుననే కాని, యవి శక్తికథాచక్రము క్రిందికి
వచ్చేడివికావు.

(న శే ౩౦)

7. చూ. శ్రీ చౌడేశ్వరీ పూజా విధానము,
పుట. 223.

8. చూ. తెలుగు జానపదగేయ సాహిత్యము,
పుటలు 429—432.

అ చ్చ త ప్ప గా దు

తెనఁగులెంక : శ్రీ తుమ్మల సీతారామమూర్తి

చెదరిచెదరియున్న చినచిన్నకబ్బముల్

కొన్ని చేర్చి 'శబల' యన్నపేర

వెలువరించినాడ వేంకటనరసయ్య

కీర్తి వాడవాడఁ గెరలుకొఱకు.

అచ్చుపని ముగిసినంతన

నెచ్చెలులగు కవులకున్ మనీషుల కెలమిన్

బుచ్చితిఁ గృతి నల్లల్లన

వచ్చెన్ గృత మెఱిగి సఖులు వ్రాసిన కమ్మల్.

సాహితీనిధి కవితావిశారదుండు

సుజనమౌళి వేంకటపురస్సుబ్బరావు

యార్లగడ్డ నదన్వవాయ వ్రాసిద్దుఁ

డవుడు పంపిన లేఖ నేమని మఱింతు !

ఇకఁ డందఱవలె నను నా

కృతి నెన్నుటతోన యాగ కే నొక్కయెడన్

గతి దప్పటయును మృదువా

క్రతిఁ దెల్పె హితుండు సూరితల్లజాఁ డగుటన్.

అది 'యువద్రోష్ణత్వ' మన్నప్రియోగ,

మది కర్ణుతోఁ గృష్ణుఁ డనిన పద్యమున

విరవుకొన్నప్రియోగ, విడితమతులు

నవున్నప్రియోగ; మన్నా! సుబ్బాగావు

గఱువతనం బెంతగణనీయ ! మాతఁ

డారుల నొప్పించుట కొన్నెడు గానఁ

దత్ప్రియోగం బచ్చతప్పని వ్రాసె
నింతప్రియంబుగా నెందఱు నిజము
నెఱిగింపగలరు సాహిత్యలోకమున?

సత్యనిష్ఠ సుంత నడలింప నొల్లని
వాడ నగుట, నిక్కువంబు సకల
శుభవిధాత యగుట సువ్వాదగ్రాణికి నపు
డిట్లు వ్రాసినాడ నెడద విచ్చి.

సుబ్బరాయ ! సుగుణసుందర ! నీవు నా
వాసి వలచి తెలియజేసినట్టి
నెరసు నొరులపైకి నెట్టి పాపము మూట
గట్టుకొనెడి కవిని గాను నేను.

నా యజ్ఞత హేతువుగా
నా యవశబ్దంబు నొడమె నట్టిదొనగు లె
న్నో యుండవచ్చు మత్కృతి
నాయాసం బనక వెదకు మభినంద్యమతి !

ఎంతవేర్చినాడ నే నసారముగదా
చదువు; నిన్నువంటిచదురు లండ
దండ యగుటకతన బండి దొర్లింపగా
సాహసించు నే నశక్తి గనుచు

దురభిమానముచే నత్యదూరమైన
పలుకు వెడలించువారల బ్రదుకు గందు
నేమిఫల మందె వారికి? శేముషి ఏ
భాషితులమోల బన్న మబ్బుటయకాక.

ఎఱుంగనిది బ్రదికినన్నా
శ్లాఘనలెన్, దనకు లోకహితబుద్ధి నొ ల్
నెఱపిన యువకృతి సభలన్
మెఱయవలెన్ నరుడు బుధులు మేల్మే లనగన్

యోగసక్తా పరిణయము

శ్రీ కొండూరు వీరరాఘవాచార్యులు

యోగసక్తా పరిణయము పది రెండవశాసముల ప్రబంధము. అముద్రితము. దీని వ్రాత ప్రతులు రెండు నావద్ద నున్నవి. అందొకటి క్రీ. శ. 1896 సం. డిసెంబరు నెల నాటి వ్రాతప్రతి. ఇది శ్రీ గుడివాడ చంద్రకాంతంగారి కోసమై శ్రీ నండూరి బంగారప్పయ్యగారు 'ప్రతిమంచి' వ్రాసినట్లు గ్రంథాంతమున వ్రాయబడియున్నది. 'ప్రతిమంచి' అనగా మూలప్రతిమంచి అని అర్థమేమో! పుస్తకము పుల్ స్కేపు $\frac{1}{2}$ సైజున 101 పుటలు కలదై యున్నది. చివర 3 పుటలలో అయీ ఆశ్వాసములలోని నిష్ఠయములకూర్చిన సూచికయున్నది. ఈ ప్రతిలో 12 ఆశ్వాసములు పూర్తిగా నున్నవి. దాదాపు 75 ఏండ్లనాడు వ్రాసిన ప్రతి అయినందున కాగితములు నిస్సారములూ, శిథిలములూ అయి వట్టుకొన్నచో తునిగిపోవు దుఃస్థితిలో నున్నవి. లేకరి, పుస్తకపున్నదు కానందున వ్రాతతప్పులు మిక్కుటముగా నున్నవి.

రెండవ వ్రాతప్రతికూడ దాదాపు అంత పురాతనమైనదే. ఇది 1/8 డెమ్మిసైజు పుస్తకము. పేజీలసంఖ్య లేదుగాని నూటికిమించియే పుట లుండవచ్చును. దీనిని నిప్పుడు ఎవరు వ్రాసినదీ సూచించబడలేదు. మొదటిప్రతి కాగితములకన్న ఇందలి కాగితములు మరీ శిథిలావస్థలో నున్నవి. ఈ ప్రతిలో పదునొకం డాశ్వాసములు మాత్రమే యున్నవి. గ్రంథాంతమున పద్యసంఖ్య 1075 అని యున్నది.

ఈ కావ్యము మొదటి అయిదాశ్వాసములను ద్వాదశాశ్వాసమును మద్దిపట్ల అప్పనశాస్త్రి ప్రణీతమైనట్లును, ఆరునుండి పదునొకండవ ఆశ్వాసము వరకును గల ఆరాశ్వాసములు కొట వేంకటరామ

కవీంద్ర ప్రణీతమైనట్లును ఆశ్వాసాంత గద్యములనుబట్టి తెలియుచున్నది. అప్పనశాస్త్రిగారి ఆశ్వాసాంత గద్య మిట్లున్నది :—

'ఇది శ్రీ మదుమారమణసేవాసమాసాదిత సంస్కృతాంధభాషాకఃతాధురంధ రాశ్వలాయన కుల పవిత్ర భారద్వాజసగ్రోత నృసింహశాస్త్రిపుత్ర సకల నిగమాగమ ప్రవీణ వినుతగుణగణ మద్దిపట్ల వంశపయఃపరావారరాకాసుధాక రాప్పనశాస్త్రి ప్రణీతంబైన యోగసక్తాపరిణయంబను మహాప్రబంధంబు నందు.....'

దీనినిబట్టి మద్దిపట్ల నృసింహశాస్త్రి కుమారుడగు అప్పనశాస్త్రి ఈ కావ్యమును రచించినట్లు తెలియుచున్నది. అతని దేశకాలాదులిం దెక్కడను సూచితములు కాలేదు.

కొట వేంకటరామకవీంద్రుల గద్యమిది :—

'ఇది శ్రీమదాంధలాద్యనేకాశాధీశ మస్తక విన్యస్త మకుట వజ్రమణివభా వినూతన మరంద పానామోదాగత (?) మిళిందిబృంద విరాజమాన పదాంభోజ సంవాహనదక్కలువేలుమంగా మనఃకైరవ పూర్ణచంద్రాయిత ముఖముకుర శ్రీ వేంకటేశ్వర వర ప్రసాద లబ్ధ సంస్కృతభాషామిశ్రాంధకవిత్తాధురంధరాపస్తంబసూత్రపవిత్ర వేంకటశాస్త్రిపుత్ర కొటవంశశ్రీరసారావార రాకాసుధాకర వేంకటరామకవీంద్ర ప్రణీతంబైన యోగసక్తాపరిణయంబను మహా ప్రబంధంబునందు...'

ఈ గద్యమునుబట్టి కొట వేంకటశాస్త్రి కుమారుడగు వేంకటరామకవీంద్రుడు 6 నుండి 11 వరకుగల ఆశ్వాసములను రచించినాడని తెలియుచున్నది.

ఈ కవియొక్క దేశకాలములును కావ్యమునం దెక్కడను సూచితములు కాలేదు.

ప్రధానకథ

యోగనక్త అనునామె బృహస్పతి చెలియులు. అంగిరోమహర్షి పుత్రిక. ఈమె చాలకాలము బ్రహ్మ వాదినయై వైరాగ్యముతో తత్త్వప్రచారము నలుపుచు లోకమున సంచారము చేసినది. కడకు వసువులలో ఎనిమిదవ వాడగు ప్రభాసుని పెండ్లియాడినది. ఈ దంపతులకు శిల్పప్రజాపతియగు విశ్వకర్మ జనించి నాడు. ఈ కథ మహాభారత, వాయు, విష్ణు, స్కందాది పురాణములలో ప్రస్తావించ బడియున్నది. యోగనక్తకు యోగసిద్ధయనియు నామాంతర మగ వడుచున్నది. మహాభారతము అదివర్షములోని 66 వ అధ్యాయ మిట్లు చెప్పుచున్నది—

‘బృహస్పతే స్తు భగినీ వరస్త్రీ బ్రహ్మవాదినీ
యోగనక్తా జగత్ కృత్స్న మనక్తా విచచార హ
ప్రభాసస్య తు సా భార్యా వసూనా మష్టమస్య హ
విశ్వకర్మా మహాభాగో జజ్ఞే శిల్ప ప్రజాపతిః
కర్తా శిల్పినహస్రాణాం త్రిదశానాం చ వర్షకీః
భూషణానాం చ సర్వేషాం కర్తా శిల్పవతాం పరః
యో దివ్యాని నిమానాని త్రిదశానాం చకార హ
మనుష్యా శ్శృవజీవన్తి యస్య శిల్పం మహాత్మనః
పూజయన్తి చ యం నిత్యం విశ్వకర్మాణ నువ్యయన్’

ఈ అంశములనే నన్నయగారు ఆంధ్రమహా భారతములో ఇట్లు వ్రాసినారు—

వ. ‘...ప్రభాసుండను వసువునకు బృహస్పతి చెలియలైన యోగసిద్ధికి విశ్వకర్మ పుట్టె. 67

క॥ ఆ విశ్వకర్మ నిర్మిత
దేవనిమానుండు నిఖిల దివ్యాభరణ
శ్రీ విరచన పరితోషిత
దేవుండు శిల్పప్రజాపతియునై నెగడెన్.
—అదివర్షము. 3. ఆ. 68. పద్యం.

నన్నయగారు యోగనక్తను, యోగసిద్ధి అని పేర్కొనినారు. నన్నయగా రాంధ్రీకరించుటకు గైకొన్న

మహాభారతప్రతిలో యోగసిద్ధి అనియే యుండ వచ్చును.

వాయుపురాణము ఉత్తరభాగము 22 వ అధ్యాయములోని దిగువ శ్లోకములనుబట్టి యీమె పేరు ‘యోగసిద్ధ’ అని తెలియుచున్నది. చూడుడు—

‘బృహస్పతే స్తు భగినీ
వరస్త్రీ బ్రహ్మచారిణీ,
యోగసిద్ధా జగత్ కృత్స్న
సునక్తా చరతే నదా,
ప్రభాసస్య తు సా భార్యా
వసూనా మష్టమస్య తు,
విశ్వకర్మా సుత స్తస్యాం
జాతః శిల్ప ప్రజాపతిః.’

ఈమె అంగిరసుని పుత్రికయను విషయమును స్కందపురాణాంతర్గత ప్రభాసఖండములోని దిగువ శ్లోకములు స్పష్టము చేయుచున్నవి—

‘అథ నామ్నాసురూపేతి
మరీచి దుహితా శుభా,
పత్నీ త్వంగిరసః సాతు
జననీ తు బృహస్పతేః
బృహస్పతే స్తు భగినీ
విశ్రుతా బ్రహ్మవాదినీ,
ప్రభాసస్య తు సా పత్నీ
వసూనా మష్టమస్య తు
ప్రసూతా విశ్వకర్మాణం
సర్వ శిల్పవతాం పరమ్.’

‘మరీచిమహర్షి కూతును—అనురూప యను నామెను అంగిరసుడు పెండ్లాడెను. వారికి బృహస్పతియు, ఒక కూతురును జన్మించిరి. బృహస్పతి చెలియులు (యోగనక్త, లేక యోగసిద్ధ) బ్రహ్మ వాదినయై అష్టమవసువగు ప్రభాసుని పెండ్లి యాడెను. ఆమె శిల్పవంతులలో శ్రేష్ఠుడైన విశ్వకర్మకు కన్యెను.’ ఈ విషయములనే విష్ణుపురాణ మిట్లు తెలుపుచున్నది—

‘బ్రహ్మపుత్రే స్తు భగినీ
వరస్త్రి బ్రహ్మచారిణీ,
యోగసిద్ధా జగత్ కృత్స్న
మసక్తా వివర త్యుత,
ప్రభావస్య తు సా భార్యా
వసూనా మష్టమస్య తు,
విశ్వకర్మా మహాభాగ
స్తస్యాం జజ్ఞే ప్రజాపతిః.’

—విష్ణు పురాణం. ప్రథమాంశము. 15 అధ్యాయము.

దీనిని వెన్నెలకంటి సూరనార్యుడు—

వ. ...ప్రభాసునకు బ్రహ్మపుత్రి చేరియలైన
యోగసిద్ధుకు విశ్వకర్ముండు పుట్టె.

(2 ఆశ్వాసము. 270 వచనము)

‘ఆ విశ్వకర్మ నముదంచిత శిల్పవిద్యా
ప్రావీణ్యతం ద్విదశపట్టణ్యతక్షకుంధై
భావంబునందు బహుభంగుల నేమియైనన్
గావించుచుండుం దన కౌశల ముల్లసిల్లన్.

—2 ఆ. 271.

వ. అట్టి విశ్వకర్మ ప్రజాపతికి ద్యవృత్తు పుట్టె.
వానికి మహాతపోధనుడైన విశ్వరూపుండు పుట్టె.
వానికి హరుండును.. కపాలియు నన వేదాదశరుద్రులు
పుట్టిరి—(272)

అని అదిమసర్గ ప్రకారమును వర్ణించుచు
అంధ్రీకరించినాడు. మొత్తముమీద యోగసక్తా పరి
ణయ కావ్యకర్తలు అతిపురాతనములై శ్రుతిపురాణ
ప్రసిద్ధములైన కథల నెన్నుకొని యీ కావ్యమును
రచించినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఆ యంశమునే దిగువ
పద్యములో సూచించినారు ఆవృతశాస్త్రిగారు —

క॥ అని యిష్టదేవతా ప్రా
ర్థన గురువందన మొనర్చి శుచ్రువుల పురా
తనకథల నరసి యిక్కడఁ
దెనుఁగుం గావింపఁబూనితిని యెల్లన్.

1. ఆశ్వా. 14 పద్యము.

కవి, కథా ప్రారంభమున అంగిరసుని సంతాన
మునుగూర్చి యిట్లు వర్ణించుచున్నాడు—

సీ॥ అజాన కాత్మజాడైన యంగిరసున కిర్వు
రాత్మజా లోకపుత్రి యమరం బుట్టి
రందులో నగ్రజాఁ డమరగురుండయ్యె,
రెండవ పుత్రుండు దండితారి
షడ్వర్గుడై యక్షసంతతి గెల్చి, ని
శ్చల యోగవిజ్ఞాన బలము కలిగి,
తాపసోత్తంసుడై తనరెను; తత్కన్య
కామణి యోగసక్తాభిధాన

తే॥ యగుచు సౌందర్యసుగుణము లగణితముగ
తల్లిదండ్రుల యుల్లము తెల్లనేత
నలరణ్యమును నిలగల చెలవ తెల్ల
తులకఁ దగిలని బుధులు సంస్తుతి యొనర్చు.

1. ఆశ్వా. 64 పద్యము.

కథానాయకుని నామమును ‘ప్రభాసు’డని కాక,
‘ప్రభావసు’డని యీకవి వాడియున్నాడు.

ఉ॥ వచ్చి సురాపగా విమల

వారి పవిత్రతఁ బ్రస్తుతించుచున్,
గ్రచ్చట వేదమంత్రము ల

కల్పవృక్షమున నుగ్గడింపుచున్,

ముచ్చట దీఱఁ గ్రుంకి మున

మున్న జనం బొనరించి వేడ్క పెం

పచ్చుపడంగ నద్దరి, న

యస్మితినున్న ప్రభావసున్ వసున్. 68.

తే॥ చూచి మది నెంచి తలయూచి చోద్యుచు ది,
వనానివంద్రుని నైష్ఠికమహిమఁ బొగడి,
కమలదళనేత్ర తన చెలిగమిని జూచి,
వలుకువలుకున నమృతంబు చిలుకఁ బలికె. 69

భారతాదులలో—కొన్ని ప్రతులలో ప్రభావసు
డనికూడ అష్టమ వసువునకు నామధేయమున్నట్లు
తెలియుచున్నది కీ. శే. బ్రహ్మశ్రీ వడ్డేపాటి నరం
జన శాస్త్రిగారు తాము సంగ్రహించిన విశ్వకర్మ
బ్రాహ్మణ వంశాగమములో భారతములోని దిగువ
శ్లోకము నుదాహరించినారు—

‘ప్రభావసో స్తు భార్యాయాం
వసూనా మష్టమస్య హ

విశ్వకర్మా మహాభాగో
జజ్ఞే శిర్వి ప్రజాపతిః.

దీనినిబట్టిచూడ అప్పనశాస్త్రిగారు ప్రభా
వను నామమునే గ్రహించినారని స్పష్టమగు చున్నది.

లేఖక ప్రమాదములు మిక్కుటముగా నున్నను
సవిమర్శముగా చూచినచో, చేయితిరిగిన కవులవలెనే
వీరగవడుచున్నారు. కావ్యము నారంభించిన అప్పన
శాస్త్రిగారు కవిస్తుతిలో వాల్మీకిని, వ్యాసుని ఇట్లు
స్తుతించినారు—

మ||లస

త్కుద్దాలవౌ రామతా
రకమంత్రంబు జపించి మించి మునిన
ర్గం బెంచ నాచంద్రతా
రకమై థాతి వెనంగ రాఘవు చరి
త్రం బాదికావ్యంబుగాఁ
బ్రకటోత్కంఠ నొనర్చినట్టి యమలున్
బ్రాచేతసున్ వేడెదన్.

10

క|| నుతిసేతు నీలజలదా

కృతి భాసున్, పారిణకృత్తికృతశుభవాసున్,
శ్రుతిసారతత్త్వవిభజన
వితతప్రతిభావిలాసు వేదవ్యాసున్. 11.

కుకవినింద ఇట్లు చేసినారు—

శా|| సారం బిందుక లేక, యన్వయ సమా

చారంబు తర్కించి యే
మేరం జూచిన లేక, లక్షణసము
న్నేషం బనాలోక్యమై
దురుం బెంది పరాధ విప్రకృత దు
ర్దోషాస్తి నప్రజ్ఞన
త్కారంబౌ కుకవిప్రణీత కృతియన్
కన్యన్ బుధుల్ మెత్తురే! 13.

కావ్య నిర్మాణ శిల్పమున కనువైన వర్ణ
నాదులు సేయుటలో అప్పనశాస్త్రి కవితా ప్రతిభ
గాఢముగా గలవాడనియే తెలియుచున్నది తేజోవతీపురము

యొక్క పరిఘను వర్ణించిన దిగువపద్యమును పరి
కింపుడు—

సీ|| ప్రస్తుట ర్వాగ్ని పటుతరార్చిస్తవ
టీవన మగుచు ఘోషింపదేని,
ఘటజాత మౌనీశ కరతలాంతరమున
బిందువై దైన్యంబుఁ జెందదేని,
వ్లవగ కరానీత పర్వతోత్కర బద్ధ
సేతురుండ్రార్చిని జెందదేని,
లధిక దోషాకరు నాత్మజాగాఁ గని
గురుభంగ సంగతి గుందదేని,

తే|| అనుమ రభస సురాసుర విసర మధన
జనిత పరిభవ కలుషము నెనయ దేని
నవతు రాండగు నాలోడ జలధి యనుచు
పరిఘ యప్పురి సనిశంబుఁ బరిథ విల్లు. 38.

పురవర్ణనము: —

తే|| వ్రజమయ సౌధరుచులచే పరలుప్రసాదులు
హరు విధంబునఁ దనరారె; హాటకాంబు
రాంచిత సుకేతు సంగతానంతమగుచు
హరివిధంబున నలరె నప్పురవరంబు. 37

చ|| అగణిత చంద్ర కాంకిమణి
హర్ష్యతలంబుల మేలి జాళువా
జగతులీల నున్న పురి
చానల చొక్కముఁ జూచు వేడుకన్
గగనవర్షప్రచారసుర
కంజదళాక్షులు వచ్చిరో యసన్
దగ, గురుగోపురగ్రథిత
తస్తసువర్ణ విచిత్ర పుత్రికల్. 41.

ఇట్టి పద్యములు పెక్కులు. ఈ కావ్యమున
ప్రధానకథతోబాటు అంగోపాంగములుగా గూర్చిన
కథలు సైతము పెక్కులు పొడకట్టుచున్నవి. అయి
నను వానికి చక్కని సందర్భమును పొసగించుకొని,
బైచిత్యమును కాపాడుకొన్నారీ కవులు. యోగసక్త
ప్రభావనునిగాంచి తానై వరించును. కన్నెలు తామై
వరులపై తగులమును గొనుట ఉచితమా అను సంది
యము కలుగగా, ఆ సందర్భమున భృగుమహర్షి

భార్యయగు పురోమకు దేవహూతి వృత్తాంతమును వివరించును. ఇట్లు ప్రతికథకును సందర్భమును పాసగించుకొన్నారు. ఆయా ఆశ్వాసములలో వర్ణితములైన విషయములు దిగువ వివరింపబడుచున్నవి.

1 ఆశ్వాసము : నైమిశారణ్య వర్ణనము, తేజోవతీపుర మాహాత్మ్యము, తేజోవతీపురమున ప్రభావనుండు తపంబున కరుగుట, అంగిరసుని కూతురగు యోగసక్త ప్రభావనుని జూచివరించుట, అంగిరసుడు భృగుని కటకంబున కరుగుట.

2 ఆశ్వాసము : భృగువు భార్యయగు పురోమకు దేవహూతికర్తవ్యములచరిత్రముచెప్పి యోగసక్త ప్రభావనుని వరించుట యుచితమే యనుట.

3 ఆశ్వాసము : భృగువు ప్రభావనుని కడ కేగి యోగసక్తను వివాహమాడమనుట, అందుల కంగీకరింపని ప్రభావనునికి భృగువు ఉద్దాలక చరిత్ర మువన్యసించి యొడంబఱుచుట, భృగుచరిత్రము.

4 ఆశ్వాసము : భృగువు సత్యలోకమునకేగి, శిల్పి ప్రజాపతికి యోగసక్త ప్రభావనుల పరిణయ నిర్ణయంబు చెప్పట. యోగసక్తకు పతివ్రతా మహిమంబును, గిరిజాతపోమాహాత్మ్యంబును దెలుపుట. యోగసక్త తపస్సు. ఆమె పరిణయ నిశ్చయము. వివాహ వ్రయత్నములు.

5 ఆశ్వాసము : గౌతమ తపోప్రభావము. అహల్యా సౌందర్యముంగని సూర్యేంద్రులు మోహించుట. వారి సుగ్రీవుల జననము. గౌతముండు

బ్రహ్మరణ్యమున కేగుట. అంజనాదేవి వారి సుగ్రీవుల జననంబు నెఱుంగుట. అంజనేయ జననమునకు విశ్వగురుండు కౌపీన కవచ కుండలంబు లిచ్చుట. హనుమచ్చరిత్రము. సుందోప సుందుల తపము. సుందోప సుందు లింద్రాదులను జయించుట ఇంద్రాదులు బ్రహ్మను ప్రార్థించుట. తిలోత్తమా సృష్టి. ఆమెదోప సుందోపసుందుల మృతి.

6 ఆశ్వాసము : పంచముఖబ్రహ్మచరిత్రము

7 ఆశ్వాసము : పంచబ్రహ్మల గోత్రాభివర్ణనము.

8 ఆశ్వాసము : త్రిపురాసుర చరిత్రము.

9 ఆశ్వాసము : ఇంద్రునిచే నవమానింపబడి బృహస్పతి అదృశ్యుడగుట. విశ్వరూప చరిత్రము.

10 ఆశ్వాసము : పార్వతీ వివాహ వృత్తాంతము.

11 ఆశ్వాసము : లింగోద్భవ కథ. చ్యవనుని చరిత్ర.

12 ఆశ్వాసము : యోగసక్త ప్రభావనుల పరిణయము.

ఈ కావ్యమును వ్రాసిన మద్దిపట్ల అప్పన శాస్త్రి, కొట వేంకటరామ కపింద్రుల వంశము వారు ఎవ్వరైన మన్నచో, వారియింట ఈ కావ్యపు వ్రాతప్రతులుండవచ్చునని నా యూహ. దీనిని శుద్ధ ప్రతిగా సంతరించి ప్రకటించుట మంచిదను నభిప్రాయముతో ఈ వ్యాసము వ్రాయుటయ్యెనది.

తలుపులు

శ్రీ కె. శివారెడ్డి

తలుపులు

రెండు బార్లా తీసి
కొగిలికి చాచిన రెండు చేతుల్లా
నా గది
నా హృది;
నిశ్శబ్దాన్ని
పాడుకుంటూ చలిగాలి
ఆర్తిలా
కన్పించని విషాదమూర్తిలా
నా గదిలోకి
నా మదిలోకి;
తూచి తూచి
నిట్టూర్పును దంచినట్లు
గోడ గడియారం గంటల్ని వాయిస్తూ
నా గది గుండెలో
నా నరాల వాడల్లో;
కాలంలా
జలజలా ప్రవహిస్తున్న
నా రక్తపు సవ్యభృ-
నా రక్తం వేడిని, సవ్యసిని, వాడిని
కొలుస్తున్న నా కలం
నా కలం కడుపులో సిరా ప్రాణం.
తీసిన తలుపులూ
చాచిన చేతులూ
ఆలోచనల్ని మోస్తూ

రాస్తున్న నా కలం — నా గదీ — నా హృదీ;
చలిగాలి—నేను—సర్వస్వం.

పాళీతో ప్రభావిత మౌతున్న ప్రపంచం.

కాంతికి

స్నేహానికి తలుపులూ—చేతులూ—

మెట్లకింద కిన్నీడ

మెట్లమీద దొర్లుతున్న 'వెల్తురు' ఏరు

కాంతిలోంచి

వెలుగులోంచి

చెట్లబతుకులోకి సైతం చేవ—జవం—జీవం;

కన్ను మూస్తే తమస్సు

కన్ను తెరిస్తే ఉషస్సు

తలుపునేస్తే అజ్ఞానం

తలుపులుతీస్తే నిజ్ఞానం.

వెల్తురు - సంగీతం

నిశ్శబ్దానికి

రెక్కలు లేవు—కాని

విద్యుత్తుల్లా గాలి అణువుల్లోకి

ఒక్కక్షణంలో ప్రాకిపోతుంది సర్వత్రా;

నిరాశకు

కళ్ళు లేవు—కాని

ధృతరాష్ట్రుని కౌగిలిలా దగ్గరకు పిల్చి

పిండి పిండి చేస్తుంది జీవన వాంఛను

కదన కుతూహలాన్ని—ఉత్సాహాన్ని;

సంగీతానికి

తనువు లేదు—కాని

ప్రాణాల్ని తన్మయతలోముంచే శక్తి ఉంది;
వెలుతురుకి

ఆకారం లేదు—కాని

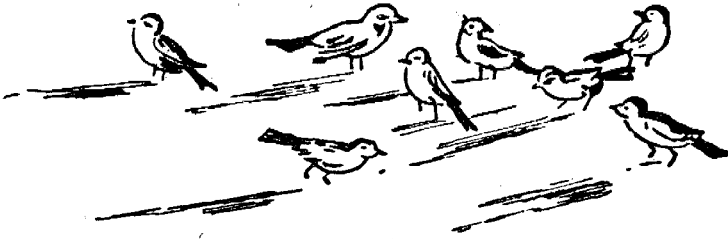
సాకారాల్ని సజీవంచేసే ప్రాణమది;

‘వెల్తురు—సంగీతం’

నిరాశకు కత్తిపోటు

నిశ్శబ్దానికి చెంపపెట్టు

బ్రతుక్కి ఆయువుపట్టు.

వేదాంత దేశికులు

శ్రీ ఇరంగంటి రంగాచార్య

వేదాంతదేశికులు సెప్టెంబరు 1263 A. D. లో జన్మించిరి. విభవ సంవత్సరమున భాద్రపద మాస (పురతాపై) మున దశమి తిథియందు విష్ణువు అధిదైవతముగా గల పుణ్య నక్షత్రమగు శ్రవణమునందు వీరు అవతరించిరి. వేదాంత దేశికుల తండ్రి అనంతనూరి. తల్లి తోతారంబ. తాత (తండ్రి తండ్రి) పుండరీకాక్షులు. వీరు విశ్వామిత్ర గోత్రీయులు. తోతారంబ కడాబి అప్పల్లార్ యొక్క సోదరి. కడాబి అప్పల్లార్, కడాబి అక్కన్ వంశజులు. వీరు భగవద్రామానుజుల శిష్యులలో నొకరు.

దేశికుల తల్లిదండ్రులు మొదట సంతానము లేక పరితపించుచు, నదా తిరుపతి వేంకటాచలవతిపై ధ్యాన తత్పరులై పుత్రకాములై పుండేవారు. ఒకనాడు అనంతనూరులకు స్వప్నములో వేంకటాచలవతి బాలకుడుగా దర్శనమిచ్చి, ఆలయము లోని యొకగంటను చేతికిచ్చి, 'ఈ గంటను నీభార్యచేత మింగించవలెను' యని యాజ్ఞాపించి యంతర్ధానమయ్యెను. అదే స్వప్నములో స్వామి యాజ్ఞానుసారము శీలవతియగు తనభార్య గంటను మ్రింగినట్లు జూచెను. మరునాటి యుదయమున స్వప్న వృత్తాంతము భార్యకు చెప్పగా భార్య తనకుకూడా ఇదే స్వప్నముగల్గినదని తెలుప దంపతు లిద్దరు పరస్పరము విస్మితులైరి. దేవాలయములోని గంట అదృశ్యమగుట అర్చకులు దెలిసికొని అధికారికి దెలుపగా అధికారి అర్చకులను నిర్బంధములో నుంచెను. వేంకటాచలవతి స్వయముగా యతిరాజమఠములోని యతులకుకూడా స్వప్నమునందు ఈ వృత్తాంతమును కీర్తించుటచే, యతులు స్వప్నవృత్తాంతానుభూతి అధికారులకు దెలిసి అర్చకులను విముక్తుల గావించిరి. ఆలయ

వదానాధికారికూడా స్వయముగా ఈ పుణ్యదంపతుల నోటనుండి స్వప్న వృత్తాంతమువిని ఆశ్చర్య చకితుడయ్యెను. తోతారంబ గంటను 12 సంవత్సరములు ధరించిన పిమ్మట వేదాంతదేశికులు జన్మించిరి. కావున దేశికులు గంటాంశ సంభూతులని శ్రీనైషణ్యుల ప్రగాఢ విశ్వాసము. భగవద్రామానుజులతో తిరిగి అవతరించిరియని కొందరి నమ్మకము. ఎట్లయినను,

‘తోతారంబా తదా తేన బాలేనామిత తేజసా

రరాజ దేవకీదేవీ కృష్ణేన శిశునా యథా |

కౌసల్యా రాఘవేణేన దేవ్యపేంద్రేణ భాస్వతా

యదాఽదితిః కాంతమతీ లక్ష్మణార్కేణ ధీమతా |

వేదాంతార్య స్తదా వ్రత లేభివీ కరపంకజః

జన్మభూమింతదోచ్చిష్ఠ ముచ్చిష్ఠ మితి చ బ్రువన్’

దేవకీదేవి బాలకృష్ణునిచేతను, కౌసల్యాదేవి శ్రీరామచంద్రునిచేతను, అదితి దేవేంద్రునిచేతను, కాంతమతీదేవి రామానుజులచేతను శోభించినట్లు, అమితతేజస్సుగల వేదాంతదేశికులచేత తోతారంబ శోభించుచుండెను. దేశికులు గంటమును కరపంకజమునం దుంచుకొని జన్మభూమిని ఉచ్చిష్ఠ ముచ్చిష్ఠ మని బయలుదేరిరి. దేశికుల జన్మనామము వేంకటాచార్య. పువ్వు పుట్టగానే పరిచుళించునట్లు 4 సంవత్సరముల ప్రాయముగల బాలుడుగా నున్నపుడే దేశికులు తమ మేనమామ కడాబి అప్పల్లార్ భాష్య వ్రవచనములో స్థాితిత్యమురాగా పునఃస్మరణము గావించిరట. ‘మహానేష భవిష్యతి న సంశయః’ యని అప్పల్లార్ ఆనందాశ్చర్యములు పొందిరి. దేశికులు వీరివద్దనే వేదాంతశాస్త్రమును శ్రవణమాత్రముననే గ్రహించి అధ్యయనము జేసిరి. వీరివద్ద గరుడ

మంత్రోపదేశమును, వాదిహంసాంబువాహ మంత్రమును పొందిరి. ఒకసారి తిరువహేంద్రపురములో (కడ్డలూరికి దగ్గర) వీరు ధ్యాననిష్ఠలో నుండగా వై నతేయుడు హయగ్రీవమంత్రోపదేశమును జేసెను. హయగ్రీవ కటాక్షమువలననే దేశికులు అత్యద్భుత జ్ఞానశక్తిగలవారై శతాధిక దివ్యోత్కృష్ట గ్రంథములను రచించిరి. 'వింశత్యజ్ఞే విశ్రుత నానావిధవిద్య' 'త్రింశద్వారం శ్రావిత శారీరక భాష్య' యనునట్లు 20 సంవత్సరముల ప్రాయములోనే సకలశాస్త్ర కళాకోవిదులైరి. 30 పార్శ్వ శ్రీభాష్యప్రపంచము జేసిరి.

దేశికులు గృహస్థులు. వీరిభార్య తిరుమంగై. వీరి కుమారులు వరదాచార్య. వీరిగురించి పిళ్లయ్ అంతరి అను తమిళగ్రంథమును 20 పద్యములలో వ్రాసిరి. దేశికులు తిరువహేంద్రపురము, శ్రీరంగం, కాంచీపురములలో వేదాంత తత్వాంశ సమాయుక్త భక్తి ప్రవత్తి పురస్సర రచనలను సాయించుచు జీవితమును ప్రబల వైరాగ్యానుష్ఠానచింతనలతో గడపి 100 సంవత్సరములు జీవించిరి. యామునాచార్యులు, భగవద్రామానుజులు కేవలము సంస్కృతములోనే గ్రంథములను రచించిరి. అశ్వార్థుల కేవలము తమిళములోనే ప్రబంధముల సాయించిరి. కాని వేదాంత దేశికులు సంస్కృతములోను, తమిళములోను, మణిప్రవాళములోను (సంస్కృత, తమిళముల మిశ్రము) 108 రచనలవరకు జేసిరి. సంస్కృత రచనలో 28 స్తోత్రములు, 4 కావ్యములు, 1 నాటకము, హయగ్రీవ స్తోత్రము, సుదర్శనాష్టకము, అభీతిస్తవము, గరుడస్తవము, శ్రీస్తుతి (కనకధారాస్తవము) మొదలగు నవి మంత్రగర్భితములు. మాలికాఫరు దండయాత్ర కాలములో దేశికులు అభీతిస్తవము రచించి రంగనాథుల ఉత్ప విగ్రహములను, సుదర్శన భట్టర్ విరచిత శ్రుతప్రకాశిక యను శ్రీభాష్య ప్రసీద్ధ వ్యాఖ్యానమును కాపాడగల్గిరి. ఒకానొక ఆకించునునకు శ్రీస్తుతి రచించి కనకవర్షమును గురిపించిరి. కృపాన్నితులైన శ్రీ రంగనాథునిచేతను శ్రీ రంగనాయకి చేతను 'వేదాంతచార్య', 'సర్వతంత్ర స్వతంత్ర'యను బిరుదములుపొంది, కవుల

లోను, తార్కికులలోను, వేదాంతులలోను మకుటాయమానముగా శోభించుచు 'కవితార్కిక సింహము' యను బిరుదును ఆర్జించి, దేశికులు వైభవముగా మండుకాలములో మహామాంత్రికుడైన నొక వ్యాలగ్రాహి దేశికులవద్దకువచ్చి తన్ను జయించవలసినదని నిర్బంధము చేసెను. 'వివాహశ్చ వివాదశ్చ సమయోరేవ శోభతే' యను వ్యాయమున మౌనముగా ఆలయమునకు పోగా నచట నొక సర్పఖండమును చూచి ఏడురేఖలనుగిసి ఆలయములోని కృష్ణ సన్నిధికిపోయి ధ్యాననిష్ఠలో నుండిరి. వ్యాలగ్రాహి తనమంత్ర శక్తిచేత వివిధానేక సర్పములను ప్రయోగించగా, ఆ రేఖలను దాటలేక నివర్తితములైనవి. వ్యాలగ్రాహి క్రుదుండై శంకపాలుడను మహాసర్పమును దేశికులను కరచుటకు ప్రయోగించెను. శంకపాలుడు వేగతిశయముతో రేఖలనుదాటి దేశికులను కరచుట కుద్యుక్తుడైయుండ, దేశికులు గరుత్మాంతుని స్మరించెను. తత్క్షణమే గరుత్మాంతుడు శంకపాలుని తదితర నివర్తితములైన సర్పములను వాయువేగముతో ఆకాశమార్గమునకు తీసుకొని పోయెను. వ్యాలగ్రాహి అప్పటికి తన మత్సరమును వీడి రక్షించమని దేశికుల పాదములపైబడి అర్చించెను. దయాార్థహృదయుడగు దేశికులు గరుడ పంచాశత్ దండకమును సాయించగా వ్యాలగ్రాహి తన సర్పములను తిరిగి పొందెను.

వేదాంతదేశికులు విద్యారణ్యులు బాల్య స్నేహితులు. విద్యారణ్యులు విజయనగరరాజ్యమునకు మంత్రులు మున్న కాలములో నొకసారి దేశికులను విజయనగరమునకు రమ్మనమని, బుక్కరాజుని శిష్యునిగా జేసెదనని లేఖవ్రాసి పంపెను. దానికి సమాధానముగ దేశికులు నొక శ్లోకమునువ్రాసి పంపిరి.

కొడి కొణ శతాంశపాలన కలా
దుర్వార గర్వానల
తుభ్యత్ తుద్ర నరేంద్ర చాటు
రచనా ధన్యాన్ నమన్యమహే |

దేవం సేవితు మేవ నిశ్చిను
మహాయోఽసౌ దయాళుః
పురాధానా ముష్మిముచే కుచేల
మునయే దత్తేన్న విత్తే శతామ్ ||

భూభాగముతో నొకానొక మూలలోని శతాంశ భాగమును పాలించు గర్వాతిశయులైన రాజులకు స్తోత్ర వద్యములను వ్రాసినవారిని ధన్యులగా భావించుము. పిడికెడు అటుకులకు సకలైశ్వర్యములను కుచేలమునికి ప్రసాదించిన దయాసింధువగు కృష్ణపరమాత్మనే సేవించుటకు నిశ్చయము జేసికొంటిమి. ఈ సమాధానముతో విద్యారణ్యులు యతీశ్వరులకుకూడా సాధ్యముగాని వీరి వైరాగ్యమునకు విస్మయము జెంది యే యుపాయముచేతనైనను వీరిని తిరిగి వైరాగ్య నిష్ఠునుండి మరలించవలెనని నిశ్చయించుకొని మరల అశమాపును లేఖను వ్రాసిపంపెను. దేశికులు ఈ లేఖకుకూడా సమాధానముగ శ్లోకద్వయమును వ్రాసిపంపిరి.

‘సిలం కిమునలం భవే దనల
మోదరం బాధితం ?
వయః ప్రస్ఫుతి పూరకం
కిము న ధారకం సారనమ్ ?
అయత్న మల మల్లకం
పథి పటపురం కచ్చరం
భజంతి విభుధాప్యాప్యాప్యా
కుక్షితః కుక్షితః’ ||

జ్వలతు జలధి క్రోడ
క్రీడ త్కృషీటభవప్రభా
ప్రతిభటపటుజ్వాలా
మాలాకులో జశరాసలః
తృణమపి వయం సాయం
సంపుల్ల మల్గిమతల్లికా
పరిమల ముచా వాచా యాచామహే
నమహీశ్వరాన్ ||’

కడుపుమంటను చల్లార్చుటకు సిలావృత్తి జాలవో (సిలావృత్తి యనగా కల్లాలలోని ధాన్యపు

గింజలను ఏరుకొనుట)? సరస్సునందుగల నీటిని త్రాగి దప్పిని తీర్చుకొనలేమా? దారిలో దొరికిన మాసి పోయిన గుడ్డముక్కు మానరక్షణార్థము ఆచ్ఛాదనకు (కాపినమునకు) చాలదా? పాట్లకొరకు పండితులైన వారు వ్యర్థముగా రాజులను సేవించుచున్నారు.

బడబాగ్నివలె కడుపునందు జశరాగ్ని మండనీ గాక వికసితమల్లి పుష్పముల పరిమళములను వదలిన మా వాక్కుతో రాజులను గడ్డిపరకకైనను యాచించమునని సమాధానమును వ్రాసిపంపిరి.

విద్యారణ్యులు ఉపాయాంతరముగా, ‘రాజసేవ చేయనవసరములేదు. సగరమునకు వెలువల యోజన దూరముతో వేంచేసినయెడల, రాజ స్వయముగావచ్చి మీ పాదములవద్ద ధనమును సమర్పించి సేవించుకొని తిరిగి వెళ్లును’ అని మరల లేఖ వ్రాసిపంపెను. దీనికి మరల సమాధానముగా శ్లోకద్వయమును వ్రాసిపంపిరి.

‘దురీశ్వరద్వారబహిర్వితర్దికా
దురాసికాయ్మై రచితః ౭య మంజరిః
యదంజనాభం నిరసాయమస్తి మే
ధనంజయస్యందనభూషణం ధనమ్ ||

దుష్ప్రభువులయొక్క గృహద్వారమునకు వెలువల అరుగులమీద కూర్చున్నవారల ‘కొక నమస్కారము. కాటుకవంటి కాంతిగల్గిన సార్థరధి భూషణమే నాకు నిరసాయమైన ధనము.

‘శరీర పతనావధి ప్రభు
నిషేవణాపాదనాత్
అబింధన ధనంజయప్రశమదం
ధనం దం ధనమ్ |
ధనంజయ వివర్ధనం
ధనముదూఢ గోవర్ధనం
సుసాధన మబాధనం
సుమనసాం సమారాధనమ్.’

జీవితాంతమునరకు ప్రభువుల పాదసేవచేయుట వలన లభించు ధనము మెరుపువంటి ప్రశాంతినిచ్చు దుర్ధనమగును. అర్జును సుద్ధరించినట్టి, గోవర్ధన పర్వతమును ఎత్తునట్టి ధనము మంచిమనస్సుకల

వారలకు సులభపాఠ్యము బాధారహితము సమరాధ్యము యగును. ధనము పై జాగుపు ధ్వనించునట్లు, 11 సార్లు 'ధనం' శబ్దప్రయోగము వైచిత్ర్యముగా ఈ శ్లోకమునందు ఇనుడుబడియున్నది. ఇది దేశికుల అసాధారణ అద్వితీయ రచనా వైదుష్యము.

'నాస్తి పితృత్వతం కించిత్
న మయా కించి దార్జితమ్ |
అస్తి మే హస్తితైల్లాగే
వస్తు పైతామహం ధనమ్' ||

పితృత్వత ధనములేదు. నేను ఆర్జించనూ లేదు. నాకుఉన్నది పైతామహధనము. కంచి వరద రాజులే—నుట దేశికుల భక్తి, ఆత్మవిశ్వాసములకు నిదర్శనము. వీరి వైరాగ్యము, ధైర్యము, జ్ఞానము, దయ, క్షమ శమ దమ భక్తి సుదృఢత్వములకు విద్యా రణ్యులు అమితాశ్చర్యము నొందిరి.

ఈశ్వరుడు పరవ్యూహవిభవాంతర్యామ్యుర్నానతార రూపేణ 5 విధములు. 1. పర యనిన శ్రీ వైకుంఠ ములోనున్న పరవాసుదేవుడు 2. వ్యూహ మనిన జగత్ సృష్టికొరకు క్షీరసాగరమందు వాసుదేవ సంకర్షణ ప్రద్యుమ్న అనిరుద్ధభేదములచే చతుర్విధ స్వరూపులు. వాసుదేవుడు షడ్గుణపరిపూర్ణుడు. సంకర్షణుడు జ్ఞానబలములుగలవాడు. ప్రద్యుమ్నుడు ఐశ్వర్యసిర్యములుగలవాడు. అనిరుద్ధుడు శక్తితేజములుగలవాడు. 3. విభవ మనగా రామకృష్ణాద్భుతవారములు. 4. అంత ర్యామి యనగా స్వర్గసరకాద్యనుభవ దశలందైనను యోగదష్టలచే చూడబడు హృదయప్రదేశావస్థిత స్వరూపి. జీవునితో కలసియున్నను, తద్గతదోషములు స్పృశించవు. 5. అర్చనతారమనగా ఆలయములందలి మూర్తులు. వేదాంతదేశికులు దేశమందుగల శ్రీ వైష్ణవ దేవాలయములందుగల మూర్తులను సేవించుకొనిరి. వీరు అర్చారూపముతోని భగవంతునిపై అత్యంతాధిక భక్తికలవారు. వీరు రచించిన 'పరదరాజస్తవము'లో వైకుంఠములోపాండు ఆనందముకంటె అర్చనతార

భగవన్నూర్తిని చూచుచుపాండు ఆనందమే తనకు వాంఛనీయమని తెల్పిరి.

'తురగవిహారాజస్యందనాందోలికాది
వృధికమధికమన్యా మాతృశోభాం దధానమ్ |
అనవధిక విభూతిం హస్తితైలేశ్వరం త్వాం
అనుదిన మనిమేషై ర్లోచనై ర్నిర్విశేయమ్ ||
నిరంతరం నిర్విశత స్త్వదీయం
అస్పృష్ట చింతాపద మాభిరూప్యమ్ |
సత్యం శపే వారణశైలవాధ
వైకుంఠవాసేఽపి నమేఽభిలాషః ||

అశ్వగరుడ రథ పల్లకీ వాహనములందు అధికాధికముగా శోభించునట్టి, అనవధిక విభూతియగు కంచి వరదరాజులు అగు నిన్ను అనిమిష నేత్రములతో దర్శించుకొందును. (కన్నులారా సేవించుకొందును). విచారాది విసత్తులు తాకలేని నీ వైభవమును నిరంతరము అనుభవించుచున్న నాకు వైకుంఠవాసము నందుకూడ అభిలాష లేదని శపథపూర్వకముగా చెప్పచున్నాను. 'పరమార్థస్తుతి' యందు

'శ్రీమద్బ్రధ సరస్వీర
పారిజాత ముపాస్మహే |
యత్ర తుంగై రతుంగైశ్చ
ప్రణతై ర్గృహ్యతే ఫలమ్',

'యత్రతుంగై రతుంగైశ్చ' అనుటవలన పాడుగువానికి పొట్టివానికికూడా ఫలము అందును. ఇది అసత్యాభాసము. కాని దీనికి సమాధానము 'ప్రణతై', అను పదప్రయోగమునందు రూఢి యైనది. వంగి ప్రణామము జేసినవానికి మోక్షఫలము సిద్ధించునని తాత్పర్యము. ఈ విధముగా దేశికులు స్తోత్ర రచనలు, అలంకార శైలి శబ్ద వైచిత్ర్య వైభవోపేతములేగాక భక్తి వేదాంత తత్వామృతములతో నిండియుండును. ఇదియే వీరి విశిష్ట ఆత్మ్య త్కృష్ట స్తోత్రరచనా వైదుష్యము.

వేదాంత దేశికుల 'యాదవాభ్యుదయము' కాళి దాసరఘువంశముకంటె విలక్షణతరమైనది. హంస

సందేశము మేఘసందేశముతో సగృహమైనది. 'పాదుకా సహస్రము' రంగనాథుని పాదుకలపై 1008 శ్లోకముల గలది. ఈ కావ్యము ఒకేఒకరాత్రియందు రచించబడినది. ఇంతకంటే ఆశ్చర్యమైనది ఏమిటంటే, ఈ కావ్యము, ప్రస్తావన, సమాఖ్యాది 32 పద్యములలో రచించబడిన శ్లోకములతో గూడియున్నది. ఇందు 30 వ పద్యముయగు చిత్ర పద్యములో పట్టణంశత్ పద్యములలో ఏకాక్షరముతో కూడిన శ్లోకము, అనగా ఒకే అక్షరముతో శ్లోకమంతా సాగుట.

ఉ. 'తతా తత్తాఽతి తత్తేతా
తాత తీతేతి తాతి తుత్ |
తత్తత్తత్తా తతితతా
తతే తాతేత తాతుతా ||

ద్వి, త్ర్యక్షరములతో కూడిన శ్లోకములు సాగినవి.

ఇవిగాక చిత్రపద్యమందు బంధవిన్యాసములు

అనగా పాదుకాబంధ శరబంధ అష్టదశపద్యబంధాది శ్లోకములుగూడ నున్నవి. ఒకేఒకరాత్రిలో ఆశుధారగా ఇన్ని విచిత్రపద్యములలో శ్లోకములను, ఉదాత్తమైన భావములతో నిబంధించుట, దేశికుల దివ్యరచనా శక్తిని నిరూపించుచున్నది.

(పసిదొండెల్లై పసిదొంతవిద్రగణియగు కృష్ణ మ్మిశుని ప్రబోధచంద్రోదయమునకు సమాధానముగా 'సంకల్పసూర్యోదయము' అను నాటకమును రచించిరి. ఈ గ్రంథమునకు పీఠికయందు,

'న తత్ శాస్త్రం న సా విద్యా
నతత్ శిల్పం న సాకలా |
నాఽసాయోగో నతత్ జ్ఞానం
నాటకే యేన దృశ్యతే ||

యనగా ఈ నాటకమునందు సర్వశాస్త్రవిద్యా శిల్ప, కళ, యోగజ్ఞానములు పరిపూర్ణముగా గోచరించును. 'యాదవాభ్యుదయము' యొక్క వ్యాఖ్యాత

అమృతాంజన్ గ్రేప్ మిక్చర్

పాప ఆరోగ్యానికి, సంరోషానికి దివ్యమృతం.

అజీర్ణం, వాయువు, కలతనిద్ర,
వాంతులు, విరేచనాలవంటి బాధలు
వెంటనే తగ్గిపోతాయి.

ఆకలి, జీర్ణశక్తి బాగా ఉంటాయి.
పాపాయి ఆరోగ్యం బాగుపడుతుంది.

అమృతాంజన్
లిమిటెడ్

FDS AG 1660 TEL

యగు అప్పయ్యదీక్షితర్, కవితార్కికసంహమయొక్క కావ్యములు లలితమైనను ప్రతిపదములోను గొప్పభావములు గర్భితములైయున్నవని శ్లాఘించెను.

‘ఇదం విచింత్య సర్వత్ర
భావాస్సంతి పదే పదే!
కవితార్కికసంహస్య
కావ్యేషు లలితేష్వపి’||

దేశికుల వేదాంత గ్రంథములు : తత్వముక్తా కలాపము, అధికరణ సారావళి, శతదూషణి, తత్వటీక, తాత్పర్యచంద్రిక (రామానుజ గీతాభాష్యమునకు ప్రసిద్ధ వ్యాఖ్య), గద్యత్రయభాష్యము, సర్వార్థసిద్ధి, న్యాయసిద్ధాంతజనము, న్యాయపరిశుద్ధి మొదలగు నవి. ‘సుభాషితనిధి’ అనునది నీతిగ్రంథము. ఇందు 144 శ్లోకములు 12 సమూహములుగా జేయబడినవి. ఈ రచనలవలన వేదాంతదేశికుల అద్వితీయమగు వేదాంతవిద్యత్తు, తర్కకౌశలము, కవితాసామర్థ్యము సున్నవ్వచుగును. రామానుజసిద్ధాంతమును పరిపూర్ణముగా ఆకలింపు జేసుకొని పరిశుద్ధముగా వ్యక్తము జేయగలవారిలో దేశికులు అగగణ్యా లనవచ్చును. దేశికులు సంస్కృతముతోనేగాక గద్యపద్య రచనావైదుష్యము తమిళములోను, మణిప్రవాళము

లోను (తమిళ సంస్కృత పదముల మిశ్రము) జూపిరి. తమిళములో 19 ప్రబంధములు, మణిప్రవాళములో 32 రచనలు సాయించిరి. మణిప్రవాళ రచనలు శ్రీ వైష్ణవులకు ఆత్మావశ్యకములు. వీటిని రహస్యగ్రంథము లందురు. ఇందు చిన్న రహస్య గ్రంథములు 28; పెద్ద రహస్య గ్రంథములు 4. చిన్న రహస్య గ్రంథములు రెండురకములు. 1. అమృత రంజని రహస్యగ్రంథములు. 2. అమృతాస్వాదిని రహస్య గ్రంథములు. పెద్ద రహస్యగ్రంథములు 1. పరమపద సోపానము; 2. పరమతభంగము; 3. హస్తీగిరి మాహాత్మ్యము; 4. రహస్యత్రయసారము.

దేశికులు శ్రీవైష్ణవులలో వడగల సాంప్రదాయముగలవారికి మూలపురుషులు. వీరు భక్తిప్రవత్తులుగల మహాపురుషులు. జ్ఞానవైరాగ్యభూషణులు. భక్తి, గుణాతీత స్థిరప్రజ్ఞత్వ సమ్మిళిత వ్యక్తిత్వముగల మహాపురుషులు.

‘తురగవదనతేజోబృంహితాశ్చర్యశక్తి

కవికభకమృగేంద్ర స్రవ్యతంత్ర స్వతంత్ర !
జయతిగురురబాధం వేదమాదర్య సంజ్ఞమ్
అనితరజనలభ్యం లంభితో రంగభర్తా||’

ఉడుమిళ్ళ, అమరాబాదు శాసనములు

శ్రీ కూచిభొట్ల
వేంకటసుబ్బారావు

శ్రీ ములుకుట్ల
రామకృష్ణశాస్త్రి

తెలంగాణమునందు ఇదివరకే అనేకశాసనములు బయటకు వచ్చినవి. పుస్తకరూపమున ప్రకటింపబడినవి. ఇంకను కొన్ని శాసనములు మారుమూల గ్రామములందు ఉన్నవని, ఈ శాసనములు బుజువు చేయుచున్నవి. భావిపరిశోధకులకు, పరిశోధనలకు అనువుగ నుండుటకై మాకు లభించిన ఈ శాసనములను ప్రకటించుచున్నాము.

ఉడుమిళ్ళ శాసనములు

ఈ ఉడుమిళ్ళ గ్రామము తెలంగాణ ప్రాంతమునందలి మహబూబ్ నగరమండలములోని అచ్చంపేటతాలూకాయందు, అమరాబాదు గ్రామమునకు తూర్పుదిశను 19 మైళ్ళ దూరమునందున్నది. దీనికి ఊర్మిశేష్వరమనియు నామాంతరము గలదు. ఇందుకు నిదర్శనముగ ఈ గ్రామమున ప్రాచీనమైన ఊర్మిశేష్వరాలయము కలదు. ఈ గ్రామమునకు నైఋతిదిశయందు సుమారు మైలుదూరమునగల తోయలో నొక ప్రాచీన శివాలయమున్నది. ఈ ఆలయమునకు కుడివైపున నొక పెద్దగుండమున్నది. ఎడమవైపున నొక సత్రముకలదు. ఆ సత్రమునకు బయటిభాగమున ఎడమవైపు గోడకు, అనగా శివాలయమునకు కొంచెము ప్రక్కగా నెడమవైపునకల నొక బండయం దీ శాసనము చెక్కబడియున్నది. బండకు ఒకప్రక్కమాత్రమే శాసనముకలదు. అక్షరములన్నియు చక్కగానుండి తాతిపైననే చదువుట కనువగునంత పాంకముగ నున్నవి.

శ్రీమన్మహామండలేశ్వర మల్లిదేవరాజు కొడుకు

అడరరాజు, ఉడుమిళ్ళ విశాలాక్షిజ్యోతికు చేసిన దానమును ఈ శాసనము తెలుపుచున్నది. అచ్చటచ్చట లేఖకదోషములు లేకపోలేదు. కాని భాష సుస్పష్టముగ నున్నది. ఉన్నదున్నట్లుగ శాసన స్వరూపము నిట పొందుపఱచుచున్నాము.

శాసన స్వరూపము

సూర్యుడు! శివలింగము చంద్రుడు

- 1 స్వస్తి సమదిగత పంచ మ
- 2 హా శబ్ద మహామ(ం)ద
- 3 లేవ్వర యసోనాగపుర
- 4 వరేశ్వర హరితగోత్ర ఆ
- 5 ద్విదంతి నవాస నీడు కీ
- 6 డుండు వాజినాం యసోలంపడ
- 7 సంహతం మత్యతమాద × డు
- 8 శ్రీరాహత్తర శ్రీమన్మహామండలేశ్వర
- 9 మల్లిదేవరాజు కొడుకు అడరరా
- 10 జలు... యగు తారణ సంవ

1. ఇచట తాతికి కుడివైపున సూర్య చిహ్నము, నడుమ శివలింగ చిహ్నము, ఎడమవైపున చంద్ర చిహ్నమును కలవు.

2. 2 వ, పంక్తియందలి కుండలీ కరణ మునగల పూర్ణానుస్వార మూహింపబడినది.

3. అక్షరములు తెలియని స్థలముల ఈ గుర్తుంచబడినది. 10 వ పంక్తియందు సంఖ్యలు అస్పష్టముగనుండి కాలమును తెలియజేయుటలేదు.

- 11 త్వర మన పౌష్యసుద్ధ దసమి ను
- 12 క్రవారమున నుత్తరాయన సం
- 13 క్రమణ కాలమ్మ శ్రీ ఉడుమిళ్ళ
- 14 ర దేవరకు దూప దివ నివెద్య
- 15 కు విసాలాక్షి జియ్యల సమ
- 16 ర్పించి ఉడుమిడ్ల ఏలు దేవరకు నిచ్చె స
- 17 దత్తి॥ స్వదత్త(ఁ) పరదత్తంవా యో
- 18 హరతి వసుందరా పశ్చిమ వర్ష
- 19 సహస్రసాగి విష్ణాయాం
- 20 జాయతే క్రిమిః॥

ఈ శాసనమున ప్రస్తుతుడైన మల్లిదేవరాజు కాని, అతని కొడుకు అడురరాజుకాని, మేము పరిశోధించినంతవరకు తెలంగాణా శాసన సంపుటద్వయము నందలి ఏ శాసనమునందు ప్రస్తుతినబడలేదు. వీరు వేయించిన ఇతర శాసనములు లభ్యమగునంతవరకు వీరిని గూర్చిన చరిత్ర తేటతెల్లముకాదు.

మఱియు, ఈ ఆలయము ముందు గోడయందు రాళ్లపై బ్రాహ్మీలిపికూడ కొంత చెక్కబడియున్నది. కాని, కాలపు చాలన అక్షరముల రూపముచేడి గుర్తింపుటకు వీలుకాకుండుటచే ప్రకటింప వీలుకాకున్నది. ఇట్టి లిపితోడను, ఇట్టి స్థితియందే, ఉడుమిళ్ల గ్రామస్థశాసనమునందుగూడ ఒక బండకలదు.

ఉడుమిళ్ల గ్రామమునందే గ్రామమునకు సుమారు అరమైలు దూరమున తూర్పు దిశయందు పాలములో వినాయకుని విగ్రహముకలదు. ఆ పాలము వినాయకునికై ఈయబడిన మాన్యముఅని తెలియుచున్నది. ఆలయములేదు. కాని ఆ విగ్రహము ఒక చెట్టుక్రింద కలదు. ఆ విగ్రహము ప్రక్కన ఒక రాతిపై ఒక శాసనము చెక్కబడియున్నది. ఈ శాసనమున 'యాచన అబ్బరాజు ఓడెను' అను విషయము తెలియుచున్నది. శాసనస్వరూపము ఈ క్రింద ఈయబడినది :

శా స న ము

సూర్యుడు శివలింగము చంద్రుడు

- 1 విక్రమ సంవ
- 2 త్వర భాద్రప

- 3 ద శు 2 సో, యి
- 4 రండు రావు
- 5 లుంసు యచ
- 6 న అబరాజు
- 7 ఓడెను శ్రీ

ఈ శాసనకాలము కాని, యాచన అబ్బరాజు (అని ఊహింపబడు చున్నవాని) కాలముకాని, శాసనము వలన తెలియుటలేదు. ఇతర శాసనముల ఆధారముతో, ఈ వివరముల నటయుట పరిశోధకులకు వదలుచున్నాము.

ఇంతటితో మాకు లభ్యమైన ఉడుమిళ్ల శాసనముల వివరములు ముగిసినవి.

ఇంక, అమరాబాదు శాసన విషయము.

అమరాబాదు శాసనములు

ఈ శాసనములు మాకు లభించిన శాసనములలో మూడవది. అమరాబాదు గ్రామము మహబూబునగరము నుండి శ్రీశైలమునకు పోవు బస్ రోడ్డుపై కల మున్నవూరు గ్రామమునకు సుమారు 10 మైళ్లదూరమున కలదు. మహబూబునగరమునుండి అమరాబాదుకు నేరుగా బస్సు సౌకర్యము కలదు.

ఈ శాసనము, అమరాబాదునందున్న శివాలయ ద్వారమునకు ఎడమవైపున, భూమియందు పూడియున్న చతురస్రాకారపీఠముకల స్థూపాకృతినున్న శిలపై, మూడుప్రక్కల చెక్కబడియున్నది. 30 పంక్తులు కలిగిన దీర్ఘశాసనము రెండు ప్రక్కలను; వేతొక చిన్న 9 పంక్తులుకల శాసనము మూడవ ప్రక్కను కలవు. ఈ రెండు శాసనములును దానశాసనములనియే లేరుచున్నవి. ఇతర శాసనములందువలెనే వీనియందును, కొన్నియక్షరములు స్పష్టముగ నుండక పోవుటయు, లేఖకదోషములును కలవు. ఈ శాసన స్వరూపములను ఈ క్రింద పొందుపఱచుచున్నాము.

4. 17 వ పంక్తియందలి కుండలీ కరణమునగల పూర్ణానుస్వార మూహించబడినది.

మొదటి ప్రక్కన, రెండవ

ప్రక్కను కల శాసన స్వరూపము

- 1 స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు 1196 అగు నేటి ర
- 2 క్తాక్షి సంవత్సర జ్యేష్ఠశుద్ధ [5] కు శ్రీ మ
- 3 హా మండలేశ్వరు ఇండ్లడి విశ్వనా
- 4 త దవరకు శ్రీభా ఆయురారోగ్యై
- 5 శ్వర్య భద్రుగా శ్రీ సిద్ధమహేశ్వ
- 6 లిప్రతిష్ఠ సేసిరి. శుక దవరకు కొ
- 7 త్త పెంబవెనుక కొత్త ఇండ్లడి దేవ
- 8 ర ఇచినది మతరు 17 కరలవ
- 9 ల్లి వరిమడికుంట దనక ప్రతి క
- 10 దు ఆయం తూర్పు సగ నొప్ప
- 11 దేవర తన ఉత్తరాన వరిపాలము
- 12 **వద్ద గుర్తించి తూర్పుదేవన కు
- 13 రవని కుంటలోన మణుదురు 10
- 14 కాడి కోలన ఏడునుడి కాలు మం
- 15 డరాజు ఏలిన**దీపాదికము గాను
- 16 ***కొల్లపురములకు మా దే
- 17 వి ఏలిన దీపాదిక *యల మ
- 18 డ్డి పడమటి నల్ల శంకరుడు
- 19 ఇచినది యడమున***వ
- 20 ***ం తూర్పున**కుల చేను
- 21 ** నుకరజరము లక్ష్మీదేవికి త్రికాల
- 22 ముం పూజ దూప దీప నివేద్యలు న
- 23 డపుమని నారిజయ కొడుకు అం
- 24 పజియకు ఇచ్చిరి****
- 25 ***** ల
- 26 క్షీదేవి బూజించేవారు మంగళ మహాశ్రీ
- 27 స్వదత్తం పుణ్యపరమాం సుశీలినే
- 28 పరదత్తావహరినే స్వదత్తం నిష్కలంభవేత్
- 29 స్వదత్తం పరదత్తం నా యోహరతి వసుంధరా
- 30 షష్ఠిర్వర్షసహస్రాణి విష్ణాయాంజాయతేక్రిమి.

ఈ శాసనము ప్రారంభమున సూర్యచంద్రుల

యొక్కగాని, శివలింగము యొక్కగాని చిహ్నములు కానవచ్చుటలేదు.

ఈ శాసనము ఇమ్మడి విశ్వనాథుడు సిద్ధమహేశ్వరుని ప్రతిష్ఠ చేసి అంగరంగవైవేద్యభోగములకు గాను ఇచ్చిన దానమును తెల్పుచున్నది. శాసనస్థ ప్రమాణము చేతనే, ఇది శాలివాహన శక 1196 కు సరియగు రక్తాక్షి సంవత్సర జ్యేష్ఠశుద్ధ పంచమి నాడు జరిగినదిగా ఊహింపబడుచున్నది. తిథి పంచమి అని శాసనమునందలి అస్పష్టమగు అక్షరమునుబట్టి ఊహ.

అమరాబాదు గ్రామము పరిసరములందు గల పాలములలో శివలింగములు వివిధ పరిమాణములలో నేటికిని కానవచ్చుచున్నవి. చెక్కు చెదరకయున్న పెద్ద పెద్ద లింగములను, పానవట్టములను, పాలములందు, మేము స్వయముగ చూచియున్నాము. ఈ అమరాబాదు గ్రామము పూర్వము ప్రముఖ శైవక్షేత్రమై యుండనోపును. చేరువనకల శ్రీశైలక్షేత్ర ప్రభావమును, శ్రీశైలమున కుత్తర ద్వారమని పేరొందిన ఉమామహేశ్వర క్షేత్ర ప్రభావమును, ఈ గ్రామముపై యుండి యుండవచ్చును. అమరాబాదు, కృష్ణానదికి యుత్తర ప్రాంతమునుండి శ్రీశైలమునకు పోవు కాలిబాటపై కలదు. ప్రతాపరుద్రుని కోటయొకటి ఈ గ్రామమునకు ఐదురుమైళ్ల దూరమున కలదు.

మూడవ ప్రక్కనకల శాసనము

చంద్రుడు

సూర్యుడు

- 1 డిండిమరాజు పెద్ద బొల్లయ రడి
- 2 వారికిం బువ్వముగాను లక్ష్మీ దే
- 3 వికి చెందిన దివనివేద్యంకు న
- 4 గం పాల కొల్వ బడ్డ|| తి గల దే
- 5 లిన ఏదుము|| తి కురపబ
- 6 డెను పందుము 10 వపు (కొం)
- 7 దుము|| తిని జియ్యకు రం
- 8 దు పాడ్లు పరక ఒకపాలు బ
- 9 (ని) చి కుడుచువారు.

ఈ శాసనము ప్రారంభమున చిహ్నముల అమరాబాదు శాసనముల వివరము లింతటితో క్రమము మారుట, శివలింగచిహ్నము లేకపోవుట ముగిసినవి. విశేషము.

ఇతర సంకేతనములు శాసనస్వరూప లేఖన మున మాచే, పూర్వమువలెనే వాడబడినవి. ఈ శాసనకాలము శాసనస్థము కాకుండుటచే తెలియుట లేదు. ఇందు కాననచ్చు డిండిమరాజు ఎవరో తెలి యుటలేదు. కాని అదే రాతిపై చెక్కబడియుండుటచే శా. శ. 1196 ప్రాంతము నాటిదని యూహించు చున్నాము. అమరాబాదునందుగాని, తత్సమీపము నందు గాని, నేడు ప్రాచీనమగు లక్ష్మీదేవి యాలయము కానవచ్చుటలేదు.

పై నాలుగు శాసనములు తెలంగాణా శాసన సంపుటములందు లేవు. పరిశోధకులు పరిశోధించి ఇందలి చరిత్ర కువకరించు విషయములను లోకము ముందుంచగలరని యాశించుచున్నాము.

ఈ శాసనములు సంపాదించుటకు మాకు ఉడు మెళ్ళ గ్రామమునందు సాయపడిన తద్గ్రామ నివాసు లగు శ్రీ పులుసు వారాయణరెడ్డి B Sc., గారికిని అమరాబాదు గ్రామమునందు సాయపడిన తద్గ్రామ నివాసులగు శ్రీమా రామాచార్యులవారికిని మా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతలు

ఆచార్య పింగళి లక్ష్మీకాంతము

శ్రీ నాగళ్ల గురుప్రసాదరావు

ప్రీతితో సదనజ్ఞుడగు
పింగళికాంతుని కాన్యశిల్ప ని
ర్మాణధురీణబుద్ధిగరిమంబున
కిర్పరె సాకు లిమ్మహిన్
వాణికి వాణియైన గురువర్యుడు
చెల్చి పేంకటేశుడున్
ప్రణామ ప్రాణమైన గుణరమ్యుడు
కాటూరి వేంకటేశుడున్

ఒకానొక సందర్భములో పింగళి లక్ష్మీకాంతము గారు చెప్పికోన్న పద్య మిది. వారు, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు జంటకవులై 'తొలకరి', 'సొందర నందము' రచించిరి. నాలుగుకాలములపాటు నిలువఁ గల్గిన నవీనయుగకావ్యములలో 'సొందరనంద' మొకటి. ఇతివృత్త నిర్వహణముతో, రసపోషణముతో, పాత్ర చిత్రణముతో దానికదే సాటి. ఆ కావ్యమునకువచ్చిన కీర్తి యీనాటికి నిశ్చలముగనే యున్నది. తిరుపతి వేంకటేశ్వరులను జంట తరువాత తెలుగునాట రాణించిన జంట పింగళి కాటూరులే. కాని గురువులది పురాణ రీతి, శిష్యులది కావ్యరీతి—ప్రాధాన్యమునుబట్టి.

సొందరనందము తరువాత పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు, కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు కలసి కవిత్రయము చెప్పినవారుగారు. లక్ష్మీకాంతముగారు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తులో ప్రథమాంధ్రాచార్యవీఠము నధిష్ఠించిరి. అక్కడినుండి వారి సారస్వత వ్యవసాయ మెల్ల ఉత్తమాచార్యుడు నిర్వహింపఁదగినదిగనే యున్నది. 'మధురపండితరాజము' జగన్మాధ పండితుని ఖండకావ్యములకు ననువాదము. 'సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష' 'కుమార వ్యాకరణము' లక్ష్మీకాంతముగారి యాచార్య కమునకు ఫలములు. 'గౌతమ వ్యాసములు' 'నారేడియో

ప్రసంగములు' వారు వ్రాసిన వ్యాసముల, వీతికల, చేసిన ప్రసంగముల సంకలన గ్రంథములు. వారు కవి, విమర్శకుఁడు సనుమాట నిజమే. అంతటిలో వారి కృషి యాగిపోలేదు. లక్ష్మీకాంతముగా రెన్నఁదగిన కావ్యపరిష్కర్తగా రాణించిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరి షత్తు వక్షమున వారు 'ద్విపద భారతము' ప్రథమ భాగమును బ్రకటించిరి. అననరాల సూర్యారావు సహాయుడుగా 'పలనాటి వీరచరిత్రము' పరిష్కరించిరి. వారు రచించిన గ్రంథములను బండ్ల కెత్తుటకు సాధ్యముగాకపోవచ్చును కాని వారి కీర్తిని శాశ్వత ముగా నిలుపుటకు వారు సృష్టించిన వాఙ్మయము చాలును. దానినినే చేప యలువంటిది.

లక్ష్మీకాంతముగారు తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులకు కొప్పరపుకవులకు నడుమ చెలరేగిన క్రుమ్ములాటలో ఎలమిదికి వచ్చినవారే. వారికి సహాయుడుగా నిలిచినది వడ్లమన్నాటి నృసింహశర్మగారు. ఈ యిద్దరు వేంకటేశాస్థిగారికిఁ దెలియకుండ కొప్పరపు కవులను డీకొని అభినవసరస్వతీ పత్రికకు వద్యములు పంపిరి. పంపిన తరువాతగాని గురువు గారితోఁ జెప్పరైరి. ఇట్లు చేయుట వేంకటేశాస్థి గారికి నచ్చలేదు. కారణము కొప్పరపు కవులతోడి కలహమునందలి తత్త్వమే. వేంకటేశాస్థిగారు '...మాతో నే సంబంధమునులేని సుదర్శినీ పత్రికాధిపతులవంటి నియోగిశిఖామణులు మమ్మును బురస్కరించికొని వ్రాసినను నయ్యది మమ్ము పుటించదు గాని, మా శిష్యులతోఁజేరిన నియోగిబాలకులు మమ్ముఁ బురస్కరించి వ్రాయు వ్రాత తెలిత న్యాయములైనను నయ్యవి మాకుఁ బ్రతిష్ఠాకరము లగుటలోఁ బూర్తిగా సంశయింప వలసిన వగుటయ్యుండఁ

బైపెచ్చవకీర్తికి గారకము లగునని మేము బాగుగా నెఱుగుదుము...' అని భావించిరి. భావించి శిష్యుల పద్యములను బ్రకటింప వలదని యభినవసరస్వతీ పత్రికాధిపతులకు వ్రాయనెంచిరి. కాని యీ నియోగి బాలకులు సామాన్యులా? వారు వేంకటశాస్త్రిగారితో 'తా మిప్పుడిట్లు వారించిన లాభము లేదనియు, మేమి పద్యముల వ్రతి నొకదానిని శ్రీకృష్ణరపు సోదరులకుఁ గూడ నంపియుంటిమి' యని చెప్పిరి. ఇంక వేంకట శాస్త్రిగారేమి చేయగలరు? ఆ పద్యములు కొన్ని యెట్లున్నవో చూడుడు.

లకటా! కొప్పరపుం గవీశులు!
వృథాయాసంబు మీకేటి, కా
శుకవిత్సంబునఁ బ్రజ్ఞయే కలుగ
వచ్చున్ గాక, యద్దానికే
సుకపుల్ తిర్పతి వేంకటేశ్వరులు
పూజ్యుల్ పండితుల్; వారి నూ
రక దూషించుట కీర్తిదంబె?
కవులారా! సుంత యోజింపుండి!

ఒకవాచాటపుఁ బత్రిక న్నిలిపి
యేమో నోటుకిం దోచి న
ట్లకటా! వ్రాయుచునుండ్రు
బూతులను, విద్యాకౌశలం బున్నవా
రికిఁ జేయందగు రీతియే? బుధులు
గర్జింపం బ్రయత్నింపరే?
కుకపుల్ వోయెడి దారిబోయినను
మీకున్ దుర్యశం బబ్బడే!

చాలుదురేని మీరలు వెనన్
జనుదెంచి వివాద మంతయున్
దేలుచుకొండు, పెద్దలు
సుధీమణు లెల్లరు మధ్యవర్తులై
గ్రాలఁగ; లేనిచో గెలువరా
దలవారల నంచు నుండుఁ డే
మూలనొ, పైకివచ్చి చెడపొకలఁ
బోయిన మూఱ్ఱమూఁడెడన్.

ఈ బాలకవులు చేసినవని తుదకెట్లు పరిణమించిన దనుకొన్నారు? 'ఈ పద్యములతో సోదరులు వెనుకతగ్గినవారైరి గాని సోదరకవులకుఁ జాల దగ్గఱ బాంధవ్య ముండుటయేకాక యాంతరంగికత్వ స్నేహ సంబంధమున్న యొక యష్టావధానినామధారి మా శిష్యులఁ బడఁ దిట్టుచుఁ గొన్ని పద్యములు 'దర్బారు'లోఁ బ్రకటించెను' అని వేంకటశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

లక్ష్మీకాంతముగారు గాని, సుసేంహాశర్మగారు గాని యింతమాత్రాన నూరకుండిరా? ఊరకుండ లేదు. ఊరకుండుట కింకపీండ్ర ఘటా పంచానమల శిష్యుల లక్షణము గాదుగదా! ఈ బాలకవులును 'దర్బారు' పత్రికకు పోతరాజు లక్ష్మీ సుసేంహాకవి గారిని సవాలుచేయుచుఁ బద్యములు వ్రాసిరి.

మమ్మును గొప్పరంపు కవిమాన్యు
లనున్ బిలిపించి మా వధా
నమ్ముల మా కవిత్వపు గుణ
మ్ములనున్ దిలకించి; తారత
మ్యమ్ముల నిర్ణయింపఁ గల
యట్టి రసజ్ఞుల మ్రోల నున్న స
త్యమ్ముల వెల్లడింపు
మనధాన విధాన కుశిలవాగ్రజీ!
సున్నయై సంస్కృతింబు,
పరిశోధన సేయఁగఁ దెల్గుభాషలో
సున్న వ్రవేశ మయ్యదియు
నొక్క రవంతయె; సత్కవిత్వ మం
దున్న రసప్రసార మదియున్
లవమే, యిటువంటివారు పే
రెన్నికగన్న సత్కవుల నేటికి
నేటికి దూఱుచుందురో

పాండిత్య మ్మది యుండఁగా వలె,
గవిత్వ ప్రాభవోద్బంధుండై
యుండన్ గవలె, నాశుధార
కవితా పూర్వామ్ము ఛేదించ శ
క్తుండై యుండవలెన్, వధానమున

నెంతో ప్రజ్ఞ చూపన్ వలెన్
తెండి! యేగతిఁ గొవపుంగవుల
గల్పింపన్ బ్రయత్నింతురో !

‘ఈ పద్య ప్రకటనాంతరము సభం గుఱిచి ప్రతిపక్షు లేవిధమైన యుత్తరమును నొసగలేదు’ అని వేంకటశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. లక్ష్మీకాంతముగారికి ఆజానజమయిన కవితాశక్తి యున్నదనుట కీపద్యములు చాలును. వారు కవియ్యా ? యని ప్రశ్నించువారు సత్యమునగానని నిజ్జాలనియే చెప్పవలయును.

‘మధురపండితరాజము’నకు వ్రాసిన ‘మనవి’లో లక్ష్మీకాంతముగారు ‘ఇందు తేజోలహరిలోని నాలుగు పద్యములకు మయూరుని సూర్యశతక శ్లోకములు మూలము. తక్కిన గ్రంథమంతయు జగన్నాథ పండిత రాయల శ్లోకములకు స్వేచ్ఛానువాదము, మూలనిధి యముకాదు. ఇది పూర్వకవుల పద్యాలని చెప్పిరి.

పూర్వకవుల తెలిగింపు తీరుతెప్పలను జక్కగా నాకళించుకొనియే లక్ష్మీకాంతముగారు మాతృకలోని శ్లోకములను బెంచి తెలుగునకు దింపిరి. మూలశ్లోక భావము సీసపద్యమునందలి మూడు పాదములకే సరి పోయినచో వారు స్వతంత్రించి మిగిలిన పద్యభాగమును పూరించిరి. చూడుడు.

సముత్పత్తిః సద్మారమగుపదపద్మామలనఖాన్
నివాసః కందర్ప ప్రతిభట జటాజూట భననే
అథా యం వ్యాసంగః పతితజన నిస్సారణ విధౌ
న కస్మా దుత్కర్షస్తవ జనని జాగరి జగతి

ఇది జగన్నాథ పండితుని ‘గంగాలహరి’యందలి యిరువదియొకండవ శ్లోకము. దీనికి లక్ష్మీకాంతము గారి తెలిగింపు చూడుడు.

జననమా ! విశ్వవిశ్వంభరాభరణుఁడౌ
నారాయణుని పాదసలినమందు
ఆవాసమా ! భూధరాత్మజాక్రాంత వా
మాంగుఁడౌ భవు నుత్తమాంగమందు
వర్తనంబా ! మా ద్యశార్త మానవ సము
ద్ధరణ దీక్షాపుణ్యతంత్రమందు

మహిమమా ! సంస్కర్యమాత్ర సర్వప్రాణి
జాడ్యావనోద కౌశలమునందు
శాపవరిదగ్ధ సగరరాజర్షి సుతులఁ
బుణ్యభువనమ్ము సేర్పుట ముఖ్యలీల
గంగయను నక్షరములె యుత్కర్షనిధులు
అన్యవర్ణనలెల్ల నిరర్థకములు.

ఈ పద్యము పెంపునకు ‘గంగాలహరి’ మాతృ కను జదువఁగా జనించిన భావుకత హేతువై యుండ వచ్చును.

‘మధుర పండితరాజము’లో మక్తి వైచిత్రి యెక్కువ. సంస్కృతభాషాసంప్రదాయము వేఱు. తెలుగు పలుకుబడి వేఱు. అనువాదము తెలుగునోరు పలికినట్లుండ వలయును. అప్పటి పోకడయే వేఱుగా నుండును. లక్ష్మీకాంతముగారి తెలిగింపు చిక్కని తెనుఁగుఁడనముతోఁ గూడియుండును. ఒక్క యుదాహరణము చాలునను కొందును.

నగేభ్యో యాంతీనాం కథయ
తటిసీనాం కతమయా
పురాణాం సంహర్తుః సురధుని
కవర్లోఽ ధిరురుహే
కయా వా శ్రీ భర్తుః
పదకమల మక్ష్మాళి సలితై
స్త్రాలేశో యస్యాం
తవ జనని దీయేత కవిభిః

దీనికి లక్ష్మీకాంతరముగారి యనువాద మెట్లు న్నదో చూడుడు.

కనుమలనుండి సాగరముఃఖమ్ముగఁ
బాటునదుల్ మహీతలం
బున శతముల్ సహస్రములు సో!
నినుఁదోలె బురారి మూర్ఖ సీ
మను నిలువంగ నెచ్చెనా ? రమా
ధపు పాదరజంబు క్షౌళనం
బొసురువఁ గల్గెనో ? త్రిభువ
నోచిత సంచరణంబు సర్పెనో ?

లక్ష్మీకాంతకవి పద్యశిల్పరహస్యము తెలిగిన వారు. గణములిప్రాసము లున్న మాత్రమున తెలుగు పద్యము కాదు. పద్యము నెత్తుకొనుటలో, ముగించుటలో, క్రియాదులను వాడుటలో నెన్నో సాగను లుండును. ఆ సాగనులు గల పద్యములు 'మధుర పండిత రాజము'లో ననేకములు. ఈ పద్యములలో సైతము మూలవిధేయత కానరాదు. పెంపు కొట్ట వచ్చినట్లు కనబడును. 'మధుర పండిత రాజము' నందలి 'అన్యవేశంహరి'ని జూడుండు. మాతృకలో నీకింది శ్లోకము కలదు. ఇది కోకిల నుద్దేశించి నట్టిది.

కాకా వృకా ఘోరక బకాశ్చ భేకాః
ప్రణమ్య యుష్టా నిదమేవ యాచే
కోలాహలం మా కురుత ఉపధ్వం
పుంస్కృతిః కూజలి మంజరావన్

లక్ష్మీకాంతముగారి యనువాదఫక్తి యిట్లున్నది.

కీరవకోరపారవతకేకి
సమూహములార! చాలు మీ
మీ రవముల్ వృథార్చులులు
మెల్లఁ దొలంగుండు చాటుచోటికిన్
నోరు మెదల్పఁబోకుండు,
వినూత్న వసంతరసాల పల్లవాం
కూరకషాయకంఠమునఁ
గోకిల గాననుధన్ వెలార్పెడిన్

మాతృకయందే మఱియొక శ్లోకము కలదు.

అది యిది.

తావచ్చకోర చరణాయుధ చక్రవాక
పారావతాది విహగాః కలమాంబంతు
యావద్ వసంతరజనీ ఘటికావసాన
మాసాద్య కోకిలయువా న కుహగాం కరోతి

పై రెండు శ్లోకములకు లక్ష్మీకాంతముగారు తెలుగు పద్యమును స్వతంత్రించి వ్రాసిరా? సహృద యులే నిర్ణయింతురుగాక !

లక్ష్మీకాంతముగా రెంతటి కవియో యంతటి

విమర్శకుడు. వారి విమర్శకు వారి యోజనము వన్నె వెట్టినది. ఆ విమర్శకు రెండు ముఖము లున్నవి. ఆందోకటి సాహిత్యశాస్త్ర సిద్ధాంతములతోఁ గూడి నట్టిది. రెండవది యాంధ్రసాహిత్యచరిత్ర రూపమున మున్నట్టిది. ఈ రెండు రంగములలో సవ్యసాచిగా విహరించినవారు లక్ష్మీకాంతముగారు. మఱి వారు గావించిన విమర్శయంతయు సర్వతోముఖమయినదా? యని ప్రశ్నించువారుండవచ్చును. ఉండిరిగూడ. అట్లయిన లోకములో నెవ్వరి స్పష్టి సంపూర్ణమని చెప్పు గలము? 'ప్రాచీన సామగ్రివిధౌ' గుణానాం, పరాఙ్ముఖీ విశ్వపుటః ప్రవృత్తిః' అని కాళిదాసు చెప్పనే చెప్పెను. అహంకారవర్జితమై యాత్మ విమర్శ చేసికొనగలవాడెవ్వఁడును స్పష్టస్థి సర్వసంపూర్ణమని వక్కాణింపఁడు. భరతమహర్షివంటివాడే

ఏవమేతే మయాప్రాక్తా

వాగంగాభినయాః క్రమాత్

నోక్తాయేచ మయాతత

లోకాత్ గ్రాహ్యస్తు తే బుధైః

అని చెప్పెను. అనన్యసాధ్యముగా బాలవ్యాకరణమును రచించిన యపరసాణిని చిన్నయసూరికికూడ

'దిక్పదరసముగఁ దెలిపెద నిందు ల

క్షణము, గానఁ బూర్వకపుల లక్ష్య

ములను, లాఁతలక్ష్యములఁ గాంచి, తక్కు ల

క్షణ మెఱింగి కొనుండు చతురమతులు'.

అని చెప్పక తప్పలేదు. స్వశక్త్యనుసారముగా ముందు తరమువారు చెప్పిన మాటలయందలి నుంచి చెడ్డల నెంచి ముందునకుఁబోవుట తరువాతి తరమువారి లక్షణమయి యున్నది. దీనికి భారతీయాలంకారిక శాస్త్రమే చక్కని యుదాహరణము. దీనిని గ్రహింపక క్రంతలు వెదకుటయే పురుషార్థముగా భావించు వారు ముందు తమ స్పష్టిని దామొకసారి నమీక్షించు కొనుట లగ్గు. లక్ష్మీకాంతముగారే యొకచోట 'ఒకరుచేసిన కార్యమును విమర్శింపవచ్చును గాని చేయనికార్యమును ఏల చేయలేదని తర్కించుట విమర్శ పద్ధతిగాదు' అని చెప్పిరి.

నవీన విమర్శకు దోహదము చేసినవారిలో కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి తరువాత నెన్నదగిన యిద్దఱు ముగ్గురు సాహిత్యవజీవులయందు లక్ష్మీకాంతము గాఢుకరు. వారు సంస్కృతాంగ్లాంధభాషలను జదివినవారు. నేర్చిన దేదో గట్టిగా నేర్చినవారు. అంతే కాని ప్రతికారవనమును సాహిత్యముగా సంభావించుట యాతరమువారు నేర్చుకొనలేదు. మఱియు సాహిత్య విమర్శకుడుగా రాణించుటకు మహాభారతాది గ్రంథములనే కాక మేరీలిన్ సునో జీవిత చరిత్రాదులను గూడఁ జదువవలసి యున్నదని నమ్మినవారును గారు. ఆ తరమువారి చదువులు తెలుగు నేర్చుకొనుటలో మొదలయినవి. కావుననే సాహిత్యమునుగూర్చి చెప్పనపు డా తరమువారి పలుకులలో నత్తియుండదు. గాడితప్పటయుండదు. విమర్శకుని 'బహుముఖ విజ్ఞానము' కనబడదు.

సాహిత్యవిమర్శ యన్నిపుడు తరతరములనుండి తరలివచ్చిన భారతీయ సాహిత్యశాస్త్రము జ్ఞప్తికి రాక మానదు. అంతేకాదు. ఆంగ్లసాహితీసభ్యమువలన వినూతన సాహిత్యశాస్త్ర చర్చలుండుటయుఁ దెలియును. లక్ష్మీకాంతముగారు విశ్వకళా పరిషత్తు నందుఁ బ్రథమాచార్యుడు గావున ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య శాస్త్రములను బరిశీలించి సమన్వయించి యంతేవాసులకు బోధింపవలసిన యుక్తులు కలిగినది. ఆ రీతిగా వారు గావించిన కృషికి ఫలమే 'సాహిత్యశిల్ప సమీక్ష'. 1966 వ సంవత్సరములో ఆ గ్రంథము నకు ధీరగంధీరముగా వ్రాసిన పీఠికలో లక్ష్మీకాంతముగా రిట్లు చెప్పుకొనిరి.

'ఇది నేను ముప్పదియేండ్ల క్రితము ప్రచురింపవలసిన గ్రంథము. ఇప్పుడైనను, నా అలసత్వము సహించని నా విద్యార్థిమిత్రులు కొందరు తరిమి హెచ్చరించుటచే దీనిని వెలువరింపఁగలిగితిని. అయి నప్పటికి దీని వ్రాతప్రతులు ఆంధ్రదేశములో సుమారు ఒకవేయిపైగా ఉన్నవి. ఆ ప్రతులుగలవారిలో కొందరు ఇందలి సిద్ధాంతములను, వాక్యములను, ప్రకరణములను, నా పేరుమీద గాకపోయినను, ప్రతికలలో, గ్రంథములలో విరివిగా ప్రచారముచేసి, ఈ నూత్న విమర్శ సంప్రదాయమునకు కొంతప్రతిష్ఠ సంపాదించిరి. వారికి నేను కృతజ్ఞుడను. వారివల్లనే నేను

కల్పించిన పెక్కువిమర్శ పారిభాషిక పదములకుపూడ భాషలో స్థిరత్వ మేర్పడెను. తెలుగులో ముప్పది యేండ్లకు పూర్వముగల విమర్శభాషతో, నేటి విమర్శ భాషను పోల్చిచూచినపుడు కానవచ్చెడి సారిభాషికపద భిన్నత్వమునకు నేనే కర్తనని చెప్పటలో తప్పలేదు. నా 'ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర'కును ఇట్టి యశమే ప్రాప్తించెను.

పాశ్చాత్యకావ్యవిమర్శ సిద్ధాంతములకును భారతీ యాలంకారిక సిద్ధాంతములకును వస్తుతః ఉండెడి భేదసాదృశ్యములను వివరించుచు, ఆ రెండు పద్ధతులును ఎంతవరకు సంబంధించునో నిరూపించుటకు కొంతప్రయత్నము చేసినది. ఆ ప్రయత్నములో కొన్ని శాస్త్రవాక్యములకు నేను చెప్పిన వ్యాఖ్యానము, సాంప్రదాయక వ్యాఖ్యానములకు భిన్నముగా ఉండవచ్చు.....'

పాశ్చాత్యసాహిత్య సిద్ధాంతములను జదివి, ముగ్గులై నానిని ఆంధ్రసాహిత్యమునకు సమన్వయించిన ప్రాజ్ఞులు లక్ష్మీకాంతముగారికంటె ముందు లేకపోలేదు. కాని తూర్పువారి పడమటివారి సిద్ధాంతములను బోల్చి, సాదృశ్యభేదములను గురించి, యందముగాఁ జెప్పటకుఁ బూనుకొన్నవారిలో మొదటి వారు లక్ష్మీకాంతముగారని చెప్పక తప్పదు. చెప్ప నపుడు భాగాముల నిర్ణయింపవలసినవచ్చినట్లే వెనుకంజవేయలేదు. భారతీయాలంకారికులు ప్రవదించిన గుణముల పరామర్శ చేయుచు వారు 'వాటి సంఖ్యయు శాస్త్రపరిగణన ప్రకారము పదియే కానక్కరలేదు. అంతకుమించియు ఉండవచ్చును' అని స్పష్టముగా వక్కాణించిరి. అట్లే రూపకపాత్ర సృష్టినిగూర్చి వ్రాయుచు 'మన నాటకలక్షణముతో పాతసృష్టిని గురించి ప్రత్యేక ప్రశంస యేమియులేదు. మహానాటకములో ఉత్తమశీలడైన నాయకుని కథయే ఉండును గావున, అతని వర్తనమును చిత్రించుటలో మాత్రము ప్రమత్తత యుండరాదని సంప్రదాయ మేర్పడినది. తక్కిన పాత్రలన్నియు నాయకునకు అనుజీవులుగానో, అనుయాయులుగానో ఉండును గావున వాటినిగురించి ప్రత్యేక లక్షణమేమియు చెప్పఁబడలేదు. గ్రీక్ నాటకములలోకూడ ప్రధాన పాత్రలనే పరిగణింతురు గాని చిల్లర పాత్రలను లెక్కచేయరు. లక్షణము లేకపోయినను వివిధ వృత్తులుగల నానావిధములైన పాత్రలు

భారతీయ నాటకములలో చిత్రపటములతో పోలేదు. ముద్రాక్షరములను ముచ్చటకములందలి చిల్లరపాత్రలు మిక్కిలి విశిష్టత కలవి' యని చెప్పిరి.

దశరూపకముల లక్షణములను వివరించి లక్ష్మీకాంతముగారు 'ఈ వివరణమునుబట్టి చూచినచో పూర్వకాలమున ఒక్క మహాదార పురుషుల చరితమునేగాక, సంఘమున పతిశులు నిరాకృతులు నయన అల్పుల చరితమునుగూడ వస్తువుగా స్వీకరించి సంస్కృతకవులు రసవంతమైన రూపకములుగా రచించి నాటక వాఙ్మయశాఖను విస్తరిల్ల జేసెనని భావింపదగును. కాని సంస్కృతనాటకముల ప్రదర్శనము లున్నమగుటవలన సాహిత్య గౌరవముగల నాటకములు మాత్రమే మనకు లభ్యము లయినవి. తక్కినవి నశించిపోయినవి. అనియే జీవించియున్నచో సంస్కృతమున హాస్యరసము లేదనెడి నింద వచ్చెడిది కాదు.' అని పలికిరి. ఈ విధముగా వారు చెప్పుకొనుచు పోయిన తావులు పెక్కులు కలవు. సముచిత దృశ్యధర్మముకలిగి ప్రాప్య పాశ్చాత్య సాహిత్య సిద్ధాంతములను సమీక్షించుట వారి వ్రాతలలో నెల్లడ చూపబ్బును. సాహిత్య శాస్త్రమునందలి కొన్ని క్లిష్ట విషయములను సరళముగా వివరించుచు వారు ప్రసంగములు చేసిరి. దీనికి 'నాటక శరీరబంధం' 'కావ్యము—కవిత్యము, 'భావము ధ్వని' 'సన్నిహిత భావములు, 'భక్తి — ప్రేమ' మున్నగువాని సుదాహరణములుగా జెప్పవచ్చును.

సర్వ కాలానుగుణముగా భారతీయ సాహిత్య శాస్త్రము రచింపఁ బడినదని లక్ష్మీకాంతముగారు నమ్మినవారు గారు. ఆ శాస్త్రమునందు మనకుఁ గావలసినదానిని దీసికొని కాలానుగుణములయిన మార్పులు చేసికొనఁ దగునని యాయన గ్రహింపకపోలేదు. రసము, ధ్వని కావ్యాత్మలు కావలెనని నమ్మిన యాయన యుగ ప్రభావమును గురించినవారు. దృశ్య శ్రవ్య కావ్య నిర్మాణమున శాస్త్రసహాయము కలుగుట శ్రేయస్కరమని భావించినవారు. ఒక సన్నివేశమున భరతుని నాట్య శాస్త్రమునుగూర్చి చెప్పుచు వారు '...కాన నాట్య శాస్త్రము ప్రస్తుతోపయోగియగునట్లు సంగ్రహముగా సచ్చిత్రముగా వ్రాయించి, యా నిర్దేశములు ప్రస్తుత దేశకాలసాత్రములకు పనికివచ్చునంతవరకు

ననుసరించుట మిక్కిలి శ్రేయము. లేనినందర్భూతగాని, ఉన్నను ప్రస్తుతోపయోగములు కావన్న సందర్భములగాని, లోకపరిస్థితులనుబట్టి మనము స్వతంత్ర కల్పనలు చేసికొనవచ్చును. అన్నియుగములవారికిని ఆ శాస్త్రమే సర్వదా శరణ్యమని నేననను. ఆ మాట శాస్త్రకర్తయు ననలేదు' అని స్పష్టము చేసిరి. వారికి దృశ్య శ్రవ్యకావ్యములపట్ల సమానప్రీతి కలదని వారి విమర్శలే చాటుచున్నవి. ఉత్తమనాటకము కావ్యగౌరవము, ప్రయోగానుకూల్యము కలిగియుండవలయునని వారి విశ్వాసము. 'మన పూర్వులు పౌరాణిక గాథలకును, సాంఘిక గాథలకును సమానవతినినే యిచ్చిరి. వారు ఒకదానిని మన్నించి రెండవదానిని క్షేదవరచలేదు' అని వారు నిర్ణయించుకొనిరి. రూపకములలో యథాభావరసావస్థ ముగా వధ్యము లుండవలయుననియు వారు అభిప్రాయపడిరి. లక్ష్మీకాంతముగారు సాహిత్య శాస్త్రసిద్ధాంతములు పరిగ్రామకముసాప్తము లయి యుండవలయుననియు, సంప్రదాయవిచ్ఛేదము కూడ దనియు నొక్కి వక్కాణించినవారు.

లక్ష్మీకాంతముగారు సంపూర్ణముయిన 'యాంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రమును' తెలుగువారి కందీలేకపోయిరి. దానిని వ్రాయుచు వారు కాలధర్మము పొందిరి. కాని వారు విజ్ఞానసర్వస్వములకు వ్రాసిన యాంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రను జూచినచో అది వారి చేతిలో సంపూర్ణ స్వరూపము నవధరించి యెట్లుండునోకదాయని తప్పక యనుకొందుము. వాఙ్మయచరిత్ర వ్రాయుచు వారు గానించిన యుగవిభజనము విమర్శక బాత్రవయినప్పటికి, వారి లక్ష్యోద్ది కథే పరమోపకారి యయినది. కావ్యతత్త్వమును వెల్లార్చనపుడుగాని, కవిస్థానమును నిర్ణయించునపుడుగాని వారు అచిత్తూచి మాటల నుపయోగింతురు. వారి నిర్ణయము లెంతో సముచితములు. 'సంస్కృతమున వ్యాస వాల్మీకి కాళిదాసాది మహాకవులకును, నైషధాధికావ్యకర్తలకును ఏవాసి యుండునో, ఆవాసియే తెలుగులో కవిత్రయము వారికిని ఇతర ప్రబంధకర్తలకును కలదు' అని వారొక చోట వ్రాసిరి. 'అనలు భారత రచనాధికారము ఆంధ్ర కవులలో తిక్కనకువలె ఇంకొక కవికి కలదనుట సందేహస్పదము' అని యింకొకచోట వ్రాసిరి. 'సవిన వచన గంగావతరణమునకు చిన్మయమూరి భగీరథుని పంటివాడు. దాని నానాముఖావతిహతప్రవాహ

గతికి హేతుభూతుడు వీరేశలింగము పంతులుగారు' అని మతీయొకచోట వ్రాసిరి. ఆంధ్ర ప్రబంధ పరిణామమును వారివలె వివరించినవారు మఱొకరు నేటికి గానరాదు. 'కుమారసంభవము — కాళిదాస నన్నెచోడుల కవితా సాదృశ్యము' 'ఆంధ్రసాహిత్యంపై సంస్కృత మహాభారత ప్రభావము' 'తెలుగు సాహిత్యం' మున్నగు ప్రసంగములు వారి తారతమ్య విచార దక్షతకు నిదర్శనములు. 'రంగనాథ రామాయణము' అని వారువ్రాసిన పీఠిక వివాదాంశము లున్నప్పటికి దానునమ్మిన సిద్ధాంతములకు లక్ష్మీకాంతముగా రెట్టి యుపపత్తులనయిన సృష్టింపగలరని నిరూపించును. 'ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము—దాని మూలము' వారి స్వతంత్ర విచారధారకుం దార్కాణము. రవివర్మ భూపాలుడు రచించిన 'ప్రద్యుమ్నాభ్యుదయము' పింగళిసూరన్న రచించిన ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నమునకు తేజస్సు నొసంగినదని లక్ష్మీకాంతముగారు రుజువు చేసిరి. ఈ వ్యాసమునుగూర్చి కోరాడ రామకృష్ణయ్య గారిట్లు వ్రాసిరి.

'The poet Surana is not only a star of the first magnitude in Telugu Literature, but also a pioneer of novel attempts in the literary field of his age. The author of 'Kavitvatatvavicharam' has already opened the eyes of the Telugu Public to the greatness of this poet, by applying modern principles of literary criticism to his works and by giving a true estimate of his poetic genius. This bulletin dealing critically, as it does, with the sources of the plot of 'Prabhavathi pradyumnam', not only serves to complement the work done by others, but also helps immensely the student of Telugu Literature in appreciating the originality and greatness of the poet.'

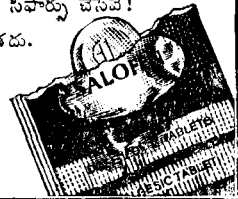
లక్ష్మీకాంతముగారికి మార్గ కవిత్వమన్న నెంత మమతయో, దేశికవిత్వమన్న నెంతకంటె నెక్కువ మక్కువ కలదు. కావుననే వారు 'ద్విపదభారతము' 'పలనాటివీరచరిత్ర' వరిష్కరించి ప్రకటించిరి. ద్విపద కవిత్వమునుగూర్చి వ్రాయుచు లక్ష్మీకాంతముగారు '...పాడదగిన పద్యకవిత్వమునెడ నొకకంటిని వసనయోగ్య

అవును—
శాలోఫెన్
బాధానివారిణి మాత్రము
తలనొప్పి, పూ, పంటి నొప్పి,
ఒళ్లునొప్పిలనే
వెంటనే పోగొడ్తాయి

శాలోఫెన్లోని బాధల బాధల నీవారు చేసివే!
శాలోఫెన్ ఉన్నచోట బాధ ఉండదు.

ఇది అమృతాలఫెన్ రినిటెడ్ వారి
తయారీంపే అని గుర్తు ఉంచుకోండి.

FDSAS1664TEA

మైన పద్యకవిత్వమునెడ రెండవకంటిని పెట్టి యుభయ గుణములను ఏకముచేసి యామహానుభావులు (ద్విపద కావ్యకర్తలు) పదనముచేసిన రసాయనమే ద్విపద కవిత్వము. ఇది గేయమును అగును. పాశ్యమును అగును. ఈ వాఙ్మయమునైన పర్వమాధుర్యము తోడి యుదాత్తతకు, నిరాడంబరత్వముతోపాటు విజ్ఞానాదాయకతకు సౌలభ్య సహితమైన శైలి ప్రాధికీ కూడలియై, దేశీయమయిన శుద్ధ పద కవిత్వమునకును, సాంస్కృతికమైన ప్రాథ సాహిత్యమునకును సామర్యము గలిగిని యుభయ తారకమైన కావ్యపద్యమును తీర్చిదిద్దినది.'

లక్ష్మీకాంతముగా రుత్తమానువాదకులుకూడ. వారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము ప్రకటించిన భారతదేశ చరిత్రను తెలిగించిరి. ప్రసిద్ధములయిన నవలలను అంగ్లమునుండి యనువదించిరి. 'బాపూజి ప్రపదసూలు' వారి సుఖీయోగ యనువాదము.

లక్ష్మీకాంతముగారి వచనము ప్రాథమ గజ గమనము గలది. సమత దానియందు కొట్టవచ్చినట్లు కనబడును. ఎక్కడను పులునుడు కనబడదు. పద్య కవిత్వమున శిల్పానుకూలమయిన పదసంయోజన ముండునట్లుగా లక్ష్మీకాంతముగారి వచన రచనము కూడ తీర్చిదిద్దిన పలుకుబడి కలిగియుండును. 'లక్ష్మీ కాంత రీతి'ని స్పష్టముగా గుర్తించవచ్చును. దానిలో నెడనెడ సాస్యముండును. పోటీనిరీక్షలుపెట్టి రూప కములు వ్రాయించిన ప్రయోజనము శూన్యమనిచెప్పి లక్ష్మీకాంతముగారు పలికిన పలుకులు వారి శుద్ధ పదసరితికి దార్కాణములని యెఱుఁగును. సుదీర్ఘముయ నను ఆ భాగము సుల్లేఖితును.

'పోటీ పరీక్షలవలన అనుకొన్నఫలము లభించు నన్న నమ్మకము నాకు లేదు. ఏమన, పోటీకి నిల బదులు పేరు పణముపెట్టి పాచికలాడుట. పెద్దపేరు గలవారెవ్వరును సాధారణముగా ఈ జూదమునకు దిగరు. అపజయము లభించినచో పేరు సోపుటేగాక సరాభవము గూడ వచ్చునని వారి భయము. వారి శంక సహేతుకమే కాని నిష్కారణముగాదు. మొదలు పొదగినపేరు లేదు గదా యెడడి గుండె నిబ్బరముతో కొందరు, పరీక్షాధి కారులు దన్ను త్రోసిపుచ్చగలరా యెడడి యపంభావ

ములో కొందరు, బహుమతిమాట భగవంతు డెరు గును, మనపేరుగూడ జాబితాలో అచ్చునడు ననెడి కీర్త్యాశచే కొందరు, లాటరీలోపలె మనకే బహుమా నము రాకూడదా యనెడి ధనలోభముచే కొందరు నడు ములుకట్టి మల్లనరచి పోటీలలో దిగుదురు. వీరి సాములన్నియు చూచి పరీక్షాధికారులు నిరుత్సాహ ముతో ఒండ్రుల మొగములు చూచుకొనుచు గుస గుసలు పొదురు. తుదకు కన్పులు మూసికొని లాటరీ లాగి యెవని పేరు పండునో వానిచేతిలో గుట్టుచప్పుడు గాకుండ సంభావనపెట్టి పంపెదరు. గుట్టుచప్పుడు గాకుండ తనచేతబెట్టిన యాముల్లెను గుట్టుచప్పుడు కాకుండగనే గ్రహించి యూరకుండక ఆ యదృష్ట శాలి తన ప్రయోజకత్వమును తన ప్రజ్ఞను తానే కొండడుకొనుచు నితరులను అధిష్టించును. స్వయం వరమున వధువుచే నిరాకృతులయిన రాజకుమారులెలె, ఆశాభంగముచే మొదలే డిందుపడియున్న తక్కిన పోటీదారులు వాని యధిక్షేపములకు మరింత కనలి, వాని జయగర్వమును అణచవలెనని ప్రతికలకును, రచ్చలకును ఎక్కి యుపన్యాసాస్త్రములు, వ్యాస శస్త్ర ములు ప్రయోగింతురు. అని సత్కరించిన వానికిని, సత్కారము పొందినవానికిని మాత్రమేకాక పాఠో హిత్యము జరిపినవానికిగూడ తగులును. పోటీనిరీక్ష లింత ముచ్చటగా ముగియును. ఇట్లు జరిగిన కొన్ని పోటీలు నా యనుభవములో నున్నవి. కనుక వాని యందు నాకు విశ్వాసములేదు...' వారి వ్యాసము లలో వీరికలలో ప్రసంగములలో సారళ్యము ప్రధానము: 'సాహిత్య శిల్పసమీక్ష'లో ప్రాథత ప్రధానము.

'రెడ్డికి: దోడుగానిలిచి రెడ్డికి దీటునిపించి యాదినా డొడ్డులదాక నాంధ్రకవితోదధి పింగళి' యని యన్నారు తుమ్మల సీతారామమూర్తిగారు. కవిగా, విమర్శకుండుగా లక్ష్మీకాంతముగారు తన తరమువారిలోఁ బ్రత్యేక స్థానమున నిలిచి యాంధ్ర జాతికి శిష్టసాహిత్యాభిరుచిని కల్పించుటకుఁ బాటు పడిరి. తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు 'అద్యత నాంధ్ర కవి ప్రపంచ నిర్మాత'లు. లక్ష్మీకాంతముగారు నవీనాంధ్రా చార్య ప్రపంచ నిర్మాత.

బంగ్లాదేశ్ - అగ్రరాజ్యాలు

పరిశీలక

బంగ్లాదేశ్ వ్యవహారంలో అగ్రరాజ్యాల ప్రవర్తన రకరకాల విమర్శలకు గురిఅయింది. వానికి మానవతతోకూడిన నీతి—రాజకీయమైన నిజాయితీ లేదన్న ఆరోపణలు జరిగాయి. వాని చిత్తశుద్ధిని, వాని చరిత్రను దుయ్యబట్టడం సాగింది. కాని అగ్ర రాజ్యాల ప్రవర్తన వెనకవున్న చారిత్రక పరిణామాలను, సమకాలీన రాజకీయ పరిస్థితులను గమనించడం జరగలేదు. ఇలా గమనించినప్పుడు బంగ్లాదేశ్ వ్యవహారంలో అగ్రరాజ్యాల ప్రవర్తన తీరునుంచి మనకు కొన్ని కొత్త చారిత్రక పరిణామాలు కనిపించగలవు.

పరిస్థితుల ప్రధానాన్నిబట్టి చారిత్రక పరిణామాలు రూపొందుతూ వుంటాయి. అవి ప్రత్యక్షంగా కొందరికి సహాయపడతాయి. పరోక్షంగా కొందరిని నష్టపరుస్తాయి. కనక బంగ్లాదేశ్ సంఘటనలు సాగిన తొమ్మిదినెలల (1971 ఏప్రిల్ నుంచి డిశంబరు వరకు) వ్యవధిలో అంతర్జాతీయ పరిస్థితులలో వచ్చిన గణనీయమైన మార్పులను ముందు పర్యలోకన చేసుకోవాలి.

అంతర్జాతీయంగా అమెరికా—రష్యాలుమాత్రమే ఇంతవరకు అగ్రరాజ్యాలుగా చెల్లుబాటు అవుతున్నాయి. బ్రిటన్—ఫ్రాన్సు వగైరాలకు అగ్రరాజ్యాల స్థాయి తగ్గింది. కాని ఇప్పుడు కమ్యూనిస్ట్లైనా మూడవ అగ్రరాజ్యంగా రంగంమీదికి వచ్చింది. దాదాపు రెండు దశాబ్దాలుగా గుర్తించని ఈ రాజకీయసత్యాన్ని ఇప్పుడొక అగ్రరాజ్యం—అమెరికా—గుర్తించడం ఒక చారిత్రక విశేషం. అలా గుర్తించినదానికి అనువుగా

కొత్తవిధానాలను అది రూపొందించడం అంతర్జాతీయంగా సరికొత్త పరిస్థితి.

అంతర్జాతీయంగా అగ్రరాజ్యాలు రెండుకూటలుగా ఇంతవరకు విభజింప బడ్డాయి. సిద్ధాంతాల రీత్యా వీనికి కమ్యూనిస్టు కూటమి సామ్రాజ్యవాద కూటమి అని నామకరణం జరిగింది. దేశాలరీత్యా కమ్యూనిస్ట్ కూటమి నాయకత్వం సోవియట్ రష్యాది, సామ్రాజ్యవాద కూటమి నాయకత్వం అమెరికాది. కాని ఇప్పుడు వీనిలో చీలికవచ్చింది : కమ్యూనిస్ట్ కూటమిలో సోవియట్ రష్యా నాయకత్వాన్ని సవాలు చేస్తున్నది కమ్యూనిస్ట్లైనా. సామ్రాజ్యవాద కూటమిలో అమెరికా నాయకత్వాన్ని సవాలుచేస్తున్నది ఐరోపా (ఫ్రాన్సు—బ్రిటన్ ల నాయకత్వన ఏర్పడిన ఐరోపా సమష్టి విపణిద్వారా). అగ్రరాజ్యాల స్థాయికి అంతర్గతంగావచ్చిన ఈ పరిణామాలు అంతర్జాతీయంగా కొత్త రాజకీయ విధానాలకు దారితీశాయి. అమెరికా అధ్యక్షుడు రిచర్డ్ నిక్సన్ కమ్యూనిస్ట్లైనాలో రాజీకి సిద్ధపడడం అనేది ఈ కొత్త రాజకీయ విధానాలకు సరికొత్త పుంత ; అంతర్జాతీయ రాజకీయాలలో పూహించని మలుపు.

అంతర్జాతీయంగా ఇంతవరకు ఐరోపా సమస్యలు, రాజకీయ వివాదాలు ప్రపంచ సమస్యలుగా ముప్పుతెస్తూ వుండేవి : దేశాల — జాతుల భవిష్యత్తును మార్పుచేసేవి. కాని ఇప్పుడు అసియా ఆఫ్రికా సమస్యలు వాటి రాజకీయ పరిణామాలు అంతర్జాతీయ రాజకీయాలకు కీలకం అయినాయి. అగ్రరాజ్యాల నాయకత్వ ధోరణులను, వాటి రాజకీయ భవిష్యత్తును

తీర్చిదిద్దే దశను చేరుకున్నాయి : ఐక్యరాజ్య సమితిలో ఆసియా—ఆఫ్రికాదేశాలు అధికసంఖ్యతో సభ్యత్వం కలిగివుండడం; అగ్రరాజ్యాలు కాదన్నా కమ్యూనిస్టు చేతనాకు సమితిలో సభ్యత్వం లభించడం—ఇందుకు ఉదాహరణలు. సమకాలీన ప్రపంచంలో సర్వవిధాలా ఇది సరికొత్త పరిణామం.

ఈ పరిణామాల చాలుననుచి 1971 లో గణనీయమైన కొన్ని సంఘటనలు సంభవించాయి. అంతర్జాతీయంగా కొత్త పరిణామాలకు దారితీసిన ఆ సంఘటనల వరసకమం ఇది — ఆసియాఖండం నుంచి తన నౌకాబలాన్ని ఉపసంహరించుకొన గలనని బ్రిటన్ ప్రకటించడం; ఆసియా సమష్టి భద్రతా వ్యవస్థ రూపొందించిన రష్యా కమ్యూనిస్ట్ నాయకుడు బ్రెజ్నెవ్ ప్రకటించడం; (దానినే బ్రెజ్నెవ్ వధకం అంటున్నారు. దీనిని సకారమే ఈజిప్టు—భారత్లతో రష్యా మిత్రత్వ ఒప్పందాలు చేసుకున్నది). అణ్వస్త్రాల కంట్రోలుకు అయిదు అణ్వస్త్రరాజ్యాలసభకు హాజరు కావడానికి కమ్యూనిస్టుచైనా నిరాకరించడం; తూర్పు—పశ్చిమ జర్మనీలను దగ్గరచేయగల బెర్లిన్ ఒప్పందం జరగడం; ఐరోపా సమష్టి విజిలో బ్రిటన్ చేరిక ధృవపడడం; ఐక్యరాజ్యసమితిలో కమ్యూనిస్టుచైనాకు సభ్యత్వం లభించడమేకాక తైవాన్ బహిష్కరణ, భద్రతాసంఘంలో తైవాన్ స్థానే అధికాశక్త సభ్యురాలు కావడం; తాను పికింగ్ ను సందర్శించగల నని అమెరికా అధ్యక్షుడు నిక్సన్ 1971 జూలైలో ప్రకటించడం; ఆవెంటనే భారత్—రష్యా మిత్రత్వ సంధిపై సంతకాలు జరగడం; బంగ్లాదేశ్ కారణంగా భారత్—పాక్యుద్ధం సాగడం.

ఈ సంఘటనలన్నీ గత తొమ్మిదినెలలలో సంభవించాయి. ఈ తొమ్మిదినెలలలోనే అగ్రరాజ్యాల విధానాలలో కీలకమైన మార్పులు వచ్చాయి. అంతవరకు అమెరికావిధానం కమ్యూనిజాన్ని నిరోధించడం. కమ్యూనిజం అంటే రష్యా—చైనాలు అని అర్థం. ఐరోపాలో రష్యా విస్తరణను, ఆసియాలో చైనా విస్తరణను ప్రతిఘటించడం అని దీని తాత్పర్యం. ఇప్పుడీ అర్థం

లోను, తాత్పర్యంలోను మార్పువచ్చింది. ఐరోపాలో రష్యా విస్తరణకు ఇక అవకాశాలులేవు. బెర్లిన్ ఒప్పందం, ఐరోపా సమష్టి విజిలో బ్రిటన్ చేరికతో అక్కడి పరిణామాలు ఒకకొనకు వచ్చాయి. అక్కడ అమెరికా రాజకీయంగా నిర్వహించవలసిన ప్రధాన భూమికలేదు. కాగా ఐరోపానుంచి అమెరికా సైన్యాల ఉపసంహరణ సమస్య మాత్రం మిగిలివుంది. ఆర్థికంగా అంతర్జాతీయ పర్యవేక్షణ వాణిజ్య వ్యవహారాలు తేల్చుకోవలసి వున్నాయి. ప్రస్తుతానికి ఇవి తక్షణం పరిష్కార మయ్యేవికావు. అయితే అణ్వస్త్రాలతయారీ, సైనిక వ్యయం తగ్గించు అమెరికా — బ్రిటన్—ఫ్రాన్సు — రష్యా—కెనడాలమధ్య ఉమ్మడి సమస్యలుగా వున్నాయి. వీని పరిష్కారానికిగాను అణ్వస్త్రాల కంట్రోలు తయారీపై ఆంక్షలు ప్రధాన అంతర్జాతీయ సమస్యగా రూపొందింది. ఇందులో రష్యా సహకారం వానికి లభిస్తున్నది. కాని కమ్యూనిస్టుచైనా కలిసి రావడం లేదు. అదికూడా సైనికవ్యయం పెంపుదల లోను అణ్వస్త్రాలు తయారీలోను వుంది. అందువల్ల దానినికూడా తమ ఒప్పందాల పరిధిలోకి తీసుకురావలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ఆ బాధ్యతను రష్యా నిర్వహించలేక పోయింది. అందువల్ల కమ్యూనిస్టు చైనాను కూడా అణ్వస్త్రాల కంట్రోలు పరిధిలో వుంచడానికి వ్యూహాలు పన్నవలసిన బాధ్యత సామాజ్యవాదకూటమి దేశాలమీద పడింది. ఆ తర్వాత అమెరికా—చైనాల మధ్య సమాలోచనల అవసరం ఏర్పడింది. అది సోవియట్ రష్యా అయిష్టతకు గారణం అయింది. దానితో రష్యా—అమెరికా -- చైనాల మధ్య ముక్కోణపు పోటీ ఏర్పడింది.

కమ్యూనిజాన్ని నిరోధించే విధానంకింద అమెరికా గత రెండు దశాబ్దాలలోను రష్యా — చైనాల మట్టు కొన్ని సైనిక వలమూలను, సైనిక స్థావరాలను నిర్మించింది. పెక్కుమంది అమెరికా సైనికులను కావలావుంచింది. కొరియా—వియత్నాం వంటి చోట్ల తన సైనికులను వేలసంఖ్యలో బలిపెట్టింది. ఈ సైనిక విధానాల ఫలితం అమెరికా ఆర్థిక వ్యవస్థను కొంతవరకైనా దెబ్బతీసింది. విదేశాలలో అమె

రికా సైనికజోక్యం తగదన్నధోరణి అమెరికా రాజ కీయాలలో బలపడుతున్నది. ఆ కారణాన అటు అర్థిక వ్యవస్థను మెరుగుపరచడం; ఇటు తన ప్రజల రాజ కీయ వాంఛలను తృప్తిపరచడం అమెరికా అధ్యక్షుని ప్రధాన కర్తవ్యమైంది. ఈ కర్తవ్య నిర్వహణకు కొత్త విధానాలు, వ్యూహాల అమెరికా అధ్యక్షుడు అనుసరించవలసి వచ్చింది. అందుకు అనువుగా ఐరోపా వ్యవహారాలలో రష్యాను కూడగట్టుకువచ్చిన విధం గానే ఆసియాలో కమ్యూనిస్ట్ చైనానుకూడా జత కలుపుకు రావలసిన బాధ్యత అమెరికా అధ్యక్షునిమీద పడింది. అందుకు ఆయన సిద్ధపడడంతో రష్యా - అమెరికా-చైనాల ముక్కోణపుహాటీ మరింత ఉధృత మైంది. ఈ హాటీ నిషమఫలితాలను ఐరోపా ఆసి యాలలోని కమ్యూనిస్ట్ మిత్రదేశాలు-శత్రుదేశాలు-తటస్థదేశాలు వాని వాని పరిస్థితులనుబట్టి అను భవించవలసి వచ్చింది. ఈ చారిత్రక పరిణామాలను దృష్టిలో వుంచుకొని, పరిశీలించినప్పుడు భారత్ - పాకిస్తాన్లు తమ గతచరిత్రనుబట్టి, లాము స్పృహించుకున్న రాజకీయ విషవలయాలనుబట్టి - అగ్రరాజ్యాల అంతర్జాతీయ విధానాలలో వినియోగ పడ్డాయని స్పష్టంకాక తప్పదు. బంగ్లాదేశ్ సమస్య అనేది అగ్రరాజ్యాల దృష్టిలో ఎలా అప్రధాన సమస్య అయిందీ బోధపడక తప్పదు.

భౌగోళికంగా భారత్ - పాకిస్తాన్లు చైనా - రష్యాలకు సరిహద్దులలో వున్నాయి. ఈ ఉనికినిబట్టి చైనా - రష్యాలకు వ్యతిరేకంగా అమెరికా గతంలో నిర్మించిన సైనిక వలయాలకు పాకిస్తాన్ ఉపక రించింది. భారతదేశం ఉపయోగ పడలేదు: భారత విధానాలలో అమెరికా వ్యతిరేక ధోరణికి, పాకిస్తాన్ విధానాలలో అమెరికా అనుకూల విధానాలకు ఇదొక కీలకమైన కారణం : భారత్ కు రష్యా మిత్రదేశం కావడానికి, పాకిస్తాన్ కు రష్యా శత్రుదేశంగా మార డానికి కూడా ప్రాతిపదిక ఇందులోనేవుంది. కాని చైనా-రష్యాలమధ్య వచ్చిన విభేదాలతో ఈ ప్రాతి పదికలు మార్పుచెందాయి: రష్యాకు మిత్రదేశమైన కారణాన చైనాకు భారత్ శత్రుదేశం అయింది.

రష్యాకు శత్రుదేశమైన కారణాన చైనాకు పాకిస్తాన్ మిత్రదేశమైంది. ఇప్పుడు చైనా - అమెరికాలమధ్య స్నేహ సంబంధాలు బలపడుతున్నందున, పాకిస్తాన్ పరిస్థితిలో మార్పురాలేదు. అటు చైనాతో - ఇటు అమెరికాతో దానికిగల స్నేహ సంబంధాలు మరింతగా బలపడ్డాయి. ఇక భారతదేశం అమెరికాకు మిత్ర రాజ్యంగా కొంతకాలంవరకు రష్యా-చైనాల విమర్శకు గురిఅయింది. రష్యాకు మిత్రదేశంగా అమెరికా - చైనాల విమర్శకు ఇప్పుడు గురిఅవుతున్నది. కాగా పాదుగునవున్న అగ్రరాజ్యాలలో ఒక్క రష్యామాత్రమే భారత్ కు దగ్గరగావుంది. అది ఎంతవరకు దగ్గరగా వుంది, ఎంతకాలం అలా వుంటుందనేది వేరువిషయం. బంగ్లాదేశ్ సమస్యకు సంబంధించినంతవరకు భారత్ కు దగ్గరగావుంది. (చైనాతో స్నేహసంబంధాలు; అణ్య ప్రాంత తయారీ - కంట్రోల్ ఒప్పందంపై సంత కాలు; కాశ్మీర్ లో యుద్ధవిరమణ ప్రేరేపణలో మార్పుల సమస్యలపై భారత్ - రష్యాల ధోరణులు విభిన్నంగా వుండడం, ఆలస్యంగా బంగ్లాదేశ్ ను అది గుర్తించడం గమనార్హం). భారత్ - పాకిస్తాన్ ల ఉని కినిబట్టి అమెరికా-రష్యా-చైనాల ముక్కోణపుహాటీ పరిస్థితి ఇలావుంది. ఇందులో బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై ఈ మూడు అగ్రరాజ్యాలు వాని పరిస్థితులకు అను వుగా వ్యవహరించాయి. దానిపై ఈ మూడు అగ్ర రాజ్యాలు పరస్పరం చేసుకున్న విమర్శలు వాని అంత ర్జాతీయ రాజకీయ ధోరణులకు ప్రతిబింబాలుగా వున్నాయి.

బంగ్లాదేశ్ సమస్య సందర్భంలో కమ్యూనిస్ట్ చైనా విమర్శలన్నీ సోవియట్ రష్యామీదుగా పోయాయి. కేవలం రష్యా ప్రోద్బలంవల్ల రష్యా ఆయుధ సహ యంతో భారతదేశం పాకిస్తాన్ విచ్చిత్తికి పూను కున్నదనే ఆరోపణలు జరిగాయి: అమెరికా కూడా భారత్ పై ఇదేరకమైన విమర్శలు చేసింది; రష్యాతో భారత్ మిత్రత్వ ఒప్పందం చేసుకొనడం అటు చైనాకు-ఇటు అమెరికాకు కష్టం కలిగించింది. ఆ విధంగా భారత్ పై చైనా-అమెరికాలకు కలిగిన

అగ్రహం బంగ్లాసమస్యను అప్రధానము, భారత్ విధానాలలో మార్పును ప్రధానము చేసింది. అయితే పాకిస్తాన్ చేసిన విమర్శలలో రష్యామీద పెద్దగా ఆరోపణలు, విమర్శలు లేకపోవడం గమనార్హం.

బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై సోవియట్ రష్యా చేసిన విమర్శలన్నీ కమ్యూనిస్ట్ చైనామీదుగా పోయాయి. కేవలం చైనా ప్రార్థనలవల్లనే పాకిస్తాన్ బంగ్లాదేశ్ లో అంత దారుణంగా వ్యవహరించిందని, భారత్ మీద యుద్ధానికి సిద్ధమైందని ఆరోపణలు జరిగాయి. కాని భారత్ దేశం మాత్రం అంతగా కమ్యూనిస్ట్ చైనామీద విమర్శలు చేయలేదు. ఆరోపణలు సాగించలేదు. కాగా అమెరికా ప్రార్థనలవల్లనే పాకిస్తాన్ అంత దారుణంగా బంగ్లాదేశ్ లో వ్యవహరించగలిగిందని, భారత్ మీద యుద్ధం సాగించిందని ఆరోపించింది.

ఈ విధంగా రష్యా — అమెరికా — చైనాల ముక్కోణపు పోటీలో బంగ్లాసమస్య స్వరూపం, దాని మూలకారణాలు, మూలపడిపోయాయి. దాని పేరుమీద అంతర్జాతీయ ప్రచున్నయుద్ధవాతావరణం దాదాపు తొమ్మిదినెలలు సాగింది. ఈ తొమ్మిది నెలలలోను భారత్ తో సహా అన్నిదేశాల రాజకీయ బలహీనతలు స్పష్టంగా బయటపడ్డాయి. ఈ బలహీనతలు ఆయా దేశాల అంతర్జాతీయ విధానాల నిజస్వరూపాన్ని బయటపెట్టాయి.

భారత్ కు బంగ్లాదేశ్ సమస్య కొత్తరావచ్చు. దాని అంతర్జాతీయంగా అనేక దఫాలు బంగ్లాదేశ్ సమస్యలంటివి ఏర్పడాయి. ఉదాహరణకు—బెంగాలీలను పాకిస్తాన్ హింసించడం. రాజకీయంగా అణచివేయడం వంటిది—టిబెట్ లో కమ్యూనిస్ట్ చైనా కొనసాగించింది. అక్కడనుంచి దత్తైలామా పారిపోయి వచ్చాడు. శరణార్థులుకూడా భారత్ కు చేరారు. అయినా దానిని అంతర్జాతీయ సమస్య చేయడానికి భారత్ అంగీకరించలేదు. సమితిముందుకు దత్తైలామా వెళ్ళడానికి అనుమతించలేదు. బర్మాలో భారత్

వ్యతిరేక విధానాలు అమలుజరిగాయి. బర్మా భారతీయులు కాందిశీకులుగా స్వదేశానికి వచ్చారు. వారి ఆస్తులను వ్యాపారాలను బర్మాప్రభుత్వం జాతీయం చేసుతో స్వాధీనం చేసుకున్నది. అయినా భారత్ ప్రభుత్వం దానిని అంతర్జాతీయ సమస్యగాను లేదా తన జాతీయ సమస్యగాను పరిగణించలేదు. పోతే హంగరీలో, చెకోస్లావాకియాలో పోలెండులో సోవియట్ రష్యా సాగించిన దారుణ సైనిక దమనీతిని భారత్ ఖండించలేదు. ఇలా ఆయా సందర్భాలలో భారత్ పాక్షికవైఖరిని వెల్లడించుకున్నది. కాని బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై ప్రపంచదేశాలుకూడా స్వప్రయోజనాల దృష్ట్యా వ్యవహరించినప్పుడు — వానిని విమర్శించింది.

సోవియట్ రష్యా పరిస్థితికూడా ఇంతకంటే మెరుగుకాలేదు. బంగ్లాదేశ్ సమస్యలో జాతీయ స్వయంనిర్ణయాధికార సూత్రాన్ని అంగీకరించడం; జనహత్య జాతినీర్మూలన కాండ—ఒక దేశవాసులను పొరుగు దేశాలకు వలసపెట్టివేయడం వంటివి అనుబంధ సమస్యలుగా పరిగణించి నష్టం—తూర్పు ఐరోపాలో పెక్కుజాతులను సోవియట్ రష్యా అణచివేసిన ఉదాహరణలు పుర్పాయి : బాల్కన్ రాజ్యాలు, బాల్టిక్ రాజ్యాలనేవి విభిన్నజాతులకు నిలయాలు. వాని జాతీయ స్వయంనిర్ణయాధికారాన్ని కాదని సోవియట్ ఉక్కుచక్రంలో వానిని బిగించడం జరిగింది. రష్యా—యుగోస్లావియాంశుధ్య; రష్యా — బల్గేరియాంశుధ్య నేటికీపున్న నివాదాలకు ప్రాతిపదిక కూడా ఇదే. అందువల్లనే బంగ్లాదేశ్ సమస్యపై దౌత్యరంగంలో భారత్ కు కొమ్ము కాచినట్టు కనిపించిన సోవియట్ రష్యా బంగ్లాదేశ్ ను గుర్తించే సందర్భంలో తాత్పరం చేయడం ద్వారా తన బలహీనతను బయటపెట్టుకున్నది. భాగోళికంగా స్వదేశంలోపున్న పెక్కుబంగ్లాదేశ్ లను, వానితో తనకుగల సమస్యలను దృష్టిలో వుంచుకొనవలసిన పరిస్థితులు ఈ బలహీనతనకు కారణమయ్యాయి. అయినా అమెరికా—పాకిస్తాన్—చైనాలపైపున్న వ్యతిరేకతవల్ల సోవియట్

రష్యా బలహీనతలు హెచ్చుగా ప్రచారంలోకి రాలేదు. విమర్శలకు గురికాలేదు.

అయితే బంగ్లాదేశ్ సమస్యతో భారత ఉపఖండంలో ఏర్పడిన ఉద్రిక్తవాతావరణాన్ని సోవియట్ రష్యా తన స్వప్రయోజనాలకు చక్కగా వినియోగించుకున్నది. భారత్-పాకిస్తాన్ల మధ్య తాష్కెంట్ ఒప్పందం కుదిర్చడంవ్వారా సోవియట్ రష్యా ఈ రెండుదేశాలకు మధ్యవర్తిగా నిలిచింది. ఆ తర్వాత తన అంతర్జాతీయ అవసరాలకోసం పాకిస్తాన్ ను దగ్గర చేసుకొనడానికి ప్రయత్నిస్తూ వచ్చింది.

సోవియట్ రష్యా సరిహద్దులలో వున్నవి టర్కీ, ఇరాన్, ఆఫ్ఘన్ స్థాన్, పాకిస్తాన్ లు : ఇందులో ఆఫ్ఘన్ స్థాన్ మినహా మిగిలిన మూడు దేశాలు అమెరికా ప్రభావంలో వున్నాయి. దాని సైనికకూటాలలో భాగస్వాములుగా ప్రసేదించెందాయి. వానిలో ఆఫ్ఘన్ స్థాన్ కు పొరుగున వున్నది పశ్చిమ పాకిస్తాన్. భౌగోళికంగా అరేబియా సముద్రానికి సంచద్రావరంగావుంది పశ్చిమ పాకిస్తాన్ : ఆ కారణాన ఆఫ్ఘన్ స్థాన్ కు. సోవియట్ రష్యాకు వర్తకవాణిజ్యాల అభివృద్ధిరీత్యా పశ్చిమ పాకిస్తాన్ తో స్నేహసంబంధాలు అవసరమైనాయి. భారత్ కు మిత్రరాజ్యంగా వ్యవహరించినందున (కాశ్మీర్ సమస్యపై) పాకిస్తాన్ లో తనపై వచ్చిన వ్యతిరేకతను తగ్గించుకొనడానికి సోవియట్ రష్యా తాష్కెంట్ ఒప్పందంనాటినుంచి ప్రత్యక్షంగా ప్రయత్నిస్తున్నది. పాకిస్తాన్ కు అర్థికంగాను, సైనికసామగ్రిల రూపంలోను సహాయం చేసింది. తాష్కెంట్ నిబంధనలను పాకిస్తాన్ ఉల్లంఘించినా, భారత్ నిరసన తెలిపినా మౌనం వహించింది. బంగ్లా సమస్యలో మొదటి అయిదారునెలలు కేవలం మానవతాద్వైష్ట్యంతో ప్రకటనలు చేసింది. సానుభూతిని చూపింది. కాని ఆ తర్వాత రెండునెలలలోను చైనా-అమెరికాలు స్నేహసంబంధాలు పెంచుకుంటున్నట్లు వెల్లడైనవెంటనే రష్యా చైఖరిలో కొత్త మార్పు వచ్చింది.

అమెరికా-చైనాల స్నేహసంబంధాలు మెరుగుపడడానికి పాకిస్తాన్ ఒక మధ్యవర్తిగా తోడ్పడింది. గతంలో కొరియా యుద్ధకాలంలో అమెరికా-చైనాల

మధ్య వార్తాపారుడుగా భారతదేశం కూడా వ్యవహరించింది. ఇప్పుడు అవకాశం పాకిస్తాన్ కు లభించింది. అంతవరకు చైనా-రష్యాల మధ్య సిద్ధాంతాల రీత్యాను, సరిహద్దులలోను, అంతర్జాతీయవిధానాలలోను వుంటూ వచ్చిన వివాదాలు, అమెరికా-చైనాల సన్నిహిత సంబంధాలతో తారస్థాయిని అందుకున్నాయి. చైనా అణ్వస్త్రాలను తయారుచేయడం; సమితిలోను-భద్రతా సంఘంలోను చైనాకు సభ్యత్వం లభించడంతో కమ్యూనిస్ట్ చైనాకు అగ్రరాజ్యస్థాయి లభించింది. అమెరికా దానికి దగ్గరకావడం ఆ స్థాయిని బలపరచింది. రష్యా ఆందోళనను పెంచింది.

ఈ పరిణామాలు 1971 జూలైలో ప్రపంచానికి వెల్లడి అయినాయి. అప్పటికి బంగ్లాదేశ్ సమస్య అంతగా తీవ్రరూపం దాల్చలేదు. ఆ సమస్యపట్ల అగ్రరాజ్యాలు అంతగా శ్రద్ధచూపలేదు. దాని నొక స్థానిక సమస్యగా పరిగణించాయి. కాని అమెరికా అధ్యక్షుడు పెకింగ్ సందర్శించగలసని ప్రకటించిన తర్వాత, భారత్-రష్యాల మధ్య మిత్రత్వ సంధి జరగడంలో బంగ్లాదేశ్ పరిణామాలకు అంతర్జాతీయ రూపం వచ్చింది. అటు చైనా-అమెరికా స్నేహ సంబంధాలకు, ఇటు రష్యా-భారత్ ల మిత్రత్వసంధికి బంగ్లాదేశ్ సమస్య ఒక గీటురాయి అయింది. అగ్రరాజ్యాల రాజకీయ వ్యూహాలకు అది ఒక కీలకంగా మారింది. 1971 ఆగస్టు నుంచి డిశంబరు వరకు నడిచిన బంగ్లాదేశ్ కథలో ఈ అంతర్జాతీయ పరిణామాల ప్రభావాలు స్పష్టంగా కానవచ్చాయి. ఐక్యరాజ్య సమితి భద్రతాసంఘంవ్వారా సంభవించిన అంతర్జాతీయ పరిణామాలలో అగ్రరాజ్యాలు పరస్పరం నిస్పృహయమైపోయాయి. తూర్పు-పశ్చిమ రంగాలలో భారత్-పాకిస్తాన్ లు సైనికంగా తమ బలాబలాలను చూపించుకొనడంతో పాకిస్తాన్ రాజకీయంగా విచ్ఛిన్నమైంది. బంగ్లాదేశ్ అవతరించింది.

బంగ్లాదేశ్ అవతరణ జాతీయస్థాయిలో భారత్ కు ఘనవిజయమే కావచ్చు. అంతర్జాతీయ స్థాయిలో చైనా-అమెరికాలకు ఫెరర పరాజయమే

కావచ్చు. ఆసియాఖండంలో నూతన పరిస్థితులకు నాంది కావచ్చు. కాని కొత్తగా అగ్రరాజ్యస్థాయిని అందుకున్న కమ్యూనిస్ట్ చైనాను దృష్టిలో వుంచు కొని చూచినప్పుడు, రష్య—చైనాల పోటా పోటీలో భారత్—పాకిస్తాన్ల భవిష్యత్ పరిణామాలనుగురించి పరిశీలించినప్పుడు పరిస్థితుల మొత్తం స్వరూపంలో మార్పుకావవస్తుంది.

ఆసియాలో ఇంతవరకు రష్య—చైనాల ద్వారా కమ్యూనిజం విస్తరణను నిరోధించడానికి అమెరికా ప్రయత్నించింది. ఇప్పుడు చైనా విస్తరణను నిరోధించడానికి రష్య ప్రయత్నిస్తున్నది. చైనా — రష్య సరిహద్దులలోవున్న దేశాలద్వారా నాటో—సెంటో — సీటోవంటి సైనిక రక్షణశ్రేణులను అమెరికా గతంలో నిర్మించింది. ఇప్పుడు చైనా చుట్టూవున్న దేశాలలో మిత్రత్వ సంధులద్వారా రాజకీయ రక్షణ వలయాన్ని సోవియట్ రష్య నిర్మిస్తున్నది. అంటే వ్యూహాల మూలమూత్రాలలో మార్పులేదుకాని వ్యూహ రచయితలలో మార్పువచ్చింది.

దీనితో రష్య దీర్ఘకాల ప్రయోజనాలకు, ఆసియాలో కమ్యూనిస్ట్ చైనాకు ప్రత్యామ్నాయంగా ఒక పెద్దదేశం ఆసరా అవసరమైంది. అలాగే అమెరికా—చైనాల స్నేహసంబంధాలకు ప్రత్యామ్నాయంగా

ఒక అగ్రరాజ్యం అండదండలు భారతదేశానికి అవసరమైనాయి. ఈ విధంగా రష్య — భారతదేశాలకు జాతీయ శ్రేయస్సుల దృష్ట్యా వరస్పరం సహాయ సహకారాలకు అవకాశం ఏర్పడింది. ఆసియాలో సమష్టి రక్షణ ఏర్పాట్లు కావాలని రెండేళ్ళనాడు రష్య కమ్యూనిస్ట్ నాయకుడు బ్రెజ్ నేవ్ చేసిన సూచనలను (దానినే బ్రెజ్ నేవ్ పథకం అంటున్నారు) కాదన్న భారతదేశం బంగ్లాసమన్య సందర్భంలో దానికి అవునని రష్యతో మిత్రత్వసంధిని చేసుకున్నది. దాని ప్రభావం చైనా — అమెరికాలమీద తీవ్రంగా పనిచేసింది. చైనా—అమెరికాలు గట్టిగా పాకిస్తాన్ ను సమర్థించాయి. ఈ విధంగా ఈనాడు ఆసియాలో రష్య—భారత్ లు ఒకవైపున చైనా—అమెరికాలు మరొకవైపున ప్రచ్ఛన్నయుద్ధవాతావరణంలో భాగస్వాములుగా మారాయి. అంతర్జాతీయ పరిణామాలు కారణంగా, ఒంగ్లాదేశ్ సమన్యవల్ల భారతదేశం ప్రత్యక్షంగా అగ్రరాజ్యాల రాజకీయ వ్యూహాలలో చిక్కుకుంది. అగ్రరాజ్యాల సంబంధాలలో మార్పు వచ్చేవరకు ఈ పరిస్థితులు మారవు. అంటే అమెరికా అధ్యక్షుడు శ్రీ నిక్సన్ పీకింగ్ యాత్ర ఫలితాలకోసం ప్రపంచరాజ్యాలతోపాటు భారత్ కూడా ఎదురుమాడక తప్పదు. అంతవరకు రష్య రాజకీయ వ్యూహంలో భారత్ భాగస్వామ్యం కొనసాగక తప్పదు.

కాళూరి హనుమంతరావుగారికి సమాధానము

డాక్టరు కోవెల సుప్రసన్నాచార్యులుగారు 'సాహిత్య వివేచన' యను నొక గ్రంథము వ్రాసిరి. దాని పేరు నేను 1971 సం॥ నవంబరు 'భారతి'లో సమీక్ష వ్రాసితిని. ఆచార్యులుగారు విశ్వనాథ సత్య నారాయణగారిని గూర్చి, భారతజాతి తత్త్వమును గూర్చి యొక కొన్నిమాటలు వ్రాసిరి. ఆ మాటలు సత్యములు గావని నేను నా సమీక్షలో విమర్శించితిని. భారతీయసంస్కృతివిగూర్చి నా వ్రాసిన నాలుగు మాటలు 1972 జనవరి 'భారతి'లో కాళూరి హనుమంతరావుగారి విమర్శకు యోగ్యము లయినవి. వారికి సమాధానముగా దీనిని వ్రాయుచున్నాడను.

నా సమీక్షను సాంగముగాఁ జదివిన హనుమంత రావుగారికి ముందు ననుస్మారము చేయవలయును. వారు దానిలో నా చేసిన 'భారతజాతితత్త్వ' వ్యాఖ్యానమును దడపుట మంచిననియనియే నేనెఱుఁగును. 'పేర్కొన్న సంలక్ష్యతే హ్యగ్నో విశుద్ధిః శ్యామికాఽపివా' యని కాళిదాసు వక్కాణించెను. కాని హనుమంతరావుగారి రొకవనిదేసిరి. వారు నే ప్రకరణములో అవిధముగా వ్రాసినో బొత్తిగా వట్టింపుకొన రయిరి. కావున 'భారతీయ సంస్కృతిలోని మానవతా వాదాన్ని ఏకసూత్రతనీ త్రోసిరాజని కేవల వర్గవర్గ దృష్టితో దానినిమాడడం ఆ సంస్కృతికి కువ్యాఖ్యానం చెయ్యడమని మొదట ఖండించి తర్వాత వారే (అనగా నేను) మళ్ళీ అటువంటి వ్యాఖ్యానమే చేశారు' అని వ్రాయగల్గిరి. ప్రకరణమునుండి వాక్యములను బట్టి యీవలకిడ్చి యేమేమో తోచినట్లు వ్రాయుట కువ్యాఖ్యానమో, సందర్భోచితముగా వ్రాయుట కువ్యాఖ్యానమో చదువరులు పరిశీలించ వలయును.

సుప్రసన్నాచార్యులుగారు 'భారతజాతి తత్త్వం

ఆదినుంచీ అద్వైత నిష్ఠ మయింది. సర్వజీవులనూ అత్యవత్తుగా భావించేది. అందరూ మానవులనూ అమృత పుత్రులనుగా నిరూపించేది...' అని వ్రాసిరి. ఇది నిజముగాదని నేను వ్రాసితిని. 'చీకటినుండి వెలుగునకు సన్నజేర్పును అని మహర్షులు గానము చేయగా భారతజాతిలో ముఖ్యులయినవారు సాటివారిని నూటికి తొంబదిమందిని చీకటిగుర్యూరములో కోలు కొన లేనట్లుగా పడగ్రదోసిరి' అంటిని. నే నిట్లు నుట హనుమంతరావుగారికంటికి వర్గవర్గ దృష్టితో భారతీయ సంస్కృతిని జూచుటగాఁ గనబడినది. కారణము ముఖ్యులయినవారు అని నేనన్నప్పుడు దానికి వారు అగ్రవర్గములవారిని యర్థము చెప్పకొనిరి. వారా యర్థము చెప్పకొనుటకు నేను గారణముగాను. ఎట్లందురా? సుప్రసన్నాచార్యులుగారి మాటలు చదివి నేను ముఖ్యులయినవారు అని యంటిని. సుప్రసన్నాచార్యుల మాటలేమి? వారు భారతజాతి తత్త్వము అద్వైతనిష్ఠ మయినదనిరి. అది సర్వజీవులను అత్యవత్తుగా భావించునదని యనిరి. సకల మానవులను అమృతపుత్రులనుగా నిరూపించునదని యనిరి.

ప్రాచీన సాంఘికవ్యవస్థనుబట్టి సుప్రసన్నాచార్యుల 'భారతజాతి' భారతజాతిలో ముఖ్యులయిన వారు అని నేను అర్థము చెప్పితిని. ఆ యర్థము పరి యయినది కాదాయేమి? నా యర్థము తప్పని, నేను వర్గవర్గదృష్టితో వ్యాఖ్యానము చేసిననని నాకు నేరమి యంటగట్టిన హనుమంతరావుగారు ముందు 'భారతజాతి'ని నిర్వచించి, నా యర్థము దోష భూయిష్ఠమని నిరూపించి యప్పుడు నా సమీక్షను విమర్శించియుండవలసినది. కాని వారావని చేయలేదు.

అసలు సుప్రసన్నాచార్యుల మాటలను నేను విమర్శించితినిని హనుమంతరావుగారు మఱచినట్లున్నది.

అనగా వారు ప్రకరణమును నెటి వేసిరి. ఆ ప్రకరణ మెట్టిదో వివరింతును. సాహిత్యవివేచనకర్త భారతీయ సంస్కృతిలో ఏకదేశమయిన హిందూసంస్కృతిని భారతీయ సంస్కృతిగా భావించిరి. అది దోషమని నా తలంపు. ఈ విషయమును నా సమీక్షలోనే వెల్లడించితిని. ఆచార్యులు దేనిని భారతజాతి తత్త్వముగా భావించిరో దానికి వర్ణవ్యవస్థ మూలాధారము. ఆ వ్యవస్థ యందఱను ఆత్మనత్తుగా భావించినదని అమృతపుత్రులనుగా నిరూపించినదని చెప్పట సాహసము. ధర్మశాస్త్రములను, బ్రహ్మసూత్ర భాష్యములను బఠించినవారెవ్వరు ఆచార్యుల మాటల నంగీకరింపరు. భారతజాతి తత్త్వమునుగూర్చి వివరించుటకుముందు ఆచార్యులుగారెన్నో విషయములను పరిశీలించి యుండవలసినది. ప్రాచీన సంఘమున అసమానత్వము కలదు. అది దైవకల్పితమని నేననుకొనుట లేదు. భారతజాతి తత్త్వమును వ్యాఖ్యానించు ముద్ర సన్న్యాచార్యులు ఆ యసమానతను బరిగణింపలేదు. కావుననే వారావిధముగా వ్రాయఁగల్గిరి. అట్లు వ్రాయుటకుముందు ఆ యసమానత్వమును మఱవరాదని నా యభిప్రాయము.

హనుమంతరావుగారే 'ఒకజాతిమత గ్రంథాలలో కనిపించే ఆదర్శవాదాలు ఆ జాతి నిత్యజీవితంలో సంపూర్ణంగా కనిపించకపోవచ్చును. తరచు ఆ పుస్తకాలలో ప్రవచింపబడిన ఆదర్శాలకి వ్యతిరేకమయిన నడవడిని ఆ జాతి అలవరచుకోవడంకూడా కనిపిస్తుంది' అని వ్రాసిరి. బొద్దు కైస్తవ మహమ్మదీయ మతములను స్వీకరించిన దేశములవారు ఆ మత సిద్ధాంతములకు వ్యతిరేకముగా నడుచుకొనిరని నిరూపించిరి.

నా సమీక్షనుగూర్చి వ్రాయుట కిష్యయములను హనుమంతరావుగారు చెప్పనక్కఱలేదు. ఖండారత సంస్కృతులతో భారతీయ సంస్కృతిని పోల్చి యది లోచనని నేననలేదు. హిందూమతమును నితర మతములతో పోల్చి దానిని క్రించుచేయుటకు నేను పూనుకొనలేదు. ఇతర జాతులవారినిగూర్చి హనుమంతరావుగారు వ్రాసినదంతయు వారి సర్వతోముఖ విజ్ఞాన

మునకు సుదాహరణ మగునేమో కాని ప్రకరణోచితము మాత్రముగాదు. పరిణామము ప్రకారముగా ఒకానొక జాతి విషయముతో నేమిజరుగునని హనుమంతరావుగారు రనిరో, యదియే భారతజాతి విషయముతో ఈ కర్మభూమియందు జరిగినదని నేననుకొనుచున్నాడను. దానినే నా సమీక్షలో వెల్లడించితిని. అట్లు వెల్లడిచేయుట కువ్యాఖ్యానమని వారిని. పారవడిరి.

జాతి మత నిర్మూలనము భారతదేశములో జరుగలేదని నొక్కి చెప్పటకుఁ దగిన సాక్ష్యములు నా కింకను లభింపలేదు. దేశ దేశములలోని మహా మేధావులు మన సంస్కృతిని మతమును పోగుడుట, మన సంస్కృతిలో మనము గర్వించదగిన దెంతో యున్నదనుట నేనెఱుంగని విషయములుగావు. వేదములలో నేమియు లేదనుట తప్పి. హిందూమత మొకజీవన విధానమని, రాధాకృష్ణనినంటి వారసులు నిజమే. కాదన్నవా రెవరు? హనుమంతరావుగారు నా సమీక్షకు సంబంధించని విషయము లెన్నో వ్రాసిరి వారి వ్రాతలు చూచినవారికి నే నేమేమో వ్రాసినట్లు. దానికి హనుమంతరావుగారు సమాధానము వ్రాసినట్లు భ్రాంతి కలుగును. వారివిధముగా నేల వ్రాసిరో తెలియదు. వారు ఎవ్వరో యెక్కడో యున్నప్పుడు వినిన మాటలకు, వ్రాసినప్పుడు చదివినమాటలకు, నా సమీక్షను బ్రామర్శించుచు సమాధానములు వ్రాసినట్లున్నదే కాని సందర్భోచితముగా లేదు. వారు భారతీయ సంస్కృతినిగూర్చి తెలియని యప్పుడు వారిట్టి వ్రాతలువ్రాసిన లెస్సగా నుండెడిది.

'భారతజాతి తత్త్వంలో స్వక్రీ స్వతంత్రుడు' అని చెప్పటకు హనుమంతరావుగారు శంతను వృత్తాంతమును తార్కాణించిరి. మఱి శంబూకవధ యేల జరిగినది? రాముఁడు శంబూకుని చంపలేదని, తద్గౌరవ రామాయణములోఁ బ్రక్షిప్తభాగమని యనుకొనవలయునా ?

ప్రాచీన విద్యావిధానమును నేటి చూపుతో విమర్శించుట పొరపాటే. సందేహములేదు. హనుమంతరావుగారు ప్రాచీన విద్యావిధానములోగుట్టు అర్థమయిన

వారి మాదిరిగా 'వీధివీధికి బడులు నడిపి అందరికీ విద్యాబోధన చెయ్యవలసిన అవసరం అప్పుడు లేదు' అని వ్రాసిరి. అవసరము లేకపోవుటకు గారణమేమి? అవసరములేదని వారి కెట్లు తెలిసినది? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానముగా గాబోలు హనుమంతరావుగారు 'ఆ రోజుల్లో జీవిత నిర్వహణకి కావలసినది వృత్తే తప్ప విద్య కాదు' అని వ్రాసిరి. అనాడు జీవనోపాధికి గావలసినది వృత్తియేకాని విద్యకాదని వారెట్లు చెప్పగలిగిరి. మఱి ప్రాచీనకాలమున గొండలు విద్య నేర్చుకొనిరే? విద్య నేర్చుకొనుటయే వారి వృత్తియా? 'వీరి కింత విద్య చాలును, వీరి వృత్తి పాటింపవలయును, వారే విద్య నేర్వవలయును, వారే జ్ఞానులు కావలయును' అని నిర్ణయములు చేసినవారెవరు? భగవంతుడు గాఁడుగదా? మనుష్యుడే యీ నిర్ణయములు చేసియుండవలయును. వృత్తులనుబట్టి వర్ణము లేర్పడినమాట నిజమే. ఒకానొక కాలములో స్త్రీ పురుషులు సర్వవర్ణములవారు విద్యలు నేర్చుకొనిరి. చర్మలతో బాల్గొనిరి. తరువాత ఈ పద్ధతి మాజినది. మాలాటకు అనాటి మనుష్యుడే కారణము. అతడేల మార్చెనో?

నా సమీక్షలో నేను బ్రాహ్మణులపేరే యెత్తలేదు. వారు స్వార్థపరులని, అమాయకులుగారిని నేననలేదు. హనుమంతరావుగారు 'అధికారాన్ని వ్యాపారాన్ని కృషిని వస్తువుల ఉత్పత్తిని అన్యవర్ణముల అధీనంబున భార్యనకి ఏమి' పనికిరాని పుస్తకాల కట్టలను భిక్షాటనను తరు నంతు చేసుకొనటం అనాటి బ్రాహ్మణుల స్వార్థరాహిత్యాన్ని అమాయకత్వాన్ని సూచిస్తుండేతప్ప స్వార్థపరత్వాన్ని సూచించదు' అని వ్రాసిరి. బ్రాహ్మణులు రాజులు సార్వభౌములు నయిరి. హనుమంతరావుగారిమాట మఱివిపోయిరనుకొందును. దానికేమి? పోనిండు. ప్రాచీనకాలమున పుస్తకాల కట్టలు భార్యనకు బనికిరాలేదా? రాజులకు గృతులిచ్చినవారు దేనికిచ్చినట్టో? అగ్రహారములు, మాన్యములు పొందినవారు దేనికి పొందినట్టో? భారతీయ సంస్కృతి పరిణామమును గుర్తింపక హనుమంతరావుగారేమి వ్రాసినను బ్రయోజనములేదు. అన్యవర్ణ

ములవారు జ్ఞానులై విద్యనే జీవనోపాధిగా జేసికొను గల్గియున్నచో వారు మాత్రము స్వార్థరాహిత్యముగా బ్రవర్తించకయుండురా? అమాయకముగా బ్రదుకకయుండురా? వారి కాలంవకాశమే కలుగలేదాయె. కలిగిననాడు వారు పురాణోపాసములను బ్రచారము చేయలేదా? ధర్మార్థము పాటువడలేదా? ఎన్నియుదాహరణములు లేవు?

హనుమంతరావుగారికి మఱొకమాట చెప్పవలయును. వీదేశ సంస్కృతియయిన గాలక్రమమున బెక్కుమార్పులు పొందును. ఎన్నో యెక్కువ తక్కువలకు గూడలియగును. వెలుగునీడల కాలవాల మగును. భారతీయ సంస్కృతి దీని కవవాదముగాదు. కావున మన సంస్కృతిని మనము పరిశీలించునపుడు ఏన్నో విషయములను పరిశీలించి వెలకట్టవలసి యున్నది. ననుచిత్రముతో లభించుచున్న సాక్ష్యములను జదువవలసి యున్నది. అంతే కాని వీదేశసంస్కృతులతో భారతీయ సంస్కృతిని పోలి మంచిచెడ్డల నిర్ణయించుట తగదు. ఎవరి సంస్కృతి వారికే గొప్ప. జాతీయోద్ధ్యమకాలములో, స్వదేశాభి మానముతో జాలమంది భారతదేశ సంస్కృతిని యితర సంస్కృతులతో బోల్చి, యెంతో గొప్పదని చాటిరి. అనాఁ డాపద్ధతి చెల్లినది. కాని యది యుత్తమ పద్ధతిగాదు. సహాభారతీయసర్వత్రకారు లెవ్వరి సోకడ పోయినవారు గారు. క్రంతలు వెదకఁ దలచి నచో వీదేశ సంస్కృతి యందయినను తిప్పచో పెద్దచో చాల గినబడును.

'విజ్ఞానసంతు లయినవారు రాగద్వేషాలను విడిచి మన సంస్కృతిని సరిగా సమీక్షించవలసిన అవశ్యకత ఈ నాడు ఎంతోపుంది' యని హనుమంతరావుగారిని. నాకెంతో నచ్చినమాట యిది. సుప్రసన్నాచార్యులు గారు భారతజాతి తత్త్వమునుగూర్చి పలికిన పలుకులను నిష్పక్షపాతముగా బరిశీలించియున్నచో హనుమంతరావుగారికి నా సమీక్షను పునఃసమీక్షింపవలసిన యక్కఱ యుండేడిదిగాదు. వారు 'సాహిత్యనివచన'ను జదివి యనందగిన పయిమాలలను, నా సమీక్ష

చదివి యనిరి. విషముగా హనుమంతరావుగారిలో ఆ మాటలు చెప్పవలసినది నేను.

— 'శాక్యసింహ'

తెలుగు లిపి

1971 డిసెంబరు భారతిలో శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారి 'తెలుగు లిపి' అను వ్యాసము చిత్రమైన విషయములతోనిండి హృదయం గమముగా నున్నది. అందు వారెలుకవలసిన సంగతులు ప్రతిపాదించిన విషయాలు పెక్కురు వండితులిదివలకు తలంపనివి, గుర్తింపనివి. ఎవరో ఒకరు రేయింబవళ్లు శ్రమించి పరిశీలించి ఆరాలుతీసి చెప్పిన విషయాలను చదివినతర్వాత అవన్నీ మనకు క్రొత్తగాదుఅని పరికే వండితులు లేకపోలేదు.

ఈ వ్యాసమును చదివి చెప్పశక్యముగాని అనందాను భూతిని బొందితిని. ఇది వ్యాసమేగాని కావ్యగుణము లెప్పగలది. ఈ వ్యాసము వండితు లందఱును తెలుగుభాషా విద్యార్థులందఱును చదివి మననము చేయవలసినది. నేటి కళాశాలా వండితుల కెందఱికి వ్యాసములోని గుప్తార్థములు తెలియును? ఎవరికి తెలియవని నే ననుటలేదు, ఎందఱికి తెలియు ననునదే ప్రశ్న.

ఈ వ్యాసములో శ్రీ వేంకటరావుగారు తమ యభిప్రాయములను సహేతుకముగా వివరించి యున్నారు. ఎంత పరిశోధన ఫలితముగా నిట్టి వ్యాసముత్పన్నమగునో పరిశోధకులకే తెలియును.

శ్రీ వేంకటరావుగారి వ్యాసోద్దేశమును వారే చెప్పినారు. 'ప్రాచీన సాహిత్య కావ్యసహనమునం దభినివేశము క్రమముగా క్షీణించి హింసితము కాబోవుచున్న యీ సమయమున వానియం దెట్టి యమూల్యాంశము లున్నవో తెలిపి వానివైపు దృష్టి మఱుపుటయే యీ వ్యాసోద్దేశము'. వారు చెప్పిన ఆ యమూల్య విషయాలు కొన్నింటిని సూచనగా వ్రాయుచున్నాను.

1. కమనీయ రమణీయమైన తెలుగు.

2. శ్రోత్రనేత్రముల కేకకాలములో అనిర్వచనీయానందానుభూతిని గలిగింపజాలినది తెలుగు.

3. సంస్కృతము మృతభాషగాదు, అమృతభాషయని నిరూపించిన దేశభాష తెలుగు.

4. తద్భాషవలె దివ్యత్వమునందిన లిపి సౌందర్యముగలది తెలుగు.

5. యతిప్రాసలు కేవలము ఛందస్సునకు సంబంధించినవికాక వ్యాకరణమునకు లిపికి సంబంధించినవి.

6. వలపలిలక, రేఫ సంయుక్తాక్షరములద్వారా బోధవదు భాషాపరిణామతత్వము.

7. శ్రీకార విశిష్టత.

8. నరస్వతి లిపి స్వరూపిణి.

9. నన్నయ కావించిన అక్షర రమ్యత.

'కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు, ఎవరిభాషపై వారి కభిమానము' అను మాటలు సత్యములే. 'కాకిపిల్ల కాకికిముద్దు' అను సామెత యెందుకు పుట్టినదో కొంత పరిశీలించిన తెలియగలదు. ఈ సామెతను తమ వాదమున కాధారముగా పరికిన శ్రీ తిరుమలరావుగారు (1972 జనవరి భారతి, కలగూరగంప) దానిలోని సత్యమును తలపనితలంపుగా జైటపెట్టుచున్నారు. కాకికి సొందర్పములేదని, అయినను కాకికి తన పిల్లముద్దుగానే యుండనని దీని భావము.

మహాప్రాణములు, పరుషములు తెలుగులో లేవని ఎవరును చెప్పలేదు. కోయిలకు కాలు నలుపున్నది. కాని మనము మెచ్చుకొనునది ఆ నలుపునుగాదు, అనిర్వచనీయమైన దాని స్వరమాధుర్యమును.

వలపలిలకవలన లిపికి సమత యేర్పడవని వివ్వారత్న శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు రన్నారు. వలపలిలక తోడి వ్రాతవలన నన్నయ 'అక్షర—రమ్యత' సాధించినట్లు శ్రీ వేంకటరావుగారి అభిప్రాయము అని శ్రీ తిరుమలరావుగారు రన్నారు. వీరే రెండవ మాటగా 'వలపలిలకతోడి వ్రాతకంటె

సంయుక్తాక్షరములే రమ్యతరములని నా యభిప్రాయము' అన్నారు. వలవలిగిక లీనమైన వ్యంజనమున వ్యంజనమే ప్రాధాన్యము నందును. అనగా రకారము అప్రధానమైపోవును. ఏదేని స్వరములో రెండు వర్ణములకు సమాన ప్రాధాన్య మున్నయెడల రమ్యత — మఱి ముఖ్యముగా పద్యములోని అక్షర రమ్యత—నన్నగిల్లును. దీనిని గుర్తించి నన్నయ రకారము అప్రధానమై, వ్యంజనమే ప్రధానమగు సరణిని తన కావ్యమును రూపొందించెను. 'సంయుక్తాక్షరములే రమ్యతరములని నా యభిప్రాయ' మనిన తిరుమలరావుగారి మతమును గర్హింప నెవరికిని సధికారము లేదు. వ్యక్తుల కభిప్రాయ భేదములుండుట సహజమే కదా! కాని లిపిలోగాని, ఉచ్చారణలోగాని వలవలిగిక లోడిదే సంయుక్తాక్షరము కంటె ఇంపైనదని నా యభిప్రాయము. ఉదాహరణముగా నీక్రింది అక్షరములను చూడుడు.

మఱ కఱ ధఱ భఱ
రఱ రఱ రఱ రఱ

వలవలిగికతో వ్రాయబడిన హల్లులు హల్లే ప్రధానముగా నుచ్చరింపబడును. రేఫ హల్లులో నంత ర్లిస మగును. ఇది నన్నయ రూపొందించిన అక్షర రమ్యత. తిక్కనాదులు దీనిని పాటించలేదు. అయ్యది వారి మతము. 'భాషా పరిణామ తత్వమును విశదము చేయును' అనిన శ్రీ వేంకటరావుగారి వాక్యమును 'సంయుక్తాక్షరములే రమ్యతరము' అన్న శ్రీ తిరుమల రావుగారి వాక్యమే ఋజువు చేయుచున్నది.

ఋకారముతోగూడిన హల్లునకు పూర్వాక్షరము, అది దీర్ఘము కానియెడల లఘువేయని మనకండఱకు తెలియును. 'నిభృతము' 'నిక్పృష్టము' అను పదములలోని మొదటి స్వరమును గురువుగానే అనేకాలు వలకుచున్నారు. హల్లు అచ్చులో లీనమైపోవలసి యుండగా రెంటిని సమానస్థాయిలో వలకుట చేతను, లేక ఋకారము హల్లునకు తర్వాత వ్రాయు

చున్న కారణమున అప్రధానముగా నెంచుటచేతను హల్లును తేలబల్కుట సులభము కాకపోవుటచేతను ఈ సంకటము వచ్చెను. ఇంక కొంతకాలమునకు 'వికృతి' లోని 'వి' గురువుగా లెక్కింపబడుట జరుగునని అనుమానించుచున్నాను.

ఏకకాలములో అటు శ్రోతేంద్రియమునకు, ఇటు నేత్రేంద్రియమునకు అనిర్వచనీయమైన అసందానుభూతిని గలిగించి బ్రహ్మానందసిద్ధిని చేకూర్చు లోకోత్తర విశిష్టత—యావద్ధారత వర్ణమున — ఒక్క తెలుగుభాషలోతప్ప మరియే యితర దేశభాషలలో లేదు' అన్నారు శ్రీ నిడుదవోలుగారు. ఇది చర్చనీయాంశము కాదు, సరిగదా, శిరోధార్యము. 'దేశభాషలందు దెనుగు తెప్ప' అన్నది వీరుగాడు, 'Telugu is the Italian of the East' అన్నదియు వీరుగాడు; 'తెనుగు తేనియ' అన్నదియు వీరుగాడు. ప్రపంచములోని అనేక భాషలలో పాండిత్యముగలవారే యీ మాటలన్నారు. ఇతర భాషలలోను, కావ్యములలోను మాధుర్యములేదని శ్రీ వేంకటరావుగారి అభిభాషణలో వెక్కిడున్నది? 'ఏవరిభాషపై వారి కభిమానము. వీరి దృక్పథమే ఇతరభాషలవారికున్నయెడల ప్రతిభాషయు ఇతరభాష కంటె గొప్పదై కూర్చొనును' అని శ్రీ తిరుమలరావుగారు వక్కాణించినారు. కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దేదినను అది ఇతర వక్షులకంటె గొప్పదై కూర్చొనునా? కాకిగూడను సుందరమైనదేలను కళాభిజ్ఞుల వేమన వలెను? తంతనుభేదములు గుర్తించి రసజ్ఞులు దేని స్థానమును దానికిత్తురుగదా. 'అట్టి దృక్పథమువలన భాషాపరిశోధన యేమి బాగువడును' అని ఇంకొక ప్రశ్న వెలయించినారు శ్రీ తిరుమలరావుగారు. భాషాపరిశోధన వలననే అట్టి దృక్పథము సిద్ధించినది.

'అర్థముక్తి శబ్ద సంబంధమైనది, అక్షర రమ్యత లిపి సంబంధమైనది' అనిన శ్రీ నిడుదవోలు వారి మాటలలోని అక్షరరమ్యతను పట్టుకొని చాల దూరము విచారించినారు శ్రీ తిరుమలరావుగారు. అక్షరరమ్యత లిపి సంబంధమైన దనుటలో అది స్వర

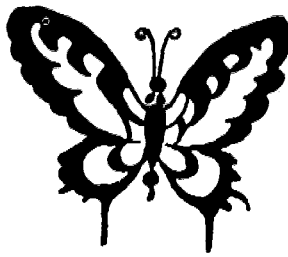
సంబంధమైనది కాదని భావముకాదు. లివులనుచూచి గదా పతితలు కావ్యమందలి స్వరముల నుచ్చరింతురు.

చెట్టుముందా విత్తుముందా అన్నట్టి అవినా భావ సంబంధము లిపి స్వరముల కున్నదికావున స్వరమును లిపినుండి వేరువేయలేము. (డిశెంబరు 1971 భారతి, తెలుగులిపి, నాల్గవపుట చూడుడు.) లిపికి సంబంధములేనిది స్వరమనుకొనువా రనేకులున్నారు. కావున నట్టి పొరబాటును సవరించుటకును, తెలుగు శబ్దము లెంతరమ్యములో లివులుగూడ సంతరమ్యము లనుటకును శ్రీ నిడుదవోలువారు అక్షర రమ్యత లిపి సంబంధమైన దన్నారు. దానిని వట్టుకొని శ్రీ తిరుమలరావుగారు నన్నయ భారతమును వేఱు లివులలో నచ్చొత్తించిన యెడల నన్నయ కవిత్వములోని అక్షర రమ్యత నశించిపోవలెనుగదా' అని సవాలు చేస్తున్నారు. ఆ 'వేఱులివులు' స్వర నిర్దేశములు కాని

యెడల అట్లే జరుగును. కాని అట్టిలివులు లివులు గానేరవు. కోడిగీతలకును వానికిని భేదములేదు. వల వల గిలకతో పాల్గులను వ్రాసిన నన్నయార్యు డిట్టి అవినాభావసంబంధమునే రూపించి, మనోహరత్వమును చూపించినాడు. అందమైన ఆకారములుగల అక్షరములు తదనుగుణమైన అందమైన స్వరములను పలు కుటవలన 'అక్షరరమ్యత' యేర్పడినది.

తాను సత్యమని నమ్మినదానిని గుఱించి శ్రీ తిరుమలరావుగారు వ్రాసినదానినిబట్టి నాకేమీ చింతలేదు. కాని యింత యుత్కృష్టవ్యాసమును రూపొందించిన పరిశోధనాపరమేశ్వరుల కృషి కొక్క ప్రశంసావాక్యము లేకపోయెను గదాయని చింతిల్లుచున్నాను.

—బి. పురుషోత్తం.

అలంకారశాస్త్రం - ఒక సమీక్ష

ఏ భాషలోనైనా మౌలికసాహిత్యం ముందు. సమీక్షాత్మక సాహిత్యం పిలువబడుతుంది. కావ్యలక్షణం తెలిపేది అలంకారశాస్త్రం. భాషలక్షణం తెలిపేది వ్యాకరణ శాస్త్రం. సంస్కృత అలంకారశాస్త్రగ్రంథాలు విషయ సూచికలవంటివనీ, అవి సాహిత్యవిమర్శలు కావని ఆధునికుల తలంపు. కాని నిశితంగా పరిశీలిస్తే ఈ విమర్శ సహేతుక మనిపించదు. భరతుడు, దండి, ఆనందవర్ధనుడు, అభినవగుప్తుడు, ముమ్మటుడు, విశ్వనాథ పండితుడు మున్నగువారు కూలంకషంగా విచారించేవారు. వారు ఎప్పటికప్పుడు సాహిత్యవిమర్శలో సూత్రానాశాలను ప్రతిపాదించినట్లుగా ఉంటుంది.

అలంకారశాస్త్రం క్రీ. శ. 5 వ శతాబ్దివాడైన భరతునితో ఆరంభమయిందని సాహిత్య విమర్శ చరిత్రకారులు. అంతకుముందు లేకపోలేదు. క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దివాడైన యాస్కాచార్యుని నిరుక్తంలో ఉపసంహరించబడిన, క్రీ. పూ. 4 వ శతాబ్దివాడైన వరరుచి వార్మికాలలో అభ్యుదయించి ఉద్భవించి ఉండవలసిన నేదోపాదాలు వెలువడిన కాలమే అలంకార శాస్త్రాన్ని విస్తారానికి సరియైన కాలమని నిర్ణయించవచ్చు. కనుక భరతుడు భావనానుభవం దండి ప్రభుత్వం అలంకార శాస్త్రానికి ఆధునికం చెప్పవచ్చు. గతంలో జరిగిన కృషి ఫలితమే వారి రచనలకు ఆధారభూతం. ఆంగ్ల సాహిత్యవిమర్శ చరిత్ర గ్రీక్ రోమన్ కావ్యాలతో ఆరంభమవుతుంది. 18 వ శతాబ్దిలో హోరేస్, ఆరిస్టాటిల్లను అపారంభించేవారు, కువ్యాన్సాలు వెలయించినట్లుగానే, మన అలంకారికులకూ అదే గతి పట్టించారు. వామనుడు ముమ్మటుడు పండితులు గొప్పవండితులు. మేధావులు. వారి రచనలు చేవకలవి.

అలంకారశాస్త్రాన్ని ఉన్నతస్థాయికి తెచ్చి దాని

కొక విశిష్టతను చేకూర్చినవాడు ముమ్మటుడు. కావ్య ప్రకాశము అత్యుత్తమమైన విమర్శ విమర్శ గ్రంథమని విమర్శకులందరూ అంగీకరించారు. ఈ గ్రంథం క్రీ. శ. వందేడవ శతాబ్దిలో వెలువడింది. ముమ్మటునికీ ముందువారైన వామనుడు, ఆనందవర్ధనుడు, అభినవగుప్తుడు గొప్పవండితులూ, విమర్శకులూ అనడానికి సందేహించవలసినవనిలేదు. కవి సృష్టి ప్రక్రియ కృత నియమరహిత మన్నాడు ముమ్మటుడు. ప్రకృతి నియమబద్ధం. కవిత్వం సృష్ట్యాసృష్టి. బారైన మాపు. సూక్ష్మపరిశీలన, ఖచ్చితమైన అభిప్రాయ ప్రకటన, విమర్శనాయుక్తి, అంతర్దృష్టి — ఈ గుణాలు ముమ్మటునిలో ఉండటంవలన విమర్శకుల పంక్తిలో సత్తైన సీతాన్ని సంపాదించుకోగలిగాడు. పూర్వోక్తసిద్ధాంతాలను క్రమబద్ధం చేయటమేకాక, పడివాదంగా పున్నవాటిని హేతుబద్ధం మొనర్చాడు. ముమ్మటుని హేతువినేదనతో కూడిన ప్రతిపాదనలను తోసిపుచ్చలేదు. సాహిత్యానికి తత్వాన్ని (Philosophy) పోడికరించటమే విమర్శ అనుకుంటే ముమ్మటుడు ప్రపంచ సాహిత్యవిమర్శకులలో అగ్రగణ్యుడని అభివర్ణించవచ్చు. అంతమాత్రాన ముమ్మటునితోనే సాహిత్యవిమర్శ ఆగిపోలేదు. అతనిదే చివరివాక్య మనుకోవడం నిరర్థకం. క్రీ. శ. 8 వ శతాబ్దినుంచి 12 వ శతాబ్దివరకూ అలంకారశాస్త్రానికి స్వర్ణయుగం.

నేడూ ప్రభువమ్మితాలనీ, పురాణేతిహాసాలు మిత్రసమ్మితాలనీ, కావ్యనాటకాలు కాంతానమ్మితాలని అలంకారికులు స్థూలవిభజన చేశారు. కావ్యాలంకార మాడమణికర్త మూడు విధాలైన కావ్యభేదాలను పేర్కొన్నాడు :

ఆరయ వస్తు రసాలం

కార ప్రాధాన్యవృత్తి గబ్బంబులు పెం

పారుఁ దివిధార్థఘటనల

ధీరులు పరికించి వాని దెలియఁగవలయున్.—

వస్తువు, రసము అలంకారము—పీనిలో అన్యతమప్రాధాన్యవృత్తిని బట్టి కావ్యాలు వస్తు, రస, అలంకార ప్రధాన కావ్యాలవుతాయి. భారతం వస్తు ప్రధానకావ్యం. ప్రబంధాలు రసప్రధానం. కాల্পనిక కవిత్వం అలంకార ప్రధానం. ఉత్తమ కవిత్వంలో వస్తువు (thought), రసం (emotion) అలంకారం (imagination) సమ్మిళితమై ఉంటాయి. కావ్యశరీరాన్ని అలంకరించటంవలన వక్రీకృత్యలంకారాలే ప్రధానమని భామహుడు. కావ్యశరీరాన్ని అలంకరించటం కాదు అలంకారాలే కావ్యశరీరమని రిచర్డుస్. కావ్యాత్మరసం. శృంగారహాస్యకరుణాద్రవీరభయానకబీభత్స అద్భుతశాంతరసాలు కావ్యరసాలు. బాహ్యరూపం మారుతుందికాని ఆంతరంగికమైన రసస్వరూపం మారదు. అందుకని వాటిని స్థాయీభావాలు (Permanent emotions) అన్నారు. ఇమేజినేషన్ కు సరియైన సాహిత్యపదం ఆలంకారికత. దాన్నే ఆధునికులు భావన అంటున్నారు. కవికి భావయ్యత్రీశక్తి లేక పోతే సృజనశీలికాలేదు. మన ఆలంకారికులు ఈ విషయాన్ని విపులంగా చర్చించలేదు. అంగ్ల విమర్శకులైన కాలిడ్జీ, వర్డ్స్ వర్త్లు ఆలంకారికత (imagination) ను గూర్చి విపులంగా వ్రాసారు.

భౌతికానందానికి అతీంద్రియానందానికి సుధ్యస్థంగా ఉంటుంది రసానందం. రసోత్పత్తికి మూలం జగత్తు. వాస్తవిక జగత్తులో అనుభవించే రత్నాదులకూ, రసజగత్తులో కలిగే అనుభూతికీ భేదం ఉంది. రస జగత్తులో శిల్ప రామణీయకత శోకంలో ముంచివేయటంలేదు. నిజంగా దుఃఖిస్తే కావ్యాన్ని చదవలేము. యుద్ధరంగాన్ని, తుఫానులో సముద్రాన్ని దర్శించినపుడు అనందం కలుగుతుంది. అందుకు కారణం బాధను ఇకరూ అనుభవిస్తున్నారనికాదు; మనం సురక్షితంగా ఉండటమే. ప్రమాదం మనకు రానంత

వరకూ బీభత్సంకూడా ఆనందాన్నే కలిగిస్తుందంటాడు లూక్రెటిస్ (Lucretius). కవి భావాలను స్థాయీభావాలుగా పేర్కొన్న అభినవగుప్తుడూ; Poetry takes its rise from emotion recollected in tranquillity అని వర్డ్స్ వర్త్. రెండూ ఒకటే. అభినవగుప్తుని మానసిక రసస్థితి విశ్లేషణకు, కాంట్ ప్రభృతి ఆధునికుల సౌందర్యవాదానికి పోలికలున్నాయి. భౌతికాతీతమైన సౌందర్య పరవశతను కలిగించే వస్తుజ్ఞానమే రామణీయకత. గోడీ, పాంచలీ, వైదర్బీ రీతులు మూడు. గ్రీక్ విమర్శకులుకూడా Dorion, Ionian. Attic అని మూడువిధాలుగానే పేర్కొన్నారు. బెనెడెట్టాక్రోస్ ఎక్స్ పెషనిజాన్నిగూర్చి బృహద్రంగంధాన్ని వ్రాస్తే, బుద్ధసామడు 'ధమ్మసంగః' భాష్యంలో కొన్ని వాక్యాలలోనే చెప్పగలిగాడని మన విమర్శకులంటారు. క్రోస్ ప్రధానం పాశ్చాత్య సాహిత్య విమర్శకులపై బాగా ప్రసరించింది. రసానుభవాన్ని భారతీయులు మోక్షంతో పోల్చారు. జర్మన్ విమర్శకులు Sublime అన్నారు. ఆకాశంలో ఉరుములు మెరుపులతో కదిలే మేఘాలు, ప్రేలే అగ్నిపర్వతాలు, వీచే పెనుతుఫానుల వికటతాండవం, హోరెత్తే నముద్రం, కొండమీదనుంచి నడే పెద్ద జలపాతం—ప్రకృతిలోని ఈ దృశ్యాలను చూస్తుంటే మనం అల్పులనుపిస్తుంది. మాడటానికి చాలా ఆకర్షణీయమైన దృశ్యాలు. మనం భద్రంగా వున్నప్పుడే వాటిని దర్శించగలం. అవి అత్యశక్తిని ద్విగుణీకృతం చేయగలవు. ప్రకృతి శక్తికి ప్రతిగా అంతఃతు ధైర్యాన్ని కలిగిస్తాయి. అధమస్థాయినుంచి ఉచ్ఛస్థితికి తీసుకుపోయే శక్తిగల వస్తువులు, వాటినే Sublime అంటారని కాంట్.

ఈ విధమైన తులనాత్మక పరిశీలనచేస్తే సాహిత్య విమర్శ మరింత వికసిస్తుంది. సంస్కృతా లంకారశాస్త్ర ఆధారంలో నేటి సాహిత్యవిమర్శను పెంపొందించుకోవాలి. ఆధునిక వచన కవిత్వంపై వస్తునిష్ఠమైన విమర్శలు రావాలి. ఛందస్సులోవున్న రూపసౌందర్యంగాని, నాదగతమైన లయగాని వచన కవిత్వంలో లేవు. వస్తువు లేకపోయినా రసమూ, అలంకారమూ లేకుండా కవిత్వం ఉండదు. అభ్యుదయ

కవిత్యంలో వస్తువు ప్రధానం. అసలు కవిత్యాన్ని రూపొందించేది చెప్పేతీరు. భావాలన్నీ పాతవేకాని చెప్పే తీరునుబట్టి ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా కనిపిస్తాయి. వచనకవిత్యంలో వస్తువు పాతదైనా శిల్పం కొత్తది.

తెలుగులో సాహిత్యవిమర్శచరిత్ర వెలువరించాల్సిన అవసరంఉంది. అందుకు విమర్శకులు పూనుకోవాలి.

—శ్రీ శివకుమార్.

వాలివధ-ఒక పరిశీలన

రామాయణం ఒక చారిత్రిక కావ్యం. చారిత్రిక వ్యక్తులైన సీతారామాంజనేయులు రామాయణ కావ్యంలో చిత్రీకృతై వాల్మీకిలేఖనీమహిమచేత దేవతలయ్యారు. యథార్థత: చారిత్రిక దృష్టితోనూ కావ్యదృష్టితోనూ సమీక్షించ వలసిన రామాయణాన్ని విమర్శకులు మతగ్రంథంగా పరిగణించ సాగారు. ఈ విధమైన పరిగణనలో అత్యంత జటిలమనుష్యగా తయారైన సన్నివేశం వాలివధ.

'ఇంకొకరితో యుద్ధంచేస్తున్న నన్నుచంపడం అధర్మం' అని వాలి అన్నదానికి 'నువ్వు జంతువువి కనుక వేటాడాను. వేటలో అభిముఖంగానే చంపాలన్న నియమంలేదు; జీవించిఉన్న తమ్ముడిభార్యను హరించావు కనుక వధరూపమైన దండనం విధించాను' అని రాముడు సమాధానం చెబుతాడు. ధర్మాక్షాత కర్త దీనిలో ధర్మాధర్మాలని చర్చించాడు. ఏ పరిస్థితిలోనూ కోతిని చంపకూడదు, పొరపాటునైనా కోతిని చంపుతే ప్రాయశ్చిత్తం చేసుకోవాలి. కనుక వాలి అధర్మప్రవర్తకు డైనందువలన రాము డతనికి మరణరూప దండనం విధించాడన్నదే సముచిత సమాధానమనీ, అవదర్శకంగా శత్రువుని మాయోపాయంచేత చంపవచ్చుననీ అతడు నిర్ణయించాడు. కాని ఎక్కడనుంచో అయోధ్యరాజవచ్చి కిష్కింధ రాజుని శిక్షించడమన్న సమాధానం మన మనస్సుకి సంతృప్తికరంగా తోచదు. అవదర్శకంగా పరిస్థితిని

బట్టి శత్రువుని ఎలాగైనా తుదముట్టించడమన్న రాజనీతిమాత్రమే రాముడి చర్యని సమర్థిస్తుంది. ఎంతో ధర్మబద్ధంగా ప్రారబ్ధమైన కురుసాంధవ యుద్ధం చివరకి ఎలా క్రూరంగా పరిణమించిందో అలోచిస్తే యుద్ధధర్మం చాలా చంచలమైనదనీ అల్ప ప్రయోజనం కలదనీ నిశ్చయించవచ్చును. యుద్ధం నియమాలకన్నా రాజనీతి ముఖ్యమైనది.

వాలిని రెండవసారి యుద్ధానికి పిలిచినప్పుడు సుగ్రీవుడి మెడలో గుర్తుగా పుష్పలతని వేసినట్లుగా రామాయణంలో ఉంది. ఐతే ఘోరయుద్ధంలో వృక్ష శిలాదులతో వరస్పరం ప్రవరించుకొన్నప్పుడు ఈ పుష్పలత తెగిపడిపోలేదాఅని శంక కలుగుతుంది. వాలికి దివ్యప్రభావంకల కాంచనమాల ఉంది; కాని సుగ్రీవుడికికూడా తత్పర్యశక్తమైన సువర్ణాభరణం ఉందని—

'అలంకారణ వేషణ
ప్రమాణేన గతేనచ
త్వంక సుగ్రీవ వాలీచ
సద్భృశాస్త్ర పరస్పరమ్.'

(కిష్కిం. 12,30)

(అలంకారం, వస్త్రధారణ, ఎత్తు, గమనం-పీటన్నిటిలో మీ రిద్దరూ ఒకలాగే ఉన్నారు) అన్న రాముడి మాటలనిబట్టి ఊహించ వచ్చును. కనుక సుగ్రీవుడిమెడలో గుర్తుగా పుష్పలత వెయ్యి వలసినదీ ఉండవచ్చును. రాముడు చెట్టుచాటునఉండి ఒక్కబాణంతో వాలిని చంపినట్లు రామాయణంలో ఉంది. కాని వాలి పతనానంతరం భయభ్రాంతులై పారిపోతున్న అతని అనుచరులు తారవడకువెళ్లి

'క్షిప్తాన్ వృక్షాన్ సమావిధ్య
విపులాశ్చ శిలాస్తథా
వాలీ వజ్రసమై ర్భాణై
రావేణ వినిపాతితః'

(కిష్కిం. 19, 12)

(వాలి వినరిన వృక్షములనూ శిలలనూ తన బాణములచే నుగ్గుచేసి రాముడు వాలిని వజ్రసమమైన బాణాలతో చంపాడు).

అంటారు. దీన్నిబట్టి రాముడు వాలితో ముఖాముఖిగా యుద్ధంచేసి అనేక బాణాలతో చంపినట్లు తోస్తోంది. కాని భయభ్రాంతులైన అనుచరులమాటలను ప్రమాణంగా తీసుకోలేం. తక్కిన అన్నిచోట్లా రాముడు వాలిని ఒక్కబాణంతో చంపినట్లే ఉంది.

మహాభారతారణ్యపర్వంలోని రామోపాఖ్యానంలో సుగ్రీవుడు వాలిని రెండుసార్లు యుద్ధానికి పిలిచినట్లు లేదు. రాముడు చెట్టుచాటునుంచి వాలిని చంపినట్లు లేదు. వాలి సుగ్రీవులు ద్వంద్వయుద్ధం చేస్తూ ఉంటారు. రామలక్ష్మణులు, హనుమంతుడు, ఇతరులు చూస్తూఉంటారు. (భీమ దుర్యోధనుల గదాయుద్ధం అందరూ చూసినట్లు). కొంతసేపు యుద్ధం జరిగిన తర్వాత హనుమంతుడు సుగ్రీవుడి మెడలో పుష్పలత వేస్తాడు, రాముడికి గుర్తుతెలియడానికి. వాలి వాళ్ళ ఉద్దేశం గ్రహించిఉండడు. పుష్పలత వేసినతర్వాత వాలి సుగ్రీవులు తిరిగి యుద్ధానికి తలపడితలపడడంతోనే రాముడు వాలిపై బాణం ప్రయోగించివేస్తాడు. తనపై రాముడు బాణం సారించడంచూసి వాలి భయపడ్డాడని చెప్పబడింది. (మహాభా. పన. 280, 35-36) ఈ సన్నివేశం చాలా సహజంగా ఉన్నట్లు నిశ్చయిస్తోంది. బహుశా వాలివధ నిజంగా ఇలాగే జరిగి ఉండవచ్చుననిపిస్తోంది.

దీనితో సోలుస్తే రామాయణంలో సుగ్రీవుడు వాలిని రెండుసార్లు యుద్ధానికి పిలవడం, లక్ష్మణుడు అతని మెడలోనేసిన పుష్పలత సుహాయుద్ధంలో తెగకుండా ఉండడం, రాముడు చెట్టుచాటునుంచి వాలిని చంపడం—ఇదంతా కృతకంగాఉందని తోస్తుంది మహాభారతంలో కఫితమైన సంఘటన యథార్థమైనదీ రామాయణంలో వర్ణితమైనది కల్పితం అని తోస్తుంది. మరి రామాయణాన్ని సంక్షేపంగా మహాభారతంలో చెప్పినప్పుడు ఇలా మూలమిరుద్దంగా ఎందుకు చెప్పాడన్న ప్రశ్న ఉత్పన్నమౌతుంది.

దీనినిబట్టి ప్రస్తుతం ప్రచారంలోఉన్న రామాయణం పరిపూర్ణంగా వాల్మీకి రచన కాదనీ, పూర్వం వాల్మీకి రచించిన రామాయణకావ్యాన్ని ఎవరో పెంచి

తిరిగి రచించారనీ, ఆ పునరచిత రామాయణం ఇంకా అనేక ప్రక్షిప్తాలతోకూడి ప్రస్తుతం ప్రచారంలో ఉన్న రామాయణమైందనీ తోస్తుంది. ఈ ఊహాకి రామాయణంలో ఆధారాలు కనిపిస్తాయి.

'నారదస్య తు తద్వాక్యం
శ్రుత్వా వాక్య విశారదః
పూజయామాస ధర్మాత్మా
సహ శిష్య మహామునిః'

(బాల. 2, 1)

'తస్యాభ్యాశేతు మిధునం
చరంత మనపామనం
దదర్య భగవాం స్తత్ర
క్రౌంచ యో శ్చారు నిస్సృన్వ.''

(బాల. 2, 9)

'చింతయన్ స మహాప్రాజ్ఞ
శృకార మతిమాన్ మతిమ్
శిష్యం చైవాబ్రవీద్ వాక్య
మిదం స మునిపుంగవః'.

(బాల. 2, 17)

కవి తననుగురించి తాను ప్రథమ పురుషులతో చెప్పకోడంలో వింతలేదు. కాని 'భగవాన్, మహాముని, మహాప్రాజ్ఞ, మునిపుంగవ' అని వాల్మీకి తననుగురించి తాను చెప్పకొనిఉంటాడా?

'తదుపగత సమాస సంధియోగం
సమమధురోపసతార్థ వాక్యబద్ధమ్
రఘువరచరితం మునిప్రణీతం
దశశిరసశ్చ వధం నిశామయధున్వమ్.'

(బాల. 2, 43)

'మునివరుడైన వాల్మీకి ప్రణీతమైన రామాయణం వినండి' అని ఇంకొక కవి ఎవరో చెబుతున్నట్లుగా ఈ వాక్యాలు తోస్తున్నాయి. ఇంతేకాక యుద్ధకాండ చివరలో 'అదికావ్య మిదంశ్చార్వం పురా వాల్మీకినా కృతమ్' (యుద్ధ. 131, 107), 'ఇతి హాసం పురాతనమ్' (యుద్ధ. 131, 116) అన్న

వాక్యాలుకూడా పూర్వం ఎప్పుడో వాల్మీకి రచించిన కావ్యాన్ని పెంచి ఇంకొకరు తిరిగి రచించినట్లే సూచిస్తున్నాయి.

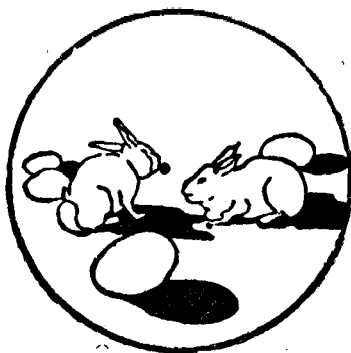
దీనినిబట్టి మొట్టమొదట వాల్మీకి రచించిన అసలు రామాయణకావ్యం ఒకటుందనీ, దానినే సంగ్రహించి వ్యాసుడు ఆరణ్యవర్ణంలో రామోపాఖ్యానంలో చెప్పాడనీ, మహాభారతరచనానంతరం తిరిగి ఎవరో వాల్మీకి రామాయణాన్ని పెంచి రచించారనీ మనం ఊహించవచ్చును. మహాభారత రచనలో అపాణినీయాలు చాలా ఎక్కువగా ఉండడం రామాయణంలో అంత కన్నా తక్కువగా ఉండడం ఈ ఊహకి ఉపబలకంగా ఉంది. ప్రస్తుతం లభ్యమానమైన రామాయణకావ్యం యావత్తూ మహాభారతంకన్నా ప్రాచీనమైన రచనే అయితే దానిలోనిభాష మహాభారతంలోని భాషకన్నా చాలా ప్రాచీనమైనదిగా ఉండవలసిఉంది. కాని అలా కనిపించడంలేదు.

భాసుడు అభిషేకనాటకంలో వారి సుగ్రీవులకు ఒక్క పర్యాయమే యుద్ధాల్ని చూపించాడు దీనినిబట్టి బహుశా భాసుడికాలం నాటికి ప్రచారంలో

ఉన్న రామాయణంలో వారి సుగ్రీవుల ఏకపర్యాయ యుద్ధమే కథితమై ఉండవచ్చునని ఊహించడానికి అవకాశంఉన్నా భాసుడు తన నాటకాలలో నాట కీయతకొరకు మూలకథలను చిత్రవిచిత్రంగా మార్చి వేసిఉన్నందున అతని రచనను ప్రమాణంగా ఎంచలేం. మన ఊహ కంతటికీ రామాయణ మహాభారతాలే ఆధారాలు.

మహాభారతంలో రామోపాఖ్యానంలో కథితమైనదే వాస్తవగాధకి సన్నిహితమైనదని మనం ఊహిస్తే రాముడు వారిని చంపిన విధానాన్ని సమర్థించడం కష్టంకాదు. రామసుగ్రీవులు అనవోయులు, వారి సైన్యయుతుడు. కనుక అతనితో యుద్ధం అసాధ్యం. రాముడే వారిని ద్వంద్వయుద్ధానికి ఆహ్వానించడానికి వారి ఆయుధాలు ఒకటికావు. మల్లయుద్ధంలో వారిని తాను గెలవడం దుష్కరమని రాముడు తలంచుకుండ వచ్చును. కనుక మార్గాంతరంలేక రాముడు వారిని అలా చంపిఉండవచ్చును. రాముడు వారిని చంపడంలో వ్యక్తంచేసినది రాజనీతి మాత్రమే.

—శ్రీ కాళూరి హనుమంతరావు.

మంటలూ - మానవుడూ

(వచన కవితా సంపుటి)

(రచన: డా. సి. నారాయణరెడ్డి. పేజీలు: 70; వెల 2-50 లు; ప్రతులకు : ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్; సికింద్రాబాదు—మద్రాసు.)

ఆధునికాంధ్ర కవులలో డా. సి. నారాయణరెడ్డిగారొకరు. నారాయణరెడ్డి యొక్క ఆధునికత అంతా మాత్రాధందస్సులలో ఉంది. మాత్రాధందస్సులలో ఆయన కవిత్వం—ఒకవైపు భావకవిత్వపు మాధుర్యాన్నీ, మరొకవైపు అభ్యుదయ కవిత్వపు సమాజ గతమైన వేదనని సమపాళ్లలో పలికించింది. ఆధునిక కవితాప్రక్రియల్లో నవ్యాధునిక ప్రక్రియ వచన కవిత్వం. వచనకవితామార్గంలో నారాయణరెడ్డిగారు వెలువరించిన మరో గేయసంపుటి మంటలూ—మానవుడూ.

ఈ సంపుటిలో ఆయన సమకాలీన రాజకీయాల మీద, సమాజంలో స్తబ్ధంగా జీవిస్తున్న సామాన్యుడి మీద, గతసంప్రదాయమీద, సాహిత్యంలో ఈనాడున్న విభేదాలమీద తమ అభిప్రాయాలను వచనకవితా రూపంలో వెలువరించారు. ఈ గేయాలన్నీ 1970 లో రాసినవని ఆయన పేర్కొన్నారు. అంచేత కొన్ని గేయాల్లో 1970 సంవత్సర ప్రభావం తీవ్రాతి తీవ్రంగా వ్యక్తమవుతుంది. 'కవి ఏమార్గాన్ని తొక్కినా ఏపద్ధతిని అవలంబించినా ఆ మార్గం; ఆ పద్ధతి పరిణతిపొందేదాకాపోతే — కవి పోగలిగితే ఆ రచన మనల్ని ఆకర్షిస్తుంది. నారాయణరెడ్డిగారి వచనకవిత మనల్ని ఇందుకే ఆకర్షిస్తుంది' అన్నారు కొత్తపల్లి వీరభద్రరావుగారు ఆమోదంతో. ఈ ఆకర్షణలో ఉన్న స్వరూపస్వభావాలను కొన్ని ఉదాహరణల ద్వారా వివరిస్తాను.

'పావురాళ్ల ఈకలు తొడుక్కని
పంక్తిలో కూచున్న రాబందులు

సంతకాలుపెట్టి పాలకుల వేళ్ల
సందుల్లోని విషమసంధులు;
పొద్దున చూరుకంటుకునే బల్లలై
మధ్యాహ్నం గోడమీద పిల్లలై
సాయంత్రంకాగానే ఊసరవెల్లలై
రంగులు ఫిరాయించే అధికారాంధులు
మీ నోళ్లకు సంతెళ్ల వేస్తుంటే
మీ నొసళ్లకు మసీ పూస్తుంటే
మీ నరాల సింహద్వారాలకు
మేకగొంతుకలు తగిలిస్తుంటే
మీరు చూస్తూనే ఉన్నారు
మీనమేషాలు లెక్కిస్తూనే ఉన్నారు.'

(పరమహంసలారా !)

ఈ పాదాలద్వారా కవి సాధించదలుచుకున్న పరమార్థాలు రెండు. ఒకటి ఈనాటి రాజకీయ నాయకుల నిజస్వరూపాన్ని వెల్లడించడం. రెండవది దాని ప్రభావంవలన బాధపడుతున్న సామాన్యజనానీకం యొక్క చైతన్యరూపాన్ని సూచించడం. ఈనాటి రాజకీయం—దాని ఫలితం సాహిత్యంలో కవితావస్తువుగా చెప్పడం కొత్తసంగతికాదు. ఆధునిక కవిత్వానికి (అభ్యుదయకవిత్వం ప్రారంభమైనప్పటినుంచి) తన కాలంనాటి సమాజమే ఊతం కనుక ఎవరెప్పుడు చెప్పినా ఒకే విషయాన్ని వివిధరూపాల్లో చెబుతారు. అయితే ఒక కవినుంచి మరొక కవిని వేరుచేసి చూపెట్టేది కవితాశిల్పం. కవితాశిల్పం కవి స్తోమత మీద ఆధారపడిఉంటుంది. పై పాదాల్లో చెప్పుకోతగ్గ విశేషమేమీలేదు. ఒక తీవ్రానుభూతియొక్క పరాకాష్ఠ సీతీకూడలేదు. సులభమైన శైలి, చదవగానే హృదయానికి హత్తుకునే లక్షణం ఆ పాదాల్లో కనబడుతోంది. ఆ గేయంలోనే ముగింపులో—

‘పేడితనం కనవులా చిమ్మేసి
క్రీడితనం ఋజువు చేసుకోవాలి
ముచ్చెనుటలూ రిచ్చసాట్లూ మానేసి
ముచ్చిచ్చులా అల్లుకు పోవాలి.’

అని అంటారు. ఈ పాదాలు ధ్వనిప్రాయంగా ఉన్నాయి. ఈ ధ్వని పేడితనం, క్రీడితనం అనటంలోనే ఉంది. క్రీడిలోని పేడితనం శాపవశాత్తూ వచ్చింది. సామాన్యనిలోకూడా సాహసం ఉంది; ఒక దుష్టవ్యవస్థని ఎదిరించే ధైర్యం ఉంది. అయితే అది నిద్రావస్థలో ఉంది. దాన్ని మేల్కొల్పటమే ఈ ముగింపులోగల అంతరార్థం. ముచ్చిచ్చు సంప్రదాయక ప్రయోగం.

‘అనగా అనగా ఒకరాజు’ అనే ఖండిక పాలక, పాలితవర్గాల మనస్తత్వ నిరూపణగా ఉన్నది.

‘అనగా అనగా ఒకరాజు
ఆయన మనస్తత్వమే వేరు
చెట్లంటే అతనికి చీదరింపు
చిగుళ్లంటే కంటిగింపు
పచ్చదనమంటే నిష్ఠావానికి
ప్రతీకఅని అతని తలంపు.’

రాజుగారు పాలించేవారు. చెట్లని చెతన్యానికి సంకేతంగా కవి తీసుకున్నారు. చెట్లు, చిగుళ్లు, పచ్చదనం ఇవన్నీ క్రిందివర్గాల ‘గతి’కి ప్రతీకలు. వాళ్లు ఉన్నచోటనే ఉండాలి. వీనంకదిలితే—పై వర్గాల పునాదులు కదలటం ప్రారంభమవుతుంది. అంచేత వాళ్లలో చలనం ఉండకూడదు. దానికి రాజుదేసిన ప్రయత్నం—

‘చెట్లను సేపేచిస్తున్నానని
చేయించాడు శాసనం
చిగుళ్లను వెలివేయాలని
బిగించాడు చట్టం
పసరాకులను కాల్పించాడు
పందిళ్లను కూల్చించాడు
చిగుళ్లను పెరికించాడు
చెట్లను నరికించాడు.’

అయినా రాజప్రయత్నం విఫలమయింది. మరురోజు ఉదయానే మళ్ళీ చెట్లు, చిగుళ్లు, పచ్చ

దనం అన్నీ వచ్చేశాయి. విలయకాండ విధ్వంసకాండ మొదలెట్టడం; చెట్లు ఎదురుతిరిగి అసురశక్తిని ఆక్రమించాయి. ఇది ముగింపు. ఈ గేయంలో నారాయణ రెడ్డిగారి ఆశావాదం ధ్వనించబడింది. పీడితవర్గాల్ని ధనిక సమాజం ఎంత అణగ ద్రొక్కినా ఏదోనాడు పీడిత సమాజం జయిస్తుందన్ననమ్మకం ఈ గేయంలో వ్యక్తమయింది. ‘కొత్తముఖం తొడుక్కో’ అనే గేయంలోకూడా ఇదే భావం వెలిబుచ్చబడింది. పాత ముఖం గత సంప్రదాయవ్యవస్థలోని ఒక అన్యాయానికి, ఒక అక్రమానికి ఎదురు తిరగలేని సామాన్యునిది. ఈ ముఖం ఆధునిక వ్యవస్థలో దోపిడీ చేయబడటానికిమాత్రమే పనికొస్తుంది. వ్యక్తి దొర్ల న్యాన్ని, సామాజిక అక్రమాన్ని సహించలేని ఒక మానసిక వ్యవస్థ పెంపొందాలి. ‘కొత్తముఖం తొడుక్కో’ అనే ఖండిక తత్పరమార్గాన్ని ఆశించి రాసింది.

‘నువు తొడుక్కునే కొత్తముఖంలో
రవ్వల్లాంటి
నిప్పురవ్వల్లాంటి
నవ్వులుంటాయి.
అవి—
సత్యభామ ముక్కుసాగులో
నిత్యమాతనంగా మెరుస్తాయి.
నరకప్రవృత్తిపై తిరగబడి
చెరచెరా దిహించివేస్తాయి.’

సత్యభామ, నరకుడు రెండు రకాల వ్యవస్థలకి ప్రతీకలు. నరకుణ్ణి సత్యభామ జయించింది. రాక్షస ప్రవృత్తిని మానవప్రవృత్తి జయించాలనే సంకల్పమే ఈ గేయంలో ధ్వనించింది.

‘చీకటి చదుపు’ ‘నేనూ—నా తమ్ముడూ’ అనే ఖండికలు రెండు పరస్పర విరుద్ధభావాలు కలిగినవి. చీకటిచదుపు సాయుధపోరాటభావనమీద సెట్టెరుగా కనబడుతుంది. ఆమోదంలో శ్రీ వీరభద్రరావుగారు దీన్ని విద్యార్థిదశకు అన్వయించారు. ఆ అన్వయం సరిగ్గా అతికినట్లు కనబడదు.

‘చిరంజీవి చీకటి చదుపుకుంటున్నది
చిట్టడవి బడిలో’ అనే పాదాల్లోనే సాయుధ
విప్లవం అనే భావం ధ్వన్యమానమవుతోంది. చీకటిలాంటి
చదుపుకాదుగదా ఇది. చీకటే చదుపుకుంటున్నది;
అందులోనూ అడవిలో.

‘చదువుకున్న చిరంజీవి చీకటి
అధికారంలోకి వస్తే
గుడ్డ గూబలే వైతాళికులు
గుంటనక్కలే ఆస్థానకవులు
హత్యలే ప్రభాతకృత్యాలు
అన్యతాలే అపూర్వసత్యాలు’ అంటారు నారా
యణరెడ్డిగారు ముగింపులో.

నేనూ—నా తమ్ముడు అనే ఖండికలో—
‘తమ్ముడు పలికే పటికినిజం
ధమ్మిల్లాంకు అమ్ముడువోని నీరజం
వాడిగొంతు చిమ్ముతున్న కటికచేదు
నేడో రేపా తీపినిజంకాకపోదు’.

ఇవి గేయప్రారంభంలోని పాదాలు. ఈ నాలుగు
పాదాల్లో మనకు ఒక అభిప్రాయం ఏర్పడదు కాని—

‘గిరులు గీసుకోవద్దన్నాను నేను
గిరులు పిలిచాయన్నాడు వాడు
మనుషులమీద నమ్మకం పోయినవాడు
మట్టిని గుట్టనూ పట్టక ఏంచేస్తాడు’

అదే పాదాల్లో సాయుధ విప్లవభావన స్పష్టమవుతోంది. ఆ భావన నిజంకాకపోదన్న మొదటి ఉదాహరణలోని చివరిపాదానికిగల అర్థం ఈ పాదాలు చదివినంతరువాతగాని మనకు బోధపడదు.

‘తమ్ముని గొంతుకతో శ్రుతి కలవలేకున్నా
డమ్మును మాత్రం మెచ్చుకుంటున్నాను
రాజీపడే అవసరం ఇద్దరికిలేదు
రాస్తాలు వేరని చాటుతున్నాను.’

ఈ నాలుగు పాదాల్లో విప్లవభావన ఒకటే కాక అభ్యుదయకవుల, విప్లవకవుల మార్గాలకూడా వ్యక్తమయ్యాయి. మనుషులమీద నమ్మకం ఉన్న

వాళ్లు మితవాదులు; అది పోయినవాళ్లు తీవ్రవాదులు— ఈ రెండు ఖండికల్లోని అభిప్రాయాలూ ఒకదాని కొకటి వ్యతిరేకంగా కనబడుతున్నాయి. చీకటిచదుపు విద్యార్థిభావనకీ అన్వయిస్తే—‘నేనూ—నాతమ్ముడూ’ అనే ఖండికలో నారాయణరెడ్డిగారు వారి భావనని ఇంకా స్పష్టంగా చెప్పలేదనే మనం అర్థం చేసుకోవాలి.

‘ఆకాశం ప్రసవించింది’, ‘అరిచేకుక్కను అరవనీ’, ‘ఇంకిపోయినబావి’ అనే ఖండికలు మూడూ కొందరు వ్యక్తులను దృష్టిలోపెట్టుకుని రాసినవిగా కన్పిస్తున్నాయి.

‘ఆకాశం ప్రసవించింది’ అనే ఖండికలో—

‘మొదట సూర్యాన్ని కన్నాను
ముల్లోకాల మొక్కులందుకున్నాను.

ఆ పైన చంద్రాన్ని కన్నాను
అమృతాంధసుల జేజేలు కొన్నాను.

అంతటితో ఆగితే బాగుండేది

నా గీత మహోజ్వలంగా ఉండేది

వెలగలేనిగాజు ముక్కల్ని కని

విలువలేని గుడ్డిగవ్వల్ని కని

అయ్యో ఏమి సాధించాను.

వృత్తిలెక్కల చిత్తానుపెంచాను’ అనే పాదాలలోలాగే ‘అరిచే కుక్కను అరవనీ’ అనే ఖండికలో కూడా ఈ అభిప్రాయమే స్పష్టపడుతుంది.

‘లోతు ముట్టే ఆలోచన లేనపుడు

లోపలి నరుకు ఖాళీ అయినపుడు

మిగిలే దేమిటి? బూకరింపులు

పళ్ల బిగింపులు; ఊకదంపులు.’

‘ఇంకిపోయిన బావి’ ఎవరో ఒక వ్యక్తిమీద దృష్టిని కేంద్రీకరించి రాసినదిగా తోస్తుంది.

‘ఇంకిపోయిన బావి !

ఇంక నీకు గుర్తె.

ఇంతకాలం నీరిచ్చిన ఊతకు

ఎల్లకాలం కృతజ్ఞులం'

అనే పాదాల్లో పై భావన కనిపిస్తోంది. ఇట్లా కృతజ్ఞతలు చెప్పకుంటూనే—

ఎప్పుడో ఈ యింటి చరిత్ర రాసినప్పుడు

తప్పక నీకో పుట కేటాయిస్తాము.

అమ్మమ్మ తద్దినంతోపాటు

అవశ్యం నిన్ను తలుస్తాము.' అంటున్నారు నారాయణరెడ్డిగారు. చరిత్రకి చరిత్ర రాసేవారిలో ఏకాదిమందో, ఏకక్కడో నియంత కాదుగదా! ఒకడు ఒక పుటే రాయవచ్చు. ఇంకొకడు వంద పుటలు రాయవచ్చు. ఒకడు వాస్తవానికి మసిపూసి మారేడు కాయ చెయ్యవచ్చు; ఇంకొకడు వాస్తవానికి మెరుగులు పెట్టవచ్చు. ఆ కార్యక్రమం భవిష్యత్కాలానికి సంబంధించినది. ఈ గెయాల్లో—అభ్యుదయ కవుల చీలికల అనంతరం నారాయణరెడ్డిగారి మనస్తత్వంలోవచ్చిన మార్పు వ్యక్తమవుతోంది.

చైతన్యవగతిఅనే ఖండికలో సమసమాజంమీద ఆయనకుగల నమ్మకాన్ని వ్యక్తం చేస్తున్నారు.

'ఈ రోజున

మొత్తం సాత్తును గుత్తగా దాచుకున్న

ఓంకారపురికి తావులేదు.

సమతావాదం సరళివుగా

సరికమిస్తున్నది.

వేలాడే ఊడకాదు

వేళ్లకువెళ్లు తెగిపోతాయి

మృరిచెట్టు కోట కట్టినచోట

మామిళ్లు తలతెత్తుతాయి.'

ఆయనలోఉన్న ఆశావాదం 'ఎదురు తిరిగిన ఉదయం' అనే ఖండిక ముగింపులో పరాకాష్ఠ స్థితిలో వ్యక్తమయింది.

'రానున్న ప్రభాతం రాకతప్పదు

రక్తి శుక్తి సత్య మౌక్తికాన్ని

ప్రసవించక తప్పదు, నవధర్మం

ప్రభవించక తప్పదు.'

మానవునికి, మంటలకి అనాదిగాఉన్న సంబంధాన్ని 'మంటలూ — మానవుడూ—'లో వ్యంజితం చేశారు. ఇప్పుడొస్తున్న ఉత్తమ వచనగేయ సంకలనాల్లో ఇదొకటి. 'తన వేదవని ప్రపంచవేదన చేశాడు. ప్రపంచవేదన తనదిగా జేసుకొన్నాడు' అన్న వీరభద్ర రావుగారి మాటలు—'కృష్ణశాస్త్రి బాధ ప్రపంచానికి బాధ; ప్రపంచపుబాధ శ్రీ శ్రీ బాధ. కృష్ణశాస్త్రి తనబాధను అందరిలోనూ పలికిస్తే శ్రీ శ్రీ అందరి బాధను తనలో పలికించాడు' అన్న చలంగారి మాటల్ని గుర్తుకు తెస్తున్నాయి. 'శ్రీ నారాయణరెడ్డి మహా కవి' 'నేటి సామాజిక వ్యవస్థని, దాని దౌర్భాగ్యాన్ని అనితరసాధ్యమయిన ధ్వనితో చిత్రిస్తాడు.' 'ధ్వని ఎక్కువ అడికూడా రసధ్వని' అన్న కొత్తపల్లి వీర భద్రరావుగారి మాటల్లోగల బాచిత్యాన్ని సాకులు గ్రహించగలరు.

కొత్త గ్రంథాలు

(కవితా సంకలనం)

(వేలము : 31; వెల రు 1-00 లు. ప్రతులకు : చైతన్య ఆర్గనైజర్స్ 10-2-317/50 విజయనగర్ కాలనీ స్పాదరాగాడ్-28.)

ఉపయోగకరమైన సరికొత్త గ్రంథములు

వ్యవసాయము—ఫిషరీ—కోళ్ల పెంపకము—అడవులు—తోటవని—యింజనీరింగ్—వైద్యము—వివిధ సాంకేతిక విషయములపై గ్రంథములు గలవు. కేటలాగు ఉచితము. ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.

N. K. PAUL & SONS,
P. B. No. 12202, Calcutta-5.

వచనగేయసంకలనాలు విరివిగా వెలువడుతున్న కాలమిది. ఇంటింటికో రచయిత, వీధివీధికో కవి వుడు తున్నాడని పెద్దవారు బెంగవడుతున్న సమయమిది. ఇట్టి సమయంతో వచనకవితాసంకలనాలు వెలువరించే సాహిత్యప్రియుల బాధ్యత మరింతగా పెరిగిందని చెప్పవలసిన అవసరం ఈనాడు గట్టిగా కనబడుతోంది. ఒక కవితాసంకలనం వెలువడిందంటే దాన్ని చదివిన పాఠకునికి ఆ సంకలనంమీద ఒక సమగ్రమైన అవగాహన కలిగించేటట్లుగా ఉండటం అవసరం. 'కాత్తగళాలు' సంకలనం సంపూర్ణంగా చదివిన ఏపాఠకుణ్ణి తత్సంకలనం ఏమాత్రం కదలించలేదు. దానికి కారణం ఈ యువకవులకి జీవితం పట్ల, సామాజికవ్యవస్థపట్ల స్థిరమైన అభిప్రాయం ఉన్నట్లుగా కనబడకపోవడమే. ఒక గేయం పూర్వ వైభవాన్నిగూర్చి, ఒక గేయం సామాన్యుని వేదనను గూర్చి ఒక గేయం సూక్తుల్ని బోధిస్తున్నందువల్ల సమిష్టిగా ఈ సంకలనంయొక్క ప్రభావం పాఠకుని మీద ఉండదు. కవులు వేరుకావచ్చు; వారివారి దృక్పథాలు వేరుకావచ్చు. కాని ఒక సంకలనంలో గేయాలంటే— పూసల్లో దారంటా ఏకమాత్రతను కలిగి ఉండాలి. 'కాత్తగళాలు' సంప్రదాయపు మార్గాల్ని తెంచుకుని స్వేచ్ఛగా పాడుకొనటానికిదేసిన ప్రయత్నమే ఈ చిన్నసంకలనం' అన్నారు శ్రీ ఆరిపిరాల విశ్వం. సంప్రదాయపు మార్గత్వాన్ని, బంధనాల్ని తెంచుకొనవలసిన అవసరం ఎంతఉన్నదో సంప్రదాయం నుంచి నేర్చుకొనవలసినదికూడా అంతే ఉంది.

'శూన్యంలో స్నానాలు చెయ్యద్దు
నాగాడంబర విభూతి పెట్టొద్దు
కీర్తికాంతుకాదు భజించేది
నా ఆర్తిదేవుణ్ణి దర్శించండి'

అంటున్నారు కె. శివారెడ్డిగారు. ఈ నాలుగు పదాలు ఇటీవలితరం కవులలో కనిపించే కొన్నిలక్షణాలని దృష్టిలోపెట్టుకుని రాసినవనుకుంటాను. శబ్దజాచి త్యాన్ని వదిలేసి పదాల ఇంద్రజాలాన్ని సృష్టించే వాళ్లకీ, ఆచరణ శూన్యమైన ఉపన్యాసకులకీ, జీవితం

లోని వేదనామయఘట్టాలని వదిలేసి షాక్ ట్రీట్ మెంటుపేరుతో కీర్తికాసం రచనలు చేసేవారికి ఇది ఒక పాఠ్యరికా !

మానవుల్లో సమానత్వం వాస్తవికప్రపంచంలో లేదని అది స్తశానంలోమాత్రమే సాధ్యమని చెబుతున్నారు దేవరాజమహారాజగారు.

'కూలి, నాలి, మాలి అందరూ
ఎప్పుడోప్పుడు ఈడ వాలి కాలాల్సిందే —
పచ్చపాతగునం నాడు ఈ, ఓనానికి
కార్లల్ల వచ్చు శేషవాడికి,
ఎయిర్ కండిషన్ రూముల
గుండీలిప్పి యిసురుకునేడికి,
యిస్పెషల్ బనం లేదోస్ లేదు—
ఆడికి న్నసానమే !'

ఈ గేయంలోఉన్న ప్రత్యేకతల్లా ప్రత్యేకమైన యానలో రాయడం. వచనగేయం ఈనాడు సాధిస్తున్న మరొక ప్రయోజనమిది.

శిథిలాలయం ఖండికలో నండూరి సూర్యకుమారి రామప్ప దేవాలయంయొక్క పురావైభవాన్ని వర్తమానంలో దాని శైథిల్యస్థితిని వర్ణించారు.

నాడు రాజులు, రాజులు తిరిగిన ఆలయాన
రేరాజు లొంగిచూస్తున్నాడు నేడు !
నాడు అఖండ ప్రభలతో వెలిగిన ఆలయం
అంధకారాన అలమటిస్తోంది నేడు !.

ఈ సీరన నిశ్శబ్దంలో ఒంటరిగా
ఆ నాటి వైభవాన్ని మమరు
వేసుకుంటోంది జగతి
తిరిగిరాను రాజులని రోజులను తలమకొని
అక్రోశిస్తుంది ప్రకృతి !.

ఒకనాడు తడిసి పన్నిటి
సారభాలలో తేలియాడిన ఆలయం
ఒంటరిగా తన అనుభవాన్ని,
ఆనాటి వైభవాన్ని
గీతికగా మధుర గీతికగా ఆలపిస్తోంది.'

ఈ గేయంలో వచనగేయపు నడకద్వారా లయను సాధించారు కవయిత్రి. అయితే గేయంలో కొత్త తనం ఏమీలేదు. విశేషం అంతకంటే లేదు. 'రేరాజు' శబ్దం జైచిత్వం తెలిసి ప్రయోగించినదికాదు. ఇక్కడ గేయ సందర్భానికి, ఆ శబ్దానికి ఏమాత్రం సంబంధం లేదు.

'కవన దుందుభి' అనే గేయంలో—

'నీకలం నిట్టూర్పుల రుంఝానిలపు హోరు
మదించిన కంఠీరవాల హృదయాల్లో
సుడిగాలుల వలయాలను నృప్సింపాలి.'

అని ఆధునిక కవితా ప్రయోజనాన్ని చెబుతున్నారు నాగరాజు సురేంద్ర.

'కర్తవ్యాన్ని విస్మరించి కవిత్వం చెప్పడం
అసమర్థుల లక్షణం !
కాలప్రవాహానికి ఎదురీద యత్నించడం
అవివేకగుణం !

ఇలాంటి మాటలు చెప్పడానికి తప్పనిసరిగా కవిత్వం రాయనక్కర లేదు.

మొత్తంమీద ఈ సంకలనంలోని కవులంతా ఇప్పటివ్పడే తమ గళాల్ని సవరించుకుంటున్న వాళ్లు. ఇంకా రాగం ఒక క్రమంలో పడలేదు. దానికి పాధన కావాలి. ఆ పాధనద్వారా భవిష్యత్లో ఇంకా మంచి సంకలనాలని అందించగలరని ఆశ.

యు వ జ్ఞా ల

(కవితా సంకలనం)

(యస్. వెంకటరంగారెడ్డి; వెల రు. 2/—లు;
ప్రతులకు :—రచయిత; ఇ. నెం. 1—4—18;
పోస్టు తాలూకా—కొల్లాపూర్; జిల్లా—మహబూబ్ నగర్. ఎ. పి.)

ఇరవై అయిదు కావ్య ఖండికలున్న కవితా సంకలన మిది. దీనిలోని గేయాలన్నీ అక్కడక్కడా పత్ర కలలో అచ్చుడప్పుడు ప్రచురింపబడ్డవి. (శ్రీ యస్. వెంకటరంగారెడ్డి ఈ సంకలనం ప్రచురిస్తున్న కాలా

నికి వరంగల్ పోస్టు గ్రాడ్యువీటు సెంటర్ లో ఎమ్. ఎస్.సి. బాటసీ ఫైనలియర్ చదువుతున్న విద్యార్థి. శాస్త్రవిజ్ఞాన విద్యార్థి అయి సాహిత్యంలో ఆభిలాష, కవితా రచనలో ప్రవేశం ఉండటం ముదావహమయిన విషయం.

తన కవితాతత్వాన్ని గురించి ఆయన—నువ్వు నవ్వాలి చైతన్యంలో—అనే ఖండికలో ఈ విధంగా చెబుతున్నారు.

'చైతన్యం నా గీతం
ప్రగతి నా ఆత్మ
మమత నా నేతం
సమత నా ధ్యేయం'

పై పాదాలనుబట్టి ఈనాటి సమాజంలో ప్రగతివాదచైతన్యంలో మమతద్వారా సమతను సాధించడం ఈ కవితత్వంగా కనబడుతోంది. సామాజిక వికాసం, లేక సమసమాజం అనేది సాయుధ విప్లవం ద్వారానే సాధ్యమనినమ్మేకవులు ఒక వర్గమైతే భావ విప్లవం ద్వారా సమసమాజనిర్మాణం సాధ్యమని నమ్మేకవులు మరొకవర్గం. ఈ కవి రెండోవర్గానికి చెందిన కవి.

మానవ జీవితంలోని వైవిధ్య వైరుధ్యాలను చెబుతూ మంచినీమాత్రమే గ్రహించి చెడును వదలి వేయమని 'సవ్యేపూలను అందుకో' అనే ఖండికలో చెబుతున్నారు.

'ఒకే జీవితపు మొక్కలో

సవ్యే పూలు

కసిరే ముళ్లున్నాయని తెలుసుకో

కసిరే ముళ్లును దాటి

సవ్యే పూలను అందుకో.'

ఈ కవి ఆశావాది. చైతన్యం చిత్తశుద్ధితో కూడినదైనపుడు అది సృష్టించుకునే భావిలోకాలు కేవలం స్వప్నాలుగా మిగిలిపోక యధార్థమవుతాయనే విశ్వాసం ఈ కవిలో ఎక్కువగా కనబడుతుంది. ఈ భవిష్యదాశావాదాన్నే 'చైతన్యం' అనే ఖండికలో వ్యక్తం చేశారు.

‘నిదురిస్తున్న చైతన్యం
మంటలా పైకిలేస్తున్నప్పుడు
నీవు నృష్టించే ఆశాసాధాలు
గాలిమేడలు కావు
నిజానికి ప్రతిరూపాలు.’

సామాజికమైన భావం తీవ్రమైనచోటల్లా
కవిత్వస్థానాన్ని వచనం ఆక్రమించడం ఈ కవిలోని
ప్రధాన లక్షణం.

‘ఎన్నో ప్రణాళికలను వేశాం
ఎన్నో పథకాలను వేస్తున్నాం
ప్రణాళికలు, పథకాలు ఏంచేస్తున్నాయో
తెలియదు’
మొదలైన పాదాల్లో—
‘కలతలభావాలు కరిగిపోవాలి.
కూరిమిభావాలే నిలిచిపోవాలి.
స్వార్థమనే పితాచం నిన్ను వీడాలి.
సోదరభావమే నీలో రావాలి.’

ఇత్యాదులైన పాదాల్లో శుద్ధవచనమేగాని
కవిత్వం కనబడదు. సంకలనంలో అక్కడక్కడా
మంచిమంచి కావ్యఖండిక లున్నప్పటికీ ధ్వనిస్రాయ
మైన కావ్యఖండికలు అనలు లేవు. ఒకటికి రెండు
సార్లు చదవడంలే శక్తి ఉన్న ఖండికలుకూడా లేవనే
చెప్పాలి. విద్యార్థి దశలో సమాజయోగ్య శస్త్రవ్యస్త
స్థితిని చూసి కవిత్వం రాయాలనే హృదయావేదన
ఈ సంకలనంలో ఎక్కువగా ద్యోతకమవుతుంది. కవితా
పరమైన పరిపూర్ణతను సాధించడంలో ఈ సంకలనం
ప్రారంభదశ మాత్రమే.

— టి. ఎల్. కాంతారావు

నా గ మ ల్లి క

(నవల)

(రచన : పిలకా గణపతిశాస్త్రి—వెల 2 రూ.
పేజీలు 172; ప్రచురణ—యం. శేషచలం అండ్
కంపెనీ—మద్రాసు—మచిలీపట్నం— సికింద్రాబాదు.)
ఇది నవలాయుగం. రకరకాల వేషభాషలతో

నవలలు అవతరించుచున్న కాలం. మారుతున్న ప్రపంచంతోపాటు సాహిత్యంకూడా మారిపోతున్నది. మానవుల నమస్కలు నవలల్లో కథలకాధారమై పాఠకులచేతుల్లో ఉంటున్నాయి, కథ ఉన్న నవల పదిమందిచే చదవబడి సమాజంలో దాని ప్రభావం సుస్థిరంగా ఉంటున్నది. కథలేనిది పాఠకులకు దూరమై అంధకారంలో ముగిసిపోతున్నది. ఈ నాడు నవలకున్న ప్రాముఖ్యం మరి దేనికి కన్పించటంలేదు. నవలాకారులు నవలలు వ్రాస్తున్నారు. ఈ నవలలు నృజానాత్మకములు— అనువాదములు కల్పనలు మున్నగు ప్రక్రియల్లో వెలువడుతున్నాయి. ఆధునిక కాల ప్రభావంలో తలముగ్గులై తనివితీరా వ్రాస్తున్నారు. ఈ నవలారచనకు అంతమనేది లేకుండ రచన సాగుతున్నది. కొంత కాలం జరిగినతరువాత ఎలాంటి నవలలు రానున్నవో అని వేచి చూడవలసిన రోజు ఆనన్నమయింది. నవలాకారుడు ప్రజల ప్రతినిధి. నవల ప్రజాజీవన దర్పణం. రచయిత దృష్టి వ్యక్తి చైతన్యంపై ఎంతవరకు ప్రవరిస్తున్నదో మనం నిర్ణయించుకోవాలి.

పిలకా గణపతిశాస్త్రిగారు చేయితిరిగిన రచయిత. కథాకల్పనాదులందు సామర్థ్య మున్నవారు. కల్పణుడు వ్రాసిన ‘రాజతరంగిణి’ ఆధారంగా తెలుగులో కథలు నవలలు వ్రాసినవారు. ఇంతకు పూర్వం వ్రాసిన రచనలతో యిటీవల వ్రాయబడిన ‘నాగమల్లిక’ను పోల్చి చూచినట్లయితే ఈ నవల చాల భిన్నంగా ఉంటుంది. ముందుమాటలో శాస్త్రిగారు రష్యన్ కథకుడు ఆంటన్ చెకోవ్ రచించిన ‘లేడీ ఏట్ ఎ డాగ్’ అన్న కథపై ఎక్కిరాల వేదవ్యాసగారితో చర్చ జరిపిన పిదప ఈ నవలవ్రాయుటానికి సంకల్పించినట్లు వివరించారు. గోపీ కృష్ణపరంగా నవలను రచించారు. గోపీ కృష్ణుల ప్రేమను సమర్పించుటకు శుకయోగి చెప్పిన మాటలను, పేర్కొని తమకథను ప్రారంభించారు.

మల్లిక అనే గోపిక నాగమణి అన్న గోపకుణ్ణి పరించింది. అతనిపై ప్రేమాశురాలు అధికమయ్యాయి. అతని మనసే తన మనసుగా భావించుకొని

తన్మయమైంది. వివాహం చేసికొని సంసారం సాగిస్తూ సంతానప్రాప్తినింది అన్యోన్యమరాగంతో జీవించేసి మంచి యిల్లాని పదిమందిచేత పొగడబడింది. భర్తకు భార్యగా బిడ్డలకు కరుణామూర్తిగా భోగానురాగాలను అందించింది. 'విశాలబృందావనంలో' అల్లిబిల్లిగా అల్లుకుపోయిన లతలు, తరువులు, అల్లంతదూరంలో తళతళలాడుతూ నెమ్మదిగా ప్రవహిస్తున్న యమునా తరంగిణి'నుండి వచ్చే మనోజ్ఞవేణునాదంలో ఇతర గోపికలవలె మల్లికకూడ తన్మయమై తనవారిని మరచి అతని మోహజలధిలో మునిగిపోయింది. మగనాలి అయిన మల్లిక చేయని తప్పును చేసినట్లుగా తలంచి మనసు నిగ్రహించుకొనుటకు ప్రయత్నించింది. కాని సాధ్యంకాలేదు. కృష్ణప్రేమకు తట్టుకోలేకపోయింది. భర్త అజ్ఞానుసారం ఉంటానని మొదట చెప్పినా తమతానుగా నిలబడలేకపోయింది. శాంతిలేక వాసుకి మునిని శరణువేడి 'తనకింత ఆత్మనిగ్రహం, మనశ్శాంతి అనుగ్రహించి ఆందోళనను పూర్తిగా తొలగించవలసిందని, అంజలి ఘటించి ప్రార్థింపవలసింది. అందుకు వాసుకి గౌరీదేవిని ద్యానించమని సలహా ఇచ్చాడు. మల్లిక మనస్సు చల్లబడిందేకాని అంతరాంతరాల్లో అలముకొన్న వాంఛను మల్లిక నిద్రపుచ్చలేకపోయింది. చివరకు మల్లిక భర్తను పిల్లలను వదలి మురళి మోహనుని సాంగత్యమునకై వెళ్లిపోయింది.

నాగమణి పరిస్థితి గమనించి తన మనసును మల్లికపై లగ్నంచేసాడుకాని పిల్లల దీనావస్థను చూచి నిలవలేకపోయాడు. వాసుకిముని దగ్గరకువెళ్లి మల్లికపైవున్న అనురాగాన్ని వ్యక్తంచేసి, పూర్తి స్వేచ్ఛ మల్లికకు యిస్తానని వాగ్దానమిచ్చి నాగమణి భార్యను తన యింటికి తీసికొనివచ్చాడు. అప్పటినుంచి వారిరువురూ ఒకటియై ప్రశాంతంగా మనుగడ సాగించారు. సంక్షిప్తంగా కథ ఇది.

పొరాణికగాధను నవలగా రూపొందించి చెప్పటం మనకు ప్రయోగమేకాని ఆచరణయోగ్యంకాదు. ఆధునిక పరిస్థితులలో తల ముస్కలయ్యే ఈ సమాజానికి

వాస్తవిక ప్రపంచాన్ని చూపి చెల్తన్యశక్తిని మేల్కొల్పాలి. గోపీకృష్ణుల ప్రణయధర్మాన్ని శుకమహర్షి సమర్థించి చెప్పినా, ఆ సమర్థనను సమన్వయం చేయుటకు 'నాగమల్లిక' నవల అన్వయింపవలెదదు. కట్టుకొన్న భర్త ఎవ్వరూ నాగమల్లిక ప్రవర్తనను సహించలేరు. కాని నాగమణి ఓర్పు వహించి బిడ్డల యోగక్షేమాలపై దృష్టినిల్పి ప్రాధేయపడి మల్లికను యింటికి తెచ్చుకొన్నాడు. మల్లికపై గాఢమైన ప్రేమను నాగమణి పోగొట్టుకోలేక లోలోన మధన పడ్డాడు. తన బాధకంటే తన పిల్లల వ్యధను చూచి భరింపలేకపోయాడు. పరపురుషసాంగత్యంకోరి సమ్మా హితఅయిన నాగమల్లికను అర్థంచేసికొని సమయాను కూలంగా ప్రవర్తించినాడు.

మల్లిక తనను తనవారిని మరచిపోయి ప్రవర్తించింది. గోపాలకృష్ణుని మోహపాదవశ్యంతో కలిసి పోయి వెనుతిరిగి చూడలేక పోయింది. ఆ విధంగా చేయుటచేత భర్తకు దూరమయింది. స్వార్థచింతన గూర్చి ఆలోచించిందికాని దానివల్ల రాగం వరిచా మాలు ఊహించకపోయింది. తాను కల్పించుకోవాలను కుంటే సుఖము శాంతి తన ఇంటియందే లభించి ఉండేవి. అసలు తన ఇంటిలో మానసికశాంతి కలుగ దని గట్టి నిర్ణయానికివచ్చి ఇల్లువదలి వెళ్లిపోయింది. న్యాయం, ధర్మం అంటే ఏమిటో తెలిసికొనక కన్న బిడ్డలనుకూడ చూడక పారవశ్యానికి బానిసయై బ్రతుకును గడపడానికి ఆశ్రమానికి వచ్చింది. ఏది శాశ్వతమో, అశాశ్వతమో అని నిర్ణయించుకోలేని అశక్తురాలైపోయి ఆనందానుభూతిపై కాంక్షను పెంచుకొన్నది. ఇల్లువదలి ఆశ్రమంలో జీవితం గడుపు తున్నాను, నూతనంగా సాధించినదేమీ మల్లిక జీవితంలో స్పష్టంగా కాన్పించలేదు. చివరకు తాను నాగమణితో రాజీపడి యథావిధంగా సంసార నిర్వహణ సాగించింది. అప్పుడప్పుడు నాగమణిని బెడరించింది—వెళ్లిపోతానని.

గోపికా కృష్ణులపై చేసిన వాఙ్మానములు శాస్త్రీగారు పరిశీలించి తదనుగుణమగుచిత్రణ చేయ

డానికి పూనుకొన్నారు. శుకమహర్షి యిచ్చిన వివరణలు ఇతరులు చెప్పిన వివరణలు తారతమ్య పరిశీలన చేసినప్పుడు సందేహాలు కలుగక మానవు. అంతేగాక తృప్తికరంగా కాన్పించవు. భక్తిచేతనే ముక్తికలుగగలదను అభిప్రాయము బలమైనపుడు నాగ మల్లిక ఇల్లు వదలవలసిన అవసరముండేదికాదు. తన భక్తిని భర్త పైనను—పిల్లల పై వదర్శించినట్లయినా అధికమగు ముక్తిమోక్షములు కలిగియుండేవికదా! పతియే ప్రత్యక్షదైవమని నమ్ముకొన్న స్త్రీలు మన సాహిత్యంలో అచ్చటచ్చట ఉన్నారు. వారిని ఆదర్శంగా

నాగమల్లిక గ్రహించి తన జీవితాన్ని మలచుకొని ఉంటే నాగమణి అవస్థ వడవలసిన అగత్యమేమీ ఉండేదికాదు. బిడ్డలు చిక్కిశల్యమై పోవలసిన స్థితి కూడ కలిగేది కాదు. శాస్త్రిగారు పూర్వాపరము లాలో చించి కల్పనలు చేసియుంటే నవల రాణించుట కెక్కువ అవకాశము కల్గివుండేది. అయితే శాస్త్రిగారి రచన వినుగు జనింపకుండ పాఠకుని ముందుకు తీసికొనివెళ్ళకలదు.

—రామమోహన్.

